

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ»

«Η συμβολή της βιογραφικής μεθόδου στην εγκληματολογική έρευνα»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ελπινίκη Κοιλού

Αθήνα, Μάιος 2022

Τριμελής Επιτροπή

Δρ. Ιωάννα Τσίγκανου, Διευθύντρια Ερευνών, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
(Επιβλέπουσα)

Γρηγόρης Λάζος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Βασιλική Βλάχου, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Ελπινίκη Κοιλού, 2021

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η παρούσα εργασία δεν αποτελεί – εν όλω ή εν μέρει - προϊόν κλοπής πνευματικής ιδιοκτησίας και κανένα τμήμα της ούτε στο σύνολό της έχει υποβληθεί προς απόκτηση άλλου πτυχίου ή τίτλου σ' αυτό ή οποιοδήποτε άλλο πανεπιστήμιο ή εκπαιδευτικό ίδρυμα της ημεδαπής ή αλλοδαπής.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Αφιερωμένο στους σημαντικούς άλλους.

Ευχαριστίες

Κατά την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών, μου δίνεται η ευκαιρία να ευχαριστήσω από καρδιάς τους προπτυχιακούς καθηγητές μου, του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, όπως και τους καθηγητές μου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών της Εγκληματολογίας, επίσης, του Παντείου Πανεπιστημίου.

Ορμώμενη όμως από την διεξαγωγή της παρούσας έρευνας οφείλω να ευχαριστήσω ιδιαίτερος τους προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς καθηγητές μου, που με μύησαν στον κόσμο της επιστημονικής έρευνας, είτε μέσα από την συμμετοχή μου σε ποσοτικές έρευνες, όπως οι έρευνες *«Ανασφάλεια των κατοίκων του Δήμου Μοσχάτου- Ταύρου και οι στάσεις/αντιλήψεις τους για την αστυνόμευση κοινοτικού χαρακτήρα»*, που διεξήγαγε το Εργαστήριο Αστεακής Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου, με επιστημονικά υπεύθυνη την κα. Ζαραφονίτου, και *«Η επιχειρηματική και επαγγελματική δραστηριότητα στο Εμπορικό Τρίγωνο της Αθήνας»* που διεξήχθη από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε.) Ινστιτούτο Κοινωνικών Ερευνών με επιστημονικά υπεύθυνη την κα. Τσίγκανου, είτε με την καθοδήγηση τους για την διεξαγωγή ποιοτικών ερευνών στα πλαίσια εργασιών εξαμήνου, όπως: *«Γνωρίζοντας την Τρίτη ηλικία με επιβλέπουσα καθηγήτρια την κα. Λυδάκη, «Οι αντιλήψεις των νέων σχετικά με την πορνεία» και «Πρώτη φορά με εκδιδόμενη» με επιβλέποντα καθηγητή των κ. Λάζο. «Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των φορέων άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου αναφορικά με την ενδοοικογενειακή βία»*, με επιβλέπουσα καθηγήτρια την κα. Βλάχου και *«Υπόθεση Τοπαλούδη» με επιβλέποντα καθηγητή τον κ. Μαγγανά.*

Για την παρούσα έρευνα, οφείλω να ευχαριστήσω ιδιαίτερος την κα. Τσίγκανου, για την συμβολή της, την καθοδήγηση και την κατανόηση της καθ' όλη την διάρκεια αυτού του επιστημονικού εγχειρήματος, όπως και την Κυριακή Λιτσάκη (κατά τον κόσμο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης Super_Kikki), η οποία με εμπιστεύτηκε και μοιράστηκε την ιστορία ζωής της.

Ευχαριστώ ακόμα φίλους, συγγενείς, συμφοιτητές και μαθητές, που υπήρξαν συνοδοιπόροι στην πνευματική και προσωπική μου εξέλιξη, όπως και την οικογένεια μου (Παναγιώτης, Αναστασία, Φανουρία), η οποία δίχως να γνωρίζει τον επιστημονικό κόσμο, με στήριξε για να τον ανακαλύψω.

Τέλος, ξεχωριστά θα ευχαριστήσω τον Σπύρο, την Γεωργία, την Ιωάννα, την Σταυρούλα και την Ρομίνα, οι οποίοι με υποστήριξαν, τόσο κατά την εισαγωγή, όσο και κατά την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών σπουδών μου.

Περιεχόμενα	
Περίληψη	5
Abstract.....	6
Εισαγωγή	7

Μέρος Πρώτο: Περί ποιοτικής προσέγγισης

Κεφάλαιο 1^ο

Η ποιοτική έρευνα

1. Η επιστημονική έρευνα	13
2. Η εξέλιξη της ποιοτικής έρευνας.....	20
3. Το φιλοσοφικό παράδειγμα της φαινομενολογίας και ερμηνευτικής.....	28
3.1 Φαινομενολογία.....	34
3.2 Ερμηνευτική.....	38
3.3 Εθνομεθοδολογία.....	47
4. Η αλλαγή επιστημονικού παραδείγματος.....	52

Κεφάλαιο 2ο

Οι βιογραφικές αφηγήσεις

2.1. Η πορεία της βιογραφικής προσέγγισης στο χωροχρόνο.....	60
2.2. Η συμβολή του Schütze στην βιογραφική μέθοδο	68

Μέρος Δεύτερο: Η μελέτη περίπτωσης της ζωής της Κυριακής Λιτσάκη (Super_Kikki)

1. Πλαίσιο γνωριμίας με το υποκείμενο μελέτης	77
2. Εγκληματολογικές και κοινωνιολογικές θεωρίες σε συνάρτηση με την ιστορία ζωής της Κυριακής Λιτσάκη	80
2.1. Κοινωνικοποίηση	81
2.2. Η παραβατική συμπεριφορά.....	89
2.3. Κοινωνικός έλεγχος.....	101
2.4. Κοινωνική Επανάταξη.....	117
2.5. Ένταξη;.....	120
Συμπεράσματα Έρευνας.....	129
Εν είδει επιλόγου.....	131
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	135
Παράρτημα.....	141

Περίληψη

Ένα από τα ελκυστικότερα σημεία της κοινωνικής έρευνας είναι ότι ο άνθρωπος μελετά άνθρωπο, σημείο κατατεθέν για την ανάδυση της ποιοτικής μεθόδου και κατ' επέκταση της βιογραφικής. Η παρούσα μελέτη προσδοκά να αναδείξει την σπουδαιότητα της βιογραφικής μεθόδου, τόσο δια μέσου παράθεσης σημαντικών για την επιστημονική κοινωνική έρευνα, εξελίξεων και αλλαγών (επιρροή κοινωνικών επιστημών και μεθοδολογίας από την ποιοτική έρευνα, προσθήκη νέου φιλοσοφικού παραδείγματος), όσο και διαμέσου της μελέτης περίπτωσης, που θα αναλυθεί παρακάτω.

Το ενδιαφέρον για την συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης εκκινεί από το τέλος Νοεμβρίου του 2021, όπου η Κυριακή Λιτσάκη και η ιστορία ζωής της έγινε γνωστότερη στο ευρύτερο κοινό. Η Κική, ή κατά τον κόσμο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης «Super_Kikii», επέλεξε να μοιράζεται με το κοινό της την ιστορία της, μέσω των κωμικών της παραστάσεων και των συνεντεύξεων που παραχωρούσε σε διαδικτυακά και τηλεοπτικά κανάλια. Το επιστημονικό ενδιαφέρον έγκειται στο γεγονός, ότι τα καίρια σημεία της συγκεκριμένης βιογραφίας άπτονται των εγκληματολογικών και κοινωνιολογικών ενδιαφερόντων. Συγκεκριμένα, οι δυσκολίες που προέρχονταν από το οικογενειακό της περιβάλλον, με άμεσο αποτέλεσμα την «προβληματική» κοινωνική της ένταξη, η παραβατικότητα της τότε ανήλικης Κικής, η εμπλοκή της με τις τοξικοεξαρτήσεις και την εγκληματική οργάνωση «Locos», η αντίδραση του επίσημου και ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου, η έκτιση της ποινής της στο σωφρονιστικό κατάστημα Ελεώνα Θήβας, η απεξάρτηση και η κοινωνική επανένταξη, αποτελούν τους πυλώνες της παρούσας έρευνας, που αναδύθηκαν διαμέσου της βιογραφικής αφήγησης, δίνοντας στην επιστήμη της εγκληματολογίας μια ποικιλομορφία θεμάτων προς επιστημονική διερεύνηση.

Τα ερευνητικά ερωτήματα και οι υποθέσεις (θεωρητικές και εργασίας) που προέκυψαν, ύστερα από την δευτερογενή ανάλυση των δοθεισών από αυτή συνεντεύξεων και από την παρακολούθηση της παράστασης «Όλα είναι κωμωδία», αφορούν αφενός την αποδοχή μιας πρώην κρατούμενης και χρήστριας ναρκωτικών ουσιών από το ευρύτερο κοινό και αφετέρου την «ορθή» κοινωνική επανένταξη της.

Ακολουθώντας όλες τις επιστημονικές προδιαγραφές και τα πρωτόκολλα του κώδικα δεοντολογίας, στις 29 Σεπτεμβρίου 2021 μου παραχωρήθηκε συνέντευξη βασισμένη στην «βιογραφική αφήγηση», η οποία θα παρατεθεί στην παρούσα εργασία, παράλληλα με κοινωνιολογικές και εγκληματολογικές θεωρίες.

Λέξεις-κλειδιά: Ποιοτικές έρευνες, Βιογραφικές αφηγήσεις, Μελέτη περιπτώσεων, Εγκληματολογία

Abstract

One of the most attractive points of social research is that the individual studies another individual, which is a significant point for the emergence of the qualitative method and consequently of the biographical method. This study hopes to highlight the importance of the biographical method, both through the citation of important scientific social research, developments, and changes (influence of social sciences and methodology from qualitative research, exchange of philosophical example), and through the case study, which will be analyzed below.

The interest for this case study begins at the end of November 2021, where Kyriaki Litsaki and her life story became known to the public. Kiki, also known to the world of social media as "Super_Kikii", chose to share her story with her audience, through her stand up performances and interviews, she gave on internet and television channels. The scientific interest lies in the fact that the key points of this specific biography are related to criminological and sociological interests. Specifically, the difficulties that arose from her family environment, with the direct result of her "problematic" social integration, the delinquency of the then minor Kiki, her involvement with drug addictions and with the criminal organization "Locos", the reaction of the official and of the unofficial social control, the serving of her sentence in the penitentiary Eleona Thebes, her detoxification and her social reintegration, are the pillars of the present research, which emerged through the biographical narrative, giving the science of criminology a variety of topics for scientific investigation.

The research questions and the hypotheses that arose, after the secondary analysis of the given interviews and the viewing of the show "Everything is comedy", concerned on the one hand the acceptance of a former prisoner and drug user by the public and on the other hand her "proper" social reintegration.

Following all the scientific standards and the protocols of the code of ethics, on September 29, 2021, I was offered an interview by her, based on the "biographical narrative", which will be quoted in this paper, along with sociological and criminological theories.

Keywords: Qualitative research, Biographical narratives, Case study, Criminology

Εισαγωγή

Όταν ο άνθρωπος ξεκίνησε να μελετά άνθρωπο, έγινε σημαντική προσπάθεια αυτό να γίνει κατά τρόπο αντικειμενικό. Έτσι λοιπόν ακολουθήθηκε η πεπατημένη που πρόεκυψε από τις φυσικές επιστήμες (Λυδάκη, 2012:18-19). Η κυριαρχία του θετικιστικού μοντέλου, σε ότι αφορά τα κοινωνικά φαινόμενα, επικράτησε μέχρι την αρχή του 20^{ου} αιώνα. Παρά τις εντατικές προσπάθειες που έγιναν από την πλευρά των θετικιστών, το εγχείρημα αυτό οδηγήθηκε σε **τέλμα**, καθώς η μελέτη των κοινωνικών φαινομένων έχρηζε να διανθιστεί με την ποικιλία των απόψεων για τον κόσμο και την ζωή, τα νοήματα, τις σημασίες και τα κίνητρα που επηρεάζουν τις δράσεις των ατόμων. (Λυδάκη, 2016:35)

Ο Kuhn ήταν αυτός που υποστήριξε σθεναρά, ότι το κυρίαρχο παράδειγμα των επιστημών **δεν επαρκεί** για την επίλυση των επιστημονικών προβλημάτων, ειδικότερα όταν η επεξηγητική του ικανότητα είναι **περιορισμένη** και φτάνουμε στο σημείο της **ρήξης**. Στο σημείο λοιπόν της ρήξης οφείλει ένα άλλο παράδειγμα να πάρει τη θέση του ατελέσφορου παραδείγματος (Λυδάκη, 2016: 36), (Crotty, 1998:2-17).

Έτσι, **αναδύεται** μια νέα προσέγγιση των κοινωνικών φαινομένων που τοποθετεί στο επίκεντρο, ότι έχει παραγκωνιστεί από το θετικιστικό μοντέλο. Πιο συγκεκριμένα, η νέα προσέγγιση εμφιατικά ασχολείται με την **κατανόηση** και την **ερμηνεία** των κοινωνικών φαινομένων από τα ίδια τα υποκείμενα μελέτης. Στην προκειμένη περίπτωση το αντικείμενο έρευνας δεν είναι άλλο παρά το υποκείμενο

αυτό καθαυτό, καθώς **από το ίδιο** προκύπτουν τα νοήματα και η πραγματικότητα του. Ο δε ερευνητής, μέσω της μελέτης του προσπαθεί να κατανοήσει κριτικά την μεριά των δρώντων υποκειμένων, όπως και τον τρόπο, με τον οποίο τα ίδια τα υποκείμενα τα προσλαμβάνουν και τα ερμηνεύουν. (Λυδάκη, 2012:21-22)

Το εύλογο ερώτημα που μπορεί να γεννηθεί είναι το κατά πόσο η ποιοτική έρευνα και κατ' επέκταση η βιογραφική μέθοδος μπορεί να λειτουργήσει ως αρωγός της επιστήμης της Εγκληματολογίας. Στην παρούσα λοιπόν εργασία, θα γίνει προσπάθεια αυτό να εξεταστεί αφενός με την παράθεση της πορείας της και των στοιχείων που την συνιστούν και αφετέρου με την μελέτη περίπτωσης της ζωής της Κυριακής Λιτσάκη.

Η επιστήμη της Εγκληματολογίας κατάφερε να εξελιχθεί **και** λόγω της εμπειρικής διερεύνησης του εγκλήματος. Η δε εμπειρική διερεύνηση κατάφερε να στηρίξει, αλλά και να προωθήσει την θεωρητική μελέτη αυτού του κοινωνικού φαινομένου. Η θεωρητική, αλλά και η εμπειρική έρευνα, θεωρούνται αλληλέγγυες αλλά και αδιαχώριστες. Πιο αναλυτικά, η **εμπειρική έρευνα** στηρίζεται στην επιβεβαίωση ή την διάψευση μιας ή παραπάνω υποθέσεων, εντός πάντα μιας συστηματικής εξέτασης ενός συνόλου δεδομένων και στην εγκυρότητα της μεθοδολογίας. Από την άλλη, η **θεωρητική έρευνα** προκύπτει κατά την ενσωμάτωση των αποσπασματικών πορισμάτων της εμπειρικής έρευνας, η οποία καταλήγει να είναι ένα λογικό εξηγητικό σχήμα, το οποίο αναφέρεται σε ένα σύνολο φαινομένων. Συμπεραίνουμε, ότι η θεωρητική έρευνα είναι θεμελιώδης για την δημιουργία του ερευνητικού

αντικειμένου, καθώς η πρώτη προηγείται της δεύτερης και είναι απαιτούμενο συστατικό για την τελική αναδόμηση κατά την ολοκλήρωση, λαμβάνοντας έτσι έναν **τροφοδοτικό ρόλο**. (Ζαραφονίτου, 2004:11-12), (Δασκαλάκης, 2009:73-74)

Επιπρόσθετα σε μια εμπειρική έρευνα, καίρια είναι η σημασία των ελάχιστων κριτηρίων επιστημονικότητας. Απαραίτητη **προϋπόθεση** για να χαρακτηριστεί μια εμπειρική προσέγγιση επιστημονική έρευνα, δεν είναι άλλη από την ύπαρξη **επιστημονικής μεθόδου**. Η μέθοδος προκύπτει από την σύνθεση της λέξης «μετά» και της λέξης «οδός» (μετά + οδός) και πρόκειται για μια **εναργή διαδικασία**, όπου ακολουθείται μια σειρά **πρακτικών** όπως: η διατύπωση των ερευνητικών υποθέσεων, η συλλογή και η κριτική των δεδομένων, η επεξεργασία και η ανάλυση τους και η διαμόρφωση συμπερασμάτων. (Ζαραφονίτου, 2004: 13), (Brodeur, 1994:221-261). Επίσης, σημαίνει ότι *«οδεύειν (υπάγειν) οπίσω από τι, καταδίωξη δηλαδή, ή αναζήτηση»*. (Λυδάκη, 2012:18). Από την συγκεκριμένη τοποθέτηση που ανήκει στον Πλάτωνα, μετατοπιστήκαμε στην σημασία της έρευνας για αναζήτηση της γνώσης, όπως και του συστήματος, πάνω στην οποία η μέθοδος επιτυγχάνεται. (Λυδάκη, 2012:18), (Μπαμπινιώτης, 2010:831)

Η **μέθοδος** και η καταλληλότητα της για την ενδελεχή εξέταση διάφορων φαινομένων είναι ζητήματα που απασχολούν την μεθοδολογία. Η δε **μεθοδολογία** είναι ένας κλάδος, ο οποίος μελετά επιστημονικά και αναλύει τις μεθόδους των επί μέρους επιστημών, αλλά και κάθε επιστήμης για τον τρόπο με τον οποίο εξετάζει το αντικείμενο μελέτης της. Η επιλογή της μεθόδου με τις αντίστοιχες τεχνικές και εργαλεία αλλά και η επιλογή της ποιοτικής ή της ποσοτικής ανάλυσης, αναδεικνύουν

και την σχέση του ερευνητή και του αντικειμένου που μελετά, καθώς και τις θεωρητικές κοινωνιολογικές του παραδοχές και τη θέση του απέναντι στο πρόβλημα της γνώσης γενικότερα. (Λυδάκη, 2012:18-19)

Κατά τον M.Crotty οι δύο ερωτήσεις που πρέπει να απαντηθούν πριν ακόμα εκκινήσει μια έρευνα, έχουν να κάνουν με την **μεθοδολογία** και τις **μεθόδους** που θα ακολουθήσει ο ερευνητής, όπως και το **πού** βασίζει την συγκεκριμένη λογική. Το δεύτερο ερώτημα συσχετίζεται με τους **σκοπούς** της έρευνας και των **ερωτημάτων** που τίθενται, αλλά και με τις **θεωρητικές μας παραδοχές** για την πραγματικότητα και την ανθρώπινη γνώση, πάνω στις οποίες θα στηριχθεί η εγκυρότητα των συμπερασμάτων μας. (Λυδάκη, 2012: 23), (Crotty,1998:2-17)

Στην συγκεκριμένη περίπτωση, η επιλογή του θέματος έγινε με γνώμονα την ιστορία ζωής μιας νεαρής πρώην τοξικοεξαρτημένης κρατούμενης και νυν δημοφιλούς influencer (άτομο που ασκεί επιρροή στους γύρω του), κατά τον κόσμο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης «**Super_Kikii**», η οποία γνωστοποίησε την ιστορία ζωής της στο ευρύτερο κοινό, το οποίο και ευαισθητοποίησε. Το ενδιαφέρον στην συγκεκριμένη βιογραφία προκύπτει από την απρόσμενη κατά την εγκληματολογική θεωρία, στάση του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου, ο οποίος φάνηκε να την αποδέχεται, παρά το βεβαρημένο ιστορικό της. Σε πρώτη φάση, αφού μελετήθηκε το υλικό της δοθείσας από αυτήν, συνέντευξης σε τηλεοπτική εκπομπή γνωστού τηλεοπτικού σταθμού και της κωμικής της παράστασης «*Όλα είναι κωμωδία*», διαπιστώθηκαν οι πυλώνες της ζωής της Κικής, που άπτονται των εγκληματολογικών και κοινωνιολογικών ενδιαφερόντων (κοινωνικοποίηση, παραβατικότητα ανηλίκων,

ναρκωτικά, συμμορία, επίσημος και ανεπίσημος κοινωνικός έλεγχος, φυλακή, κοινωνική επανένταξη) και επιλέχθηκε να μελετηθούν περαιτέρω μέσω της διεξαγωγής επιστημονικής ποιοτικής συνέντευξης δια της βιογραφικής αφήγησης. Καταληκτικά, η θεωρητική απόφαση ή η αρχική υπόθεση συσχετιζόταν με την «ορθή» κοινωνική επανένταξη της Κικής και με τον εκμηδενισμό των στιγματιστικών συνεπειών, μια υπόθεση που τέθηκε προς επιβεβαίωση ή διάψευση στο ερευνητικό τμήμα της παρούσας μελέτης.

Στο πρώτο αναγνωριστικό μέρος του πονήματος, έχει γίνει ενδελεχής ανασκόπηση ως προς την ποιοτική έρευνα που εσωκλείει την βιογραφική μέθοδο, καθώς από την ίδια προκύπτει η **μεθοδολογία** της παρούσας μελέτης. Πιο αναλυτικά, θα γίνει μνεία στην επιστημονική έρευνα, στην επιρροή της από την ποιοτική μέθοδο συνεκδοχικά με το φιλοσοφικό παράδειγμα της φαινομενολογίας, όπως και στην ανάλυση της ανατροπής του επιστημονικού παραδείγματος. Τέλος, το πρώτο μέρος θα ολοκληρωθεί με την παράθεση της πορείας της βιογραφικής μεθόδου και της βιογραφικής αφήγησης.

Αφού έχει γνωστοποιηθεί κατά το πρώτο μέρος η μεθοδολογία και τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν, στο δεύτερο μέρος της παρούσας μελέτης επιλέχθηκε να τοποθετηθεί η ανάλυση των σημαντικότερων σημείων της συνέντευξης, η οποία παρατίθεται παράλληλα με την επιστημονική εγκληματολογική και κοινωνιολογική θεωρία. Ακολουθώντας όλες τις επιστημονικές προδιαγραφές και τα πρωτόκολλα του κώδικα δεοντολογίας, στις 29 Σεπτεμβρίου 2021 μου

παραχωρήθηκε συνέντευξη βασισμένη στην «βιογραφική αφήγηση». Ο λόγος που δεν παρατίθεται αυτούσια η συνέντευξη είναι ότι καθώς πρόκειται για μια αναγνωρίσιμη από το κοινό προσωπικότητα και ο σκοπός της παρούσας έρευνας είναι καθαρά επιστημονικός, δεν είναι επιθυμητό να χρησιμοποιηθεί το παρόν για εξυπηρέτηση άλλων σκοπών. Παρά ταύτα το υλικό είναι διαθέσιμο εφόσον ζητηθεί από την τριμελή εξεταστική επιτροπή της διπλωματικής εργασίας.

Καταληκτικά, στο τελευταίο μέρος της «συζήτησης» τοποθετήθηκαν τα συμπεράσματα ύστερα από την ανάλυση, όπου και γίνεται η επιβεβαίωση ή η διάψευση της αρχικής θεωρητικής υπόθεσης. Στον δε επίλογο, συνοψίζεται η συμβολή της βιογραφικής μεθόδου.

Μέρος Πρώτο: Περί ποιοτικής προσέγγισης

Κεφάλαιο 1° Η ποιοτική έρευνα

1. Η επιστημονική έρευνα

Οι κοινωνικές επιστήμες προσπαθούν να καταλήξουν σε απαντήσεις ερωτημάτων, χρησιμοποιώντας επιστημονικές μεθόδους. Για να χαρακτηριστεί μία έρευνα **επιστημονική** πρέπει να πληροί κάποιες προδιαγραφές. Η επιστημονική έρευνα βασίζεται σε πραγματικές παρατηρήσεις, οι οποίες τίθενται υπό έλεγχο για την **ακρίβεια** τους. Στη δε **επιβεβαιώσιμη απόδειξη**, εντοπίζεται ουσιαστικά ο πυρήνας της επιστημονικής διερεύνησης. Η επιστημονική αλήθεια και η εγκυρότητα βρίσκεται σε έναν **διαρκή έλεγχο**, καθώς εντός μιας επιστημονικής προσέγγισης **δεν** υπάρχουν θέσεις σε δογματικές παραδοχές. Βασικές προϋποθέσεις κατά την διεξαγωγή μιας κοινωνικής έρευνας είναι η ύπαρξη αποδείξεων που έχουν επιβεβαιωθεί, η απαλλαγή από οποιονδήποτε δογματισμό και απολυτότητα, η διασφάλιση ηθικής ουδετερότητας, αντικειμενικότητας και επαγγελματισμού του ερευνητή. (Δασκαλάκης, 2009:72-73)

Τέσσερα είναι τα στοιχεία, στα οποία στηρίζεται η εκάστοτε ερευνητική διαδικασία: η μέθοδος, η μεθοδολογία, οι θεωρητικές ιδέες και παραδοχές και η επιστημολογία. Πιο αναλυτικά, οι **μέθοδοι** είναι τεχνικές που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο ερευνητής, ούτως ώστε να συλλέξει αλλά και να αναλύσει τα δεδομένα, τα οποία συνδέονται με τα ερευνητικά ερωτήματα ή τις υποθέσεις μας. Η

μεθοδολογία από την άλλη είναι ένα είδος στρατηγικής. Μια διαδικασία ουσιαστικά, κατά την οποία ο ερευνητής καλείται να κάνει χρήση ειδικών μεθόδων για να καταλήξει σε αποτέλεσμα. Επιπλέον, οι **θεωρητικές ιδέες και παραδοχές**, είναι φιλοσοφικές θέσεις που καθορίζονται και σχηματοποιούν την μεθοδολογία, οι οποίες θέτουν την βάση της λογικής και προσκομίζουν ένα πλαίσιο καθ' όλη την διαδικασία. Τέλος, η **επιστημολογία** είναι η θεωρία της γνώσης και υπάρχει ως βάση που προσδιορίζει και συγκροτεί τις θεωρητικές παραδοχές και κατά συνέπεια επηρεάζει τόσο την μεθοδολογία, όσο και τις μεθόδους που ακολουθούνται. (Λυδάκη, 2012: 24), (Crotty,1998:2-17)

Κατά την διεξαγωγή μιας κοινωνικής έρευνας (Κυριαζή, 2000), διαμέσου των ορθών περιγραφών, όπως και των ακριβών καταγραφών στο σχέδιο - πλάνο, ο ερευνητής έρχεται πιο κοντά στον επιθυμητό στόχο. (Δασκαλάκης, 2009:73). Ιδιαίτερης σημασίας, ως προς την επιστημονική έρευνα είναι, τόσο η ανεξαρτησία της από άλλου είδους σκοπιμότητες - όπως προαναφέραμε -, όσο και η δυνατότητα της ως προς τη χρήση και αξιοποίηση της ήδη υπάρχουσας γνώσης σε σχέση με τα σύγχρονα εμπειρικά δεδομένα (Ζαραφονίτου, 2004:13). Κάθε επιστήμονας, βασίζεται σε **ήδη επιβεβαιωμένα δεδομένα και αποδείξεις** διαμέσου των ακριβών παρατηρήσεων και μετρήσεων των κοινωνικών φαινομένων. (Δασκαλάκης, 2009:74)

Η κοινωνική θεωρία και έρευνα όμως, προφανώς **δεν** είναι σε θέση να δώσει απαντήσεις και εξειδικευμένες λύσεις σε **όλα** τα προβλήματα, καθότι παρατηρείται μια ποικιλομορφία σε πιθανά αίτια των κοινωνικών προβλημάτων, στις τάσεις και στις λύσεις. Σε αυτό που σίγουρα μπορεί να συμβάλει μια κοινωνική έρευνα, είναι

στην **βοήθεια** που μπορεί να προσφέρει, ούτως ώστε να **κατανοηθεί** καλύτερα η φύση της κοινωνικής ζωής αλλά **και** στην **επισήμανση - καθορισμό** των παραγόντων που επιδρούν ανάμεσα στα άτομα και στις κοινωνικές ομάδες, σε κάθε περίπτωση όμως, δεν νοείται ότι θα είναι πάντα σε θέση να υποδείξει τις απόλυτες λύσεις ή προγράμματα για όλα τα πεδία των προβλημάτων της κοινωνίας. (Δασκαλάκης, 2009:72-73)

Στην κοινωνική έρευνα ακολουθούνται συγκεκριμένα **βήματα**, με απώτερο σκοπό να οδηγήσουν σε ορισμένα **συμπεράσματα**. Ύστερα από τη διαπίστωση ενός προβλήματος και πριν την επιστημονική έρευνα του υπό μελέτη ζητήματος, διαμορφώνεται μία **θεωρητική απόφαση** βασισμένη σε όλα τα γνωστά και συναφή με το πρόβλημα στοιχεία. Οι υποθέσεις αυτές δεν είναι παρά δοκιμαστικές θεωρητικές αποφάνσεις, οι οποίες μπορούν να εξεταστούν και είτε να επιβεβαιωθούν, είτε όχι από τις εμπειρικές αποδείξεις. Όταν σχεδιάζεται το πλαίσιο της έρευνας, ο ερευνητής οφείλει να **περιγράψει** τι είναι αυτό το οποίο θέλει να μελετήσει, από **που** θα συλλέξει **στοιχεία**, **πώς** θα τεθεί στη **διαδικασία διερεύνησης** - σημεία που έχουν γνωστοποιηθεί για την παρούσα έρευνα κατά την εισαγωγή - και τέλος **πώς** θα **αναλυθεί**. Από την συλλογή των δεδομένων που προκύπτουν από προδιαγεγραμμένο πλάνο της έρευνας, περνάμε στην ανάλυση των δεδομένων, στην κατηγοριοποίηση όσων έχουν συλλεχθεί, στην καταγραφή, ενώ παράλληλα γίνονται οι συγκρίσεις. Από τη στιγμή που ολοκληρώνονται τα ως άνω βήματα, ο ερευνητής θα είναι σε θέση να καταλήξει στο εάν η **αρχική υπόθεση** διαψεύστηκε ή επιβεβαιώθηκε ή ακόμα και αν τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε είναι άτοπα. (Δασκαλάκης, 2009:74-75)

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, ως προς την μελέτη, ένας κοινωνικός ερευνητής προσπαθώντας να αναλύσει τον κόσμο και διάφορες κοινωνικές ομάδες, μπορεί να χρησιμοποιήσει μεθόδους και πρότυπα μελέτης των θετικών επιστημών - όπως πρότεινε ο ανάδοχος της Κοινωνιολογίας A. Comte - αρκεί αυτό να γίνει με έναν **αντικειμενικό** τρόπο. Συγκεκριμένα, ο ερευνητής αποστασιοποιείται από τις θεωρητικές του υποθέσεις και εξετάζει το αντικείμενο μελέτης του **ως τέτοιο** (αντικείμενο), δίνοντας έμφαση στην μέτρηση και την εξήγηση, στην διατύπωση γενικών **νόμων** και πορισμάτων που θα μπορούν να αναδείξουν την σχέση αιτίας - αιτιατού των κοινωνικών φαινομένων και πάντα κάτω από το πρίσμα των θετικών επιστημών. Το **κύρος** της συγκεκριμένης πρακτικής μέχρι πρόσφατα υπήρξε αναμφισβήτητο, καθώς βασιζόταν στην παρατήρηση, στο πείραμα, στην απόδειξη των θεωρητικών υποθέσεων. (Λυδάκη, 2012: 21-22).

Παρόλο που η παρούσα μελέτη **πραγματεύεται την ποιοτική έρευνα και την βιογραφική μέθοδο**, κρίνεται αναγκαίο να γίνει έστω και μια συνοπτική αναφορά σε σχέση με το θετικιστικό μοντέλο, το οποίο υπήρξε εφαλτήριο για την εκκίνηση των κοινωνικών ερευνών.

Καθότι μπορεί να εφαρμοστεί μια **ενιαία** επιστημονική μέθοδος, τόσο για τις θετικές, όσο και για τις κοινωνικές επιστήμες, ανεξαρτήτως των διαφορών που υπάρχουν μεταξύ τους, υπήρξε παράγοντας που επηρέασε ιδιαίτερα τη μορφή της κοινωνικής έρευνας και αποτέλεσε παράλληλα καίριο σημείο για την επεξεργασία εναλλακτικών απόψεων. Η εφαρμογή μίας **κοινής μεθοδολογίας** σηματοδοτεί ότι τόσο τα κοινωνικά, όσο και τα φυσικά φαινόμενα είναι **αντικειμενικά «πράγματα»**,

τα οποία μάλιστα χρήζουν επιστημονικής παρατήρησης, με στόχο να ανακαλυφθούν γενικοί αιτιακοί κανόνες που τα καθορίζουν. (Κυριαζή, 2011:30)

Ο πρωτοπόρος της προαναφερθείσας θετικιστικής προσέγγισης στις κοινωνικές επιστήμες, ήταν ο ανάδοχος της Κοινωνιολογίας και πρωτεργάτης του φιλοσοφικού ρεύματος του θετικισμού, **Auguste Comte**. Ο όρος «**θετική φιλοσοφία**» προέκυψε από τον ίδιο, καθώς ήθελε να προσδώσει χαρακτήρα στη νέα επιστήμη της κοινωνίας, της Κοινωνιολογίας, την οποία και θεωρούσε πιο σύνθετη από τις υπόλοιπες θετικές επιστήμες. Η «θετική φιλοσοφία» πραγματεύεται αφενός την **οροθέτηση** των μεθόδων των θετικών επιστημών και αφετέρου τον **σχηματισμό** των **θεωρητικών** και **μεθοδολογικών** προσεγγίσεων και προτάσεων για την επιστημονική προσέγγιση των κοινωνικών ζητημάτων και την ιστορική εξέλιξη της κοινωνίας. Η ως άνω τοποθέτηση είχε στόχο την αναγνώριση χαρακτηριστικών γνωρισμάτων της νεότερης κοινωνίας, ούτως ώστε να διακριθούν οι δυνάμεις εκείνες που θα μπορέσουν να εξελίξουν την κοινωνία και να την φτάσουν στην ανώτερη μορφή της (κατά τον Comte). (Αντωνοπούλου, 2008:39)

Στην νέα θετική επιστήμη αρχικά δόθηκε, από τον Comte, το όνομα «**κοινωνική φυσική**» που λίγο αργότερα την μετονόμασε σε Κοινωνιολογία. Κεντρική ιδέα στην σκέψη του Comte ήταν, ότι **ο τρόπος διερεύνησης και η μέθοδος**, που χρησιμοποιείται για την εξήγηση των φαινομένων, είναι ίδια σε όλες τις επιστήμες, πέραν του αντικειμένου μελέτης της κάθε μιας. Παρόλα αυτά, η μέθοδος οφείλει να **διαφοροποιείται** και να δίνει έμφαση στις ιδιότητες του **αντικειμένου** κάθε διαφορετικής επιστήμης. Η επιστημονική μέθοδος εξελίχθηκε και πήρε μορφή

εξαιτίας αρχικά των φυσικών επιστημών και μετέπειτα λόγω των επιστημών της ανόργανης και οργανικής φύσης. Η δε αφομοίωση της φυσικής από τους επιστήμονες θα τους βοηθήσει - κατά τον Comte πάντα - να μελετήσουν την κοινωνική πραγματικότητα και να προχωρήσουν στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων και φυσικά στην θεμελίωση της νεοσύστατης και πολύπλοκης επιστήμης της Κοινωνιολογίας. (Αντωνοπούλου, 2008: 45-46)

Ο E. Durkheim ακολούθησε τα βήματα του δασκάλου του, Comte και του θετικιστικού παραδείγματος, θεωρώντας ότι η κοινωνιολογία εκτός από το ότι πρέπει να είναι ανεξάρτητη από κάθε φιλοσοφία, μπορεί να βασιστεί στην αρχή της αιτιότητας για να αναλύσει τα κοινωνικά φαινόμενα, τα οποία πρέπει να τα μελετάμε ως «**πράγματα**» που επιβάλλονται στους ανθρώπους και καθορίζουν την συμπεριφορά τους. (Λυδάκη, 2016:34)

Ακόμα και τα μεταγενέστερα έργα των **λειτουργιστών** και των **δομολειτουργιστών** χαρακτηρίζονται από **θετικιστικές προσεγγίσεις** και **γενικεύσεις**. Για παράδειγμα ένας από τους βασικούς μεταγενέστερους εκπροσώπους του λειτουργισμού, ο T. Parsons, στην ολική μεγάλη θεωρία (grand theory) φαίνεται ότι προσδοκά **γενικούς νόμους**, της κοινωνικής ζωής με την δυνατότητα να δοθούν εξηγήσεις για οποιαδήποτε εμπειρικά δεδομένα (Κυριαζή, 2011:31), (Λυδάκη, 2016:35)

Επιπλέον, το **συγκρουσιακό πρότυπο** με εκπροσώπους τους R. Dahrendorf, B. Turnen, G. Simmel, L.A Coser, G.S Coleman και A. Gunder - Frank, προσπάθησε διαμέσου των **γενικών νόμων**, να ερμηνεύσει τα κοινωνικά φαινόμενα, πάντα υπό το

πρίσμα της σύγκρουσης και σε αντίθεση με το συναινετικό - λειτουργιστικό μοντέλο. (Λυδάκη, 2016: 35)

Στον αντίποδα του θετικισμού, τοποθετείται ο **κονστρουκτιβισμός**, που υποστήριξε ότι η αντικειμενικότητα **δεν** μπορεί να υφίσταται, καθώς η πραγματικότητα είναι κοινωνικά κατασκευασμένη. Η δε κοινωνική αλληλεπίδραση βοηθά ως προς την παραγωγή **νοημάτων**. Έτσι λοιπόν, προέκυψε η ανατροπή του επιστημονικού παραδείγματος και οι πυλώνες της νέα τοποθέτησης συσχετίστηκαν με τον κονστρουκτιβισμό, την συμβολική αλληλεπίδραση, την εθνογραφία αλλά και γενικότερα τις ποιοτικές μεθόδους – τα οποία θα αναλυθούν παρακάτω - που εμπεριέχουν στοιχεία που τα ενώνουν. (Λυδάκη, 2012: 25)

Η ποιοτική αλλά και η ποσοτική προσέγγιση **εξυπηρετούν** τις επιστήμες. Οι ερευνητές όμως, που επενδύουν στην ποιοτική έρευνα και στηρίζονται στο παράδειγμα του κονστρουκτιβισμού, αποζητούν να γίνουν αποδέκτες των συμπερασμάτων τους και να καταλήξουν στην ορθότητα τους. Το παραπάνω αναδεικνύει, ότι αποδεχόμαστε στην προκειμένη περίπτωση κατά κάποιον τρόπο τον αντικειμενισμό και κάποια σχετική γενίκευση, **χωρίς** αυτό να σημαίνει ότι υπάρχει μια αντικειμενική αλήθεια. Αυτό αναγκάζει τους υποστηρικτές αυτής της τοποθέτησης, να επιστρέψουν ξανά στις θεωρητικές ιδέες και την επιστημολογία και να ερευνήσουν την μεθοδολογία και τις μεθόδους που ακολούθησαν. Ο Crotty λοιπόν, καταλήγει στο ότι τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τις έρευνες δεν είναι παρά **υποθέσεις** ή διαφορετικά **τρόποι** με τους οποίους μπορούμε να **παρατηρήσουμε και να ερμηνεύσουμε τον κόσμο**. Τέλος, η ερμηνευτική διαδικασία

βοηθάει στο να εφεύρουμε δικούς μας τρόπους μελέτης της πραγματικότητας χρησιμοποιώντας διαφορετικές μεθόδους. (Λυδάκη, 2012:27), (Crotty, 1998:2-17)

2. Η εξέλιξη της ποιοτικής έρευνας

Τις τελευταίες δεκαετίες έχει παρατηρηθεί μια ιδιαίτερη **στροφή** ως προς την ποιοτική έρευνα. Η κοινωνική έρευνα επικεντρώνεται στο να μελετά τις **κοινωνικές σχέσεις** με αφορμή τον πλουραλισμό των «βιόκοσμων». Η συγκεκριμένη φράση συνδυάστηκε με αυτό που ονόμασε ο Habermas «**νέα ασάφεια**». Ο συνδυασμός των δύο αυτών φράσεων, επιχειρεί να αποδώσει την αυξανόμενη **«εξατομίκευση των τρόπων ζωής και των βιογραφικών μοτίβων** (Beck, 1992)». Παράλληλα, γίνεται προσπάθεια του εκμηδενισμού των κοινωνικών ανισοτήτων εξαιτίας της ποικιλομορφίας που προκύπτει από τα διάφορα περιβάλλοντα, τις υποκουλτούρες, των στυλ, και του τρόπου ζωής. (Flick, 2017:25)

Ο πλουραλισμός δημιουργεί την ανάγκη ευαισθητοποίησης των κοινωνικών ερευνητών γύρω από ζητήματα εμπειρικής μελέτης. Οι οπαδοί του **μεταμοντερνισμού** (post-modernism) διαπίστωσαν ότι **οι μεγάλες αφηγήσεις και θεωρίες** ανήκουν πια στο **παρελθόν**. Ιδέες, θεωρίες και αφηγήσεις θα πρέπει να **αντικατασταθούν** από αφηγήσεις **περιορισμένες** ως προς τον τόπο, το χρόνο και την κατάσταση. Και κάπου εδώ ο **ισχυρισμός** του Blumer γίνεται ισχυρότερος, καθώς ήταν αυτός ο οποίος υποστήριξε ότι: *«πρακτικά η αρχική θέση του κοινωνικού επιστήμονα και ψυχολόγου χαρακτηρίζεται πάντα από μία έλλειψη οικειότητας με αυτό*

που πραγματικά συμβαίνει στη σφαίρα ζωής που έχει επιλέξει να μελετήσει». (Flick, 2017:25)

Οι ραγδαίες κοινωνικές αλλαγές είχαν ως επακόλουθο τη διαφοροποίηση των ζωτικών κόσμων, φέρνοντας πολλές φορές τους κοινωνικούς επιστήμονες απέναντι σε **νέα** κοινωνικά πλαίσια και οπτικές. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω, ήταν οι **παραδοσιακές επαγωγικές μεθοδολογίες να μην βρίσκουν εφαρμογή**, εξαιτίας της διαφοροποίησης των αντικειμένων. Αντί η εκκίνηση να γίνει από την θεωρία και μετέπειτα να επιδιωχθεί η εξέταση αυτής, η έρευνα βρίσκεται στη θέση του να καταλήγει σε **επαγωγικές στρατηγικές**. Αυτό που προτάθηκε για να μπορέσουν να εξεταστούν περαιτέρω τα κοινωνικά πλαίσια, είναι η χρήση των **«εννοιών ευαισθητοποίησης» («sensitizing concepts»)**. (Geertz). (Flick, 2017:25)

Η ποιοτική μέθοδος φαίνεται να **εκκινεί** εξαιτίας των προβληματισμών των ανθρωπολόγων και κοινωνιολόγων σχετικά με τους **«άλλους» πολιτισμούς** και τους ανθρώπους, που διαφέρουν από τον ευρωπαϊκό και αργότερα βορειοαμερικανικό πολιτισμό. Τον δε **20^ο αιώνα** προκύπτει **ποικιλομορφία** ως προς τις προσεγγίσεις της ανθρωπολογικής και κοινωνιολογικής εθνογραφικής έρευνας. (Πούρκος, Δάφερμος, 2010:32)

Μέσω μιας σύντομης **ιστορικής αναδρομής** θα μπορέσουμε να κατανοήσουμε τόσο την πολυπλοκότητα της ποιοτικής έρευνας, όσο και τις **διαφοροποιήσεις** που υπάρχουν σε σχέση με τις έννοιες της **επιστημολογίας**, των **μεθόδων**, των **δεδομένων** και της **έρευνας**.

Η ψυχολογία και γενικότερα οι κοινωνικές επιστήμες φαίνεται να κάνουν χρήση ποιοτικών μεθόδων από τα **πρώιμα** τους κιάλας στάδια. Ο Wund παράλληλα με τις πειραματικές μεθόδους της γενικής ψυχολογίας, έκανε χρήση μεθόδων **περιγραφής** και **κατανόησης (verstehen)** στη λαϊκή ψυχολογία. Την ίδια χρονική περίοδο στη γερμανική κοινωνιολογία φαίνεται να ξεκινά μία διαμάχη ανάμεσα σε μία πιο **μονογραφική αντίληψη** της επιστήμης - που επικεντρώνεται στην **επαγωγή** και στις **μελέτες περίπτωσης** και που **δεν** δίνει τόση έμφαση στη συστηματική χρήση εμπειρικών ή στατιστικών δεδομένων - και σε μία **εμπειρική και στατιστική προσέγγιση**. Παράλληλα, στην αμερικάνικη κοινωνιολογία οι **βιογραφικές μέθοδοι**, οι **μελέτες περίπτωσης** και οι **περιγραφικές μέθοδοι** βρίσκονται στο επίκεντρο της επιστήμης, με τον Thomas και Znaniecki να διεξάγουν μια πρωτοπόρα κοινωνική έρευνα – η οποία θα αναλυθεί στο 2^ο κεφάλαιο- βασισμένη στην ποιοτική έρευνα. (Flick, 2017:32), (Πούρκος, Δάφερμος, 2010:33-34). Τέλος, σημαντική ήταν και η επιρροή που δέχτηκε η ποιοτική έρευνα από την **σχολή του Σικάγο** στην κοινωνιολογία. (Flick, 2017:32), (Πουρκος, Δάφερμος, 2010:33-34), (Τσιώλης, 2006)

Ιδιαίτερη υπήρξε η **απήχηση** της ποιοτικής έρευνας στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και στη Γερμανία, η οποία ξεχώρισε τόσο εξαιτίας των διαφορετικών **στιγμών** που έκανε την εμφάνιση της, όσο και εξαιτίας των διαφορετικών **φάσεων της**. Ο Denzin και Lincoln (Denzin, Lincoln, 2005:14-40) κατέληξαν σε **οκτώ στιγμές της ποιοτικής έρευνας**. (Flick, 2017:32), (Πουρκος, Δάφερμος, 2010:33)

Η εκκίνηση της **παραδοσιακής περιόδου** χρονολογείται από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου και παρατηρείται μια έντονη επιρροή

από τις εθνογραφικές έρευνες των Malinowski (1916), Radcliffe-Brown, Margaret Mead (1954) και άλλων σημαντικών εθνογράφων, όπως επίσης και η σχολή του Σικάγο στην κοινωνιολογία (Μ. Πουρκος, Μ. Δάφερμος, 2010:33). Κατά την παραδοσιακή περίοδο φαίνεται να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην **αντικειμενική περιγραφή** και **ερμηνεία του «άλλου»**, του άγνωστου ή αλλιώς του ξένου. (Flick,2017:33)

Η **μοντερνιστική** (Flick, 2017:33) / **νεωτεριστική φάση** (Πουρκος, Δάφερμος, 2010:34), ξεκινά από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και φαίνεται να ολοκληρώνεται κατά τη δεκαετία του 1970. Σε αυτό το σημείο παρατηρείται έντονα η προσπάθεια **σηματοποίησης - τυποποίησης της ποιοτικής έρευνας**, διαμέσου διάφορων εγχειρημάτων. (Πουρκος, Δάφερμος, 2010:34) Τέτοιου είδους στάση μπορούμε να αναγνωρίσουμε στα ακόλουθα έργα: Boys in White των Becker (1961), το Discovery of Grounded Theory των Glaser και Strauss (1967), στους Strauss (1987), Strauss και Corbin (1990) και Miles και Huberman (1994) και τέλος σε **σημερινά** έργα. (Flick, 2017:33)

Τα **συγκεκριμένα κειμενικά είδη** ή διαφορετικά η περίοδος των **«ανάμεικτων ειδών»** φαίνεται να απασχολούν τον επιστημονικό κλάδο ως τα μέσα της δεκαετίας του 1980. Στην συγκεκριμένη χρονική φάση φαίνεται να επικρατεί ένα **συνονθύλευμα** και μια **ποικιλομορφία** ως προς τα διάφορα θεωρητικά μοντέλα, παραδείγματα, μεθόδους, αντιλήψεις και στρατηγικές που οι ερευνητές επιλέγουν. Από αυτά οι ερευνητές μπορούν να επιλέξουν και να συγκρίνουν **«εναλλακτικά παραδείγματα»**, όπως η θεωρία της συμβολικής διάδρασης, η εθνομεθοδολογία, η

φαινομενολογία, η σημειωτική ή ο φεμινισμός κ.α. (Flick, 2017:33), (Πουρκος, Δάφερμος, 2010:34). Σημαντική μελέτη της τρίτης περιόδου που αναλύθηκε ήταν το βιβλίο του Geertz (2003), «*Η Ερμηνεία των Πολιτισμών*», που πραγματεύεται την μετάβαση από την θετικιστική προσέγγιση σε μια πλουραλιστική, ερμηνευτική προοπτική στις ανθρωπιστικές επιστήμες. (Πουρκος, Δάφερμος, 2010:34)

Στα μέσα της δεκαετίας του 1980 έως και το 1990, οι συζητήσεις περί «**της κρίσης της αναπαράστασης**» στην τεχνητή νοημοσύνη και στην εθνογραφία επηρεάζουν έντονα την ποιοτική έρευνα. Στην παρούσα φάση η ποιοτική έρευνα επικεντρώνεται σε θέματα **φύλου, φυλής, πολιτισμού** κ.λπ., και προκύπτει ο προβληματισμός σε σχέση με το **τι** ο ερευνητής απεικονίζει. (Πουρκος, Δάφερμος, 2010:34). Σε αυτό το σημείο, η ποιοτική έρευνα βρίσκεται σε μια ενεργή διαδικασία **κατασκευής** εκδοχών της πραγματικότητας. Στην παρούσα φάση η **αξιολόγηση** της έρευνας μονοπωλεί το ενδιαφέρον των μεθοδολογικών συζητήσεων. Το ερώτημα λοιπόν που προκύπτει, αφορά το κατά πόσο τα κριτήρια που είχαμε μέχρι τότε θεωρούνται μέχρι και σήμερα έγκυρα, και αν όχι, ποια θα ήταν τα πρότυπα που θα πρέπει να εφαρμοστούν προκειμένου να αξιολογηθεί η ποιοτική έρευνα (Flick, 2017:33). Τέλος, κατά την τέταρτη περίοδο αναδύονται οι κριτικές και φεμινιστικές επιστημολογίες, οι οποίες αμφισβητούν την ύπαρξη αντικειμενισμού στην κοινωνική έρευνα. (Πουρκος, Δάφερμος, 2010:34)

Σύμφωνα με τους Denzin και Lincoln το 1990 βρισκόμαστε στην πέμπτη στιγμή της ποιοτικής έρευνας, όπου παρατηρείται η «**τριπλή κρίση της αναπαράστασης, της νομιμοποίησης και της πράξης**». Η κρίση της **αναπαράστασης** προκύπτει

εξαιτίας της διαπίστωσης, ότι οι κοινωνικοί ερευνητές δεν μπορούν με έναν τρόπο άμεσο να συλλάβουν την εμπειρία της ζωής, αλλά μπορούν να παραθέσουν ένα απλό κοινωνικό κείμενο. Επιπλέον, η κρίση **νομιμοποίησης** φέρνει στο επίκεντρο το ζήτημα της αξιολόγησης ως προς την εγκυρότητα, την αξιοπιστία, την γενίκευση. Τέλος, η κρίση της **πράξης**, σχετίζεται με την επίδραση της θεωρίας στις κοινωνικές πρακτικές και στην αναζήτηση τρόπων ενοποίησης της θεωρίας και της πράξης. (Πουρκός, Δάφερμος, 2010:34-35). Παρατηρείται λοιπόν πως, είτε ότι οι αφηγήσεις έχουν **πάρει τη θέση** των θεωριών, είτε ότι οι θεωρίες **εξετάζονται** ως αφηγήσεις. Παράλληλα με τα ως άνω, ξεκινά το **τέλος** στις **μεγάλες αφηγήσεις**, όπως αυτές του μαρξισμού ή της θεωρίας των συστημάτων του Parsons και φαίνεται να τοποθετούνται στο επίκεντρο αφηγήσεις και θεωρίες που αφορούν ειδικές, οριοθετημένες, τοπικές, ιστορικές καταστάσεις και προβλήματα. (Flick, 2017:33-34), (Πουρκός, Δάφερμος, 2010:34-35)

Στο έκτο στάδιο φαίνεται να διανύουμε την περίοδο της «**μη πειραματικής** (Πουρκός, Δάφερμος, 2010:35)» ή **μεταπειραματικής συγγραφής και σύνδεσης** της ποιοτικής έρευνας με δημογραφικές πολιτικές. Ουσιαστικά στην παρούσα φάση, το αντικείμενο εθνογραφικής διερεύνησης είναι οι μορφές λόγου (ποίηση, αυτοβιογραφίες, οπτικές, κ.λπ.). Οι Denzin και Lincoln αναφέρουν συγκεκριμένα «*σήμερα η φαντασία και οι φωτογραφίες, η εθνογραφική ποίηση και τα κείμενα πολυμέσων θεωρούνται δεδομένα. Οι μεταπειραματικοί συγγραφείς ψάχνουν να συνδέσουν τα έργα τους με τις ανάγκες μιας ελεύθερης δημοκρατικής κοινωνίας*». (Denzin και Lincoln, 2000:17), (Flick, 2017:34)

Στο έβδομο στάδιο παρατηρείται μία περαιτέρω καθιέρωση της ποιοτικής έρευνας διαφόρων περιοδικών όπως το Qualitative Inquiry ή Qualitative Research (Flick, 2017:34) και ως χαρακτηριστικό του υπό μελέτη σταδίου υπήρξε η **αναπαραγωγή** των προγενέστερων φάσεων. (Πουρκός, Δάφερμος, 2010:35)

Τέλος, η όγδοη φάση της ποιοτικής έρευνας έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην **πρακτική βάση αποδείξεων**, που θεωρείτο νέο σημαντικό κριτήριο για τις κοινωνικές επιστήμες. Η φράση «**βάσει αποδείξεων**» συσχετίζεται με τα αποτελέσματα, τα οποία θεωρούνται σημαντικά για **τη διαμόρφωση πρακτικών**. (όπως στην ιατρική). Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη προσέγγιση, τα ερευνητικά σχέδια πρέπει να στηρίζονται σε **μία** μόνο **ομάδα εστίασης**, όπως και στην τυχαία επιλογή και κατανομή όσων θα συμμετάσχουν στην ομάδα μελέτης και στην **ομάδα ελέγχου**. Οι Denzin και Lincoln θεωρούν ότι αυτή η έκβαση ήταν αποτέλεσμα του γενικότερου νεοσυντηρητισμού στην Αμερική, όσον αφορά τις ερευνητικές πολιτικές, αλλά και τις πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας. (Flick, 2017:34)

Στην Γερμανία από την άλλη, ο **Habermas** ήταν ο πρώτος ο οποίος υποστήριξε ότι η αμερικάνικη κοινωνιολογία με το διαφορετικό τρόπο προσέγγισης της, προσπαθεί να αναδείξει ένα **νέο τρόπο έρευνας**, τον οποίο οφείλει να εξετάσει. Αυτός ο νέος τρόπος έρευνας έγινε γνωστός από τα έργα των Goffman, Garfinkel και Cicourel. Ύστερα από τη **μετάφραση** της μεθοδολογικής κριτικής του τελευταίου, δημιουργήθηκε η **ανάγκη** του να τεθούν υπό μελέτη στους γερμανικούς επιστημονικούς διαλόγους, τόσο τα βασικά κείμενα εθνομεθοδολογίας, όσο και συμβολικής διάδρασης. (Flick, 2017:34-35), (Πουρκός, Δάφερμος, 2010:36)

Οι συζητήσεις που γίνονται γύρω από το ζήτημα της **καταλληλότητας** των μεθόδων, φέρνουν στην επιφάνεια ζητήματα που αφορούν την **νατουραλιστική κοινωνιολογία** του Schatzmann και Stauss. Η εφαρμογή της **αρχής της ανοιχτότητας**, που έχει ως κίνητρο την επιδίωξη μιας πιο δίκαιης μεταχείρισης των αντικειμένων, από ότι είναι δυνατόν στην ποσοτική έρευνα, και οι κανόνες που προτείνει ο Kleinig, δίνουν τη δυνατότητα στον ερευνητή να **παρακάμψει τη συγκρότηση του αντικειμένου** από τις μεθόδους που χρησιμοποιεί για την ολοκλήρωση της μελέτης του. Με τον παραπάνω τρόπο γίνεται εφικτό «να προσλαμβάνουμε από την αρχή και συνεχώς την καθημερινή ζωή με τον τρόπο με τον οποίο αυτή παρουσιάζεται σε κάθε περίπτωση» (Grathoff 1978, όπως παρατίθεται στο τέλος του άρθρου της Hoffmann-Riem 1980: 362). (Flick, 2017:35)

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 γίνεται ένα εγχείρημα από την πλευρά της Γερμανίας, ώστε να **μην** στηρίζονται οι συγγραφείς αποκλειστικά στη μετάφραση κειμένων και βιβλίων περί ποιοτικής προσέγγισης της αμερικανικής βιβλιογραφίας. Αυτό που επιδίωξαν είναι να καταλήξουν στους τρόπους **εφαρμογής και ανάλυσης** των συνεντεύξεων, όπως ακόμα και με τις μεθοδολογικές ερωτήσεις που αποτέλεσαν το εφελθτήριο για την εκτεταμένη έρευνα. (Flick, 2017:35)

Κατά τις αρχές του 1980 η **αφηγηματική συνέντευξη** του Schütze και η **αντικειμενική ερμηνευτική** των Oevermann, Allert, Konau και Krambech, έβαλαν τα θεμέλια για την ανάπτυξη και εξέλιξη της ποιοτικής έρευνας στη Γερμανία. Με τα συγκεκριμένα εγχειρήματα αναδεικνύεται ότι στη Γερμανία δεν έκαναν χρήση μόνο των **εισαγόμενων αμερικάνικων εξελίξεων** της ποιοτικής έρευνας, όπως για

παράδειγμα συνέβη στην περίπτωση εφαρμογής της **συμμετοχικής παρατήρησης** ή των **συνεντεύξεων**. Στην παρούσα χρονολογική περίοδο, τόσο η γερμανική όσο και η αμερικανική κοινωνιολογία έδωσαν τα κατάλληλα **εναύσματα**, ούτως ώστε να υπάρξει μία εκτεταμένη ερευνητική πρακτική **κυρίως στη βιογραφική έρευνα**. Εκτός όμως, από τις συγκεκριμένες μεθοδολογίες και πρακτικές, σημαντική υπήρξε και η επιρροή τους στη συζήτηση των ποιοτικών μεθόδων. (Flick, 2017:35)

Στα μέσα της δεκαετίας του 1980, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στα ζητήματα που προέκυψαν σχετικά με την **εγκυρότητα** και την **γενίκευση** των ευρημάτων της ποιοτικής έρευνας. Εξαιτίας αυτών των περιστατικών έγιναν συζητήσεις περί ζητημάτων **παρουσίασης** και **διαφάνειας** των **αποτελεσμάτων**. (Flick, 2017:35)

Τέλος, κατά τη δεκαετία του 1990 δημοσιοποιήθηκαν τα πρώτα **εγχειρίδια** και **εισαγωγές** με θέμα τις γερμανόφωνες συζητήσεις περί ποιοτικής προσέγγισης, ενώ παράλληλα είχαμε και τη δημοσιοποίηση επιστημονικών περιοδικών με **ειδίκευση** στην ποιοτική έρευνα. (Flick, 2017:36)

Ολοκληρώνοντας, είναι σημαντικό να υπογραμμίσουμε ότι η ποιοτική έρευνα συνδέθηκε με το **ανοιχτό πνεύμα** και την **αναστοχαστικότητα** του ερευνητή. (Flick, 2017:36)

3. Το φιλοσοφικό παράδειγμα της φαινομενολογίας και ερμηνευτικής

Το επιστημονικό **θετικιστικό παράδειγμα** προκύπτει από τον **καρτεσιανό ορθολογισμό**, που υιοθετεί τη μαθηματική μεθοδολογία σε όσες έρευνες αποβλέπουν

σε μια *mathesis universalis*, όπου τα καίρια χαρακτηριστικά μπορεί κανείς να τα μελετήσει στο έργο του Καρτέσιου «*Λόγος περί της μεθόδου*». Η παρατήρηση, το πείραμα, η απόδειξη, η γενίκευση, η αντικειμενικότητα είναι μερικά από τα **χαρακτηριστικά** του θετικιστικού παραδείγματος. Τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά βοήθησαν ως προς την εξέλιξη της επιστήμης και της τεχνολογίας, που εξυπηρέτησε την ζωή των ανθρώπων. (Λυδάκη, 2016: 35)

Η **αντικειμενικότητα** όπως προαναφέραμε, είναι βασικό χαρακτηριστικό του θετικισμού. Με τον συγκεκριμένο όρο, γίνεται αναφορά σε κάτι που **αντίκειται** ή αλλιώς κάτι που βρίσκεται απέναντι μας ή έξω από εμάς. Για να μπορέσει κάτι να χαρακτηριστεί αντικειμενικό, θα πρέπει να είναι ανεξάρτητο από τις επιθυμίες ή από το πώς θεωρούμε ότι είναι. (Λυδάκη, 2016: 35)

Μετά την στροφή του επιστημονικού παραδείγματος ως προς την ποιοτική προσέγγιση, δόθηκε έμφαση στη μικροκοινωνιολογία, τη φαινομενολογία και την εθνομεθοδολογία.

Ο πολυσχιδής χαρακτήρας της ποιοτικής έρευνας όμως, δημιούργησε προβλήματα ως προς τον ορισμό της. Είναι σύνηθες να ορίζεται σε **αντιδιαστολή** προς την ποσοτική έρευνα, όπως και σε σχέση με την έμφαση που δίνει σχετικά με το χαρακτήρα των ερευνητικών δεδομένων. (Τσιώλης, 2014: 26)

Ο Brian Roberts επικεντρωμένος στα βασικά χαρακτηριστικά που βρίσκει από το κλασικό βιβλίο του Alan Bryman δίνει τον εξής ορισμό:

«Οι ποιοτικοί ερευνητές τείνουν να υιοθετούν μία προσέγγιση στην οποία η θεωρία και εμπειρική διερεύνηση συνυφαίνονται... κατά την διάρκεια ή στο τέλος της επιτόπιας

έρευνας, αντί [η θεωρία] να λειτουργεί ως πρόδρομος της εμπειρικής έρευνας»(Bryman 1988:79). Η ποιοτική έρευνα διαθέτει μία σειρά από χαρακτηριστικά, τα οποία απορρέουν από τη φιλοσοφική και θεωρητική προσέγγιση που υιοθετεί για τον κοινωνικό κόσμο. Σε αυτά συμπεριλαμβάνεται η εστίαση στις εμπειρίες και στις οπτικές των συμμετεχόντων στην έρευνα. Τα χαρακτηριστικά αυτά μπορούν να συνοψιστούν, κατά τον Bryman, ως εξής: «Θεώρηση των συμβάντων, της δράσης, των κανόνων, των αξιών κ.λπ. από τη σκοπιά των ανθρώπων που εξετάζονται», «παρουσίαση λεπτομερών περιγραφών για το υπό εξέταση πεδίο», «δέσμευση ως προς το ότι θα κατανοηθούν τα γεγονότα, η συμπεριφορά κ.λπ. εντός της συγκεκριμένης του συνθήκης», «θεώρηση της κοινωνικής ζωής ως διαδικασίας και όχι με στατιστικούς όρους», «υιοθέτηση μιας ερευνητικής στρατηγικής, η οποία είναι συνεχώς ανοικτή παρά αυστηρά δεδομένη», αποφυγή «της διατύπωσης θεωριών ή εννοιών πριν τη διεξαγωγή της επιτόπιας έρευνας διότι κάτι τέτοιο μπορεί να «επιβάλλει ενδεχομένως στους συμμετέχοντες στην έρευνα ένα ξένο προς αυτούς εννοιολογικό πλαίσιο». (Bryman 1988: 61-68), (Τσιώλης, 2014: 25-26)

Από τον παραπάνω γενικά αποδεκτό ορισμό, γίνεται κατανοητό ότι η ποιοτική έρευνα εκμαιεύει τις ιδεολογικές και επιστημολογικές παραδοχές της από φιλοσοφικά και θεωρητικά ρεύματα που δίνουν ιδιαίτερη έμφαση σε έννοιες όπως το νόημα, η ερμηνεία, η εμπειρία, η κατανόηση και η διάδραση. (Τσιώλης, 2014: 25-26)

Το ρεύμα που μόλις περιγράφηκε τοποθετείται στο φιλοσοφικό **ρεύμα της ερμηνευτικής, της φαινομενολογίας, του πραγματισμού**. Στο επίπεδο της κοινωνιολογικής σκέψης το ως άνω φιλοσοφικό ρεύμα θα μπορούσε να τοποθετηθεί

στις «ερμηνευτικές μικροκοινωνιολογίες» της σχολής της συμβολικής διαντίδρασης, της εθνομεθοδολογίας και της φαινομενολογικής κοινωνιολογίας, όπως και του **κονστρουκτιβισμού**. Οι παραδοχές αυτές έχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους όπως και τρόπους προσέγγισης. Παρόλα αυτά υπάρχει ένας **κοινός πυρήνας**, ο οποίος είναι η θεώρηση της κοινωνικής πραγματικότητας. Πιο αναλυτικά, τα τρία βασικά κοινά χαρακτηριστικά τους είναι τα εξής: Πρώτον η κοινωνική πραγματικότητα προκύπτει από μία περίπλοκη **συμβολική κατασκευή**, δεύτερον είναι κοινά αποδεκτή η ικανότητα των ανθρώπων να **παράγουν νοήματα** και να **συμμετέχουν** στη διαδικασία κατασκευής της κοινωνικής πραγματικότητας εξαιτίας της κοινωνικής διαντίδρασης και τέλος συμφωνούν στο ότι είναι μείζονος σημασίας οι κοινωνικοί ερευνητές να προσεγγίζουν φαινόμενα **ανακατασκευάζοντας** τα νοηματικά πλαίσια και τα συστήματα αναφοράς των εμπλεκόμενων στα κοινωνικά πεδία δρώντων υποκειμένων. (Τσιώλης, 2014: 26)

Η κοινωνική πραγματικότητα είναι ποικιλόμορφη, πολύπλοκη και επηρεάζεται από τη συμβολική κατασκευή, που προκύπτει από πολλά επίπεδα δομών νοήματος. Ένας κοινωνικός ερευνητής για να μπορέσει να εξερευνήσει τις πτυχές του κοινωνικού κόσμου πρέπει να κάνει χρήση των ερευνητικών προσεγγίσεων που δίνονται, να **ανακατασκευάσουν** τα διάφορα κοινωνικά οικοδομήματα του νοήματος και της γνώσης, καθώς και τα πρότυπα νοηματοδότησης. Ένας ερευνητής **δεν** νοείται να εγκρίνει την ιδέα περί ύπαρξης μιας και μοναδικής έννοιας, μίας αντικειμενικής πραγματικότητας. Αυτό που οφείλει να μελετήσει είναι τις ποικίλες πραγματικότητες

που προκύπτουν από πολυάριθμους και πολυσχιδής τρόπους κοινωνικής νοηματοδότησης και κατασκευής. (Τσιώλης, 2014:27)

Η θεώρηση της κοινωνικής πραγματικότητας, έχει χαρακτηριστεί από διάφορους ερευνητές **περίπλοκη** εξαιτίας της συμβολικής κατασκευής, η οποία μπορεί να παραχθεί, να αναπαραχθεί και να μετασχηματιστεί μέσα από τις προσπάθειες ορισμού και φυσικά εξαιτίας της κοινωνικής αλληλεπίδρασης ανάμεσα στα δρώντα υποκείμενα. Παράλληλα με την συγκεκριμένη τοποθέτηση, νοείται ότι οι άνθρωποι **δεν** είναι παθητικοί δέκτες, ούτε παθητικά δημιουργήματα των κοινωνικών δομών και των αντίστοιχων αξιακών συστημάτων. Τα δρώντα υποκείμενα είναι ικανά να ορίζουν τις κοινωνικές καταστάσεις, να δρουν και να αντιδρούν βασισμένα πάντα στους ορισμούς αυτούς. Εν τω μεταξύ, εξαιτίας αυτών των ορισμών και των διαντιδράσεων, οι δρώντες καταφέρνουν να **συνδιαμορφώσουν την κοινωνική τους πραγματικότητα**. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, όταν ο κοινωνικός ερευνητής εισχωρεί στο πεδίο της έρευνας του, να έρχεται αντιμέτωπος με έναν **προερμηνευμένο** και συμβολικά **προδομημένο** από τους δρώντες, κοινωνικό κόσμο. Εκείνη τη στιγμή, ο κοινωνικός ερευνητής οφείλει να διεισδύσει και να κατανοήσει τους **τρόπους**, με τους οποίους οι άνθρωποι **βιώνουν την κοινωνική τους κατάσταση, δίνουν νοήματα και οργανώνουν τη δράση τους**, κατανοούν το κοινωνικό κόσμο και τη θέση τους εντός αυτού. (Τσιώλης, 2014: 27-28)

Η κοινωνική έρευνα λοιπόν, καταλήγει να είναι μία **ανακατασκευαστική** (reconstructing) **διαδικασία** (Schutz, 1971:50) και τόσο οι τοποθετήσεις, όσο και οι ερμηνείες του ερευνητή σχετικά με την κοινωνική πραγματικότητα είναι «**δεύτερου**

βαθμού (Schutz, 1971:50) » τυποποίησης, που στηρίζονται στις πρωτογενείς τυποποιήσεις των υποκειμένων της έρευνας.

Οι δύο διαστάσεις (πρώτου και δεύτερου βαθμού τυποποίησης) που αναφέραμε ως άνω παραπέμπουν σε αυτές του «**κατανοείν**» που διέκρινε ο A. Schutz. Το «**κατανοείν**» **πρωτογενώς** προκύπτει από μία σύνθετη διαδικασία πάνω στην οποία όλοι οι άνθρωποι μέσα στην καθημερινότητά τους, ερμηνεύουν το νόημα της δικής τους δράσης και όσων αλληλοεπιδρούν. Το «**κατανοείν**» είναι παράλληλα **δευτερογενώς** και μία μέθοδος που εφαρμόζεται στις κοινωνικές επιστήμες. Ουσιαστικά περιγράφεται μία διαδικασία, στην οποία ο κοινωνικός ερευνητής αναζητά να **ερμηνεύσει την πρωτογενή διαδικασία** της κατανόησης στο επίπεδο της καθημερινής βίωσης και δράσης. Σε αυτή τη διπλή διάσταση του «κατανοείν» στηρίζεται η κοινωνική έρευνα, σύμφωνα με τους κοινωνικούς επιστήμονες που εκπροσωπούν το **ερμηνευτικό παράδειγμα**. (Τσιώλης, 2014: 28) Μάλιστα ο A.Giddens την θεώρησε **διπλή ερμηνευτική (double hermeneutic)**. *«Τα εννοιολογικά σχήματα των Κοινωνικών Επιστημών εκφράζουν μία διπλή ερμηνευτική, η οποία σχετίζεται τόσο με την πρόσβαση και τη σύλληψη των νοηματικών πλαισίων που αξιολογούν καθημερινά οι δράντες για να παραγάγουν την κοινωνική ζωή, όσο και με την ανακατασκευή αυτών των πλαισίων νοήματος σε νέα νοηματικά πλαίσια που εγκλωβίζονται εντός τεχνικών εννοιολογικών σχημάτων.»* (Giddens, 1993) (Τσιώλης, 2014: 28)

Η επικράτηση της ποιοτικής ερευνητικής προσέγγισης στη φιλοσοφική παράδοση του πραγματισμού αλλά και στον τρόπο της κοινωνιολογικής σκέψης (συμβολική

διάδραση) συνεπάγεται τη θεώρηση της κοινωνικής ζωής ως μία **τρέχουσα πραγματικότητα**. Μία τέτοια τοποθέτηση πρέπει να συνοδεύεται τόσο με ερευνητικά εγχειρήματα, όσο και από μεθόδους που διευκολύνουν τη σύλληψη των κοινωνικών φαινομένων στη δυναμική τους δράση. (Τσιώλης, 2014: 29)

3.1 Φαινομενολογία

Η **φαινομενολογία** είναι ένα **φιλοσοφικό ρεύμα**, που σχετίζεται με την υποκειμενικότητα και που εκκίνησε από τον Γερμανό φιλόσοφο E. Husserl, ο οποίος υπήρξε πατέρας της φαινομενολογίας ως φιλοσοφικής προσέγγισης και μεθόδου (Πουρκός, Δαφερμος, 2010:371-372), (Λυδάκη, 2016:41). Το αντικείμενο της φαινομενολογίας, ουδεμία σχέση έχει με αυτό της οντολογίας, καθώς μελέτα το πράγμα και το ίδιο το άτομο μέσα στον μη αναγώγιμο οντολογικό τους χαρακτήρα. Το **βίωμα** έχει καίρια σημασία και χρήζει περαιτέρω διερεύνησης, ενώ φαίνεται ότι διαμέσου της **αφαίρεσης** των εννοιών, των γενικοτήτων και των προκατασκευασμένων ερμηνειών, αυτό χάνει την αίγλη του. (Λυδάκη, 2016:41)

Η φαινομενολογία θεωρείται από πολλούς **όρος ομπρέλα**, που συμπεριλαμβάνει τόσο ένα **φιλοσοφικό ρεύμα** ή κίνημα, όσο και ένα φάσμα **ερευνητικών προσεγγίσεων**. Το συγκεκριμένο φιλοσοφικό ρεύμα μπορεί να χαρακτηριστεί αλλιώς και **φιλοσοφία του βιωμένου**, καθώς επικεντρώνεται στην επιστροφή στα ίδια πράγματα. Με άλλα λόγια, η συγκεκριμένη φιλοσοφία στηρίζεται στη φύση και στη σύσταση της συνείδησης, ενώ αυτό που επιδιώκει είναι την **αποδοχή** των πραγμάτων

όπως αυτά είναι. Προτρέπει λοιπόν, τους κοινωνικούς επιστήμονες να μελετούν τα **πράγματα** όπως αυτά μας φανερώνονται. Βασικό σύνθημα του Husserl ήταν το «**πίσω στα ίδια πράγματα**». Το συγκεκριμένο σύνθημα μεταξύ άλλων σήμαινε ότι οφείλουμε να μελετάμε (τα πράγματα) στο πλαίσιο του δικού τους τρόπου εμφάνισης ή ύπαρξης, χωρίς να τους αλλάζουμε μορφή ή να τα αναγάγουμε σε κάτι που δεν συμβαδίζει με το είδος τους, τη δική τους οντολογική υπόσταση. Βασική επιδίωξη του Husserl είναι να δημιουργήσει μία φιλοσοφία αυστηρή, σημαντική και κριτική και πού θα επικεντρώνεται στην **περιγραφή**, και **ουδέποτε** στην εξήγηση ή την επαγωγική θεωρία. (Πουρκός, Δαφερμος, 2010:371-372) (Λυδάκη, 2016:41)

Ύστερα από την τοποθέτηση του Husserl και την εξέταση της **αναφορικότητας της συνείδησης** και της σχέσης με τα πράγματα, έρχεται ο M.Heidegger, ο οποίος καταλήγει στην **υπαρκτή έννοια της κατανόησης**. Ο συγκεκριμένος δεν δίνει τόσο έμφαση στο μεθοδολογικό κομμάτι, αλλά θεωρεί την κατανόηση ένα από τα βασικότερα **γνωρίσματα της ύπαρξης**. Η κατανόηση περιγράφει τον τρόπο ύπαρξης του είναι, του Dasein, και οποιαδήποτε πράξη μπορεί να ερμηνευτεί και να εξηγηθεί. (Λυδάκη, 2016: 42)

Η **βιωματική πραγματικότητα** προκύπτει από τη δυνατότητα προβολής του **Dasein**, καθώς εξαιτίας του προκύπτουν οι σχέσεις με τον κόσμο που μας περιβάλλει. Το δε νόημα προκύπτει από την **ένταξη του όντος** στον κόσμο και η ερμηνεία είναι αναπόσπαστη συνθήκη του ανθρώπινου Dasein. Η ερμηνεία με αυτό τον τρόπο γίνεται ένα με τη ζωή και εξουδετερώνουν την απόσταση ανάμεσα στο υποκείμενο και το αντικείμενο. Σύμφωνα με τον ορθολογισμό του Καρτέσιου το

«σκεπτόμενο υποκείμενο», δεν εντάσσεται στον κόσμο, καθώς θεωρείται αντικείμενο της έρευνας του. (Λυδάκη, 2016: 41)

Η φαινομενολογία ουσιαστικά **επισημαίνει μια ιδέα μεθόδου**, έναν τρόπο προσέγγισης των πραγμάτων, τον τρόπο εισροής στο **πραγματικώς υπάρχον**. (Λυδάκη, 2012: 49)

Μία ακόμα βασική θέση της φαινομενολογίας είναι ότι τα πράγματα φανερώνονται μέσω της **υποκειμενικότητας** μας, μέσα από το λόγο μας, τη σκέψη και τη φαντασία μας, το σώμα και τις κινήσεις μας, όπως και με άλλες μορφές και τρόπους έκφρασης. Η φιλοσοφία θέλει να εξετάσει πως αυτό μπορεί να συμβεί μέσω των τρόπων ύπαρξης μας και μέσω αυτού να κατανοήσουμε τους εαυτούς μας ως ανθρώπινα, έλλογα όντα, ως φορείς της αλήθειας. Ουσιαστικά η φαινομενολογία μελετά την ανθρώπινη εμπειρία και τον τρόπο που μας παρουσιάζουν τα πράγματα μέσα σε αυτήν την εμπειρία και δια της εμπειρίας. (Πουρκός & Δαφερμος, 2010: 372). Με λίγα λόγια εξαιτίας της **υποκειμενικότητας** προκύπτει η υπέρβαση που μπορεί να μας φτάσει στην γνώση. Το υποκείμενο σε αυτήν την προσέγγιση έχει αυτό το καθοριστικό ρόλο, καθώς σύμφωνα με τον Husserl, δεν υπάρχει ένα φυσικό αντικείμενο που η γνώση του μπορεί να αποκτηθεί από τη συνείδηση που το μελετά «αντικειμενικά», **αλλά** το αντικείμενο και η γνώση προκύπτουν εξαιτίας της γνώσης που προκύπτει με σχέση συνείδησης με αυτό, την υποκειμενική θέαση (Λυδάκη, 2012:47). Η δε **αντικειμενικότητα**, ως ιδέα συνδέεται ουσιαστικά με την **διυποκειμενικότητα**, τα ατομικά υποκείμενα, της οποίας κατέχουν συγκροτησιακά συστήματα, που αντιστοιχούν και αποδέχονται το ένα το άλλο. (Λυδάκη, 2012: 49)

Η φαινομενολογία του **E.Husserl**, είχε ως στόχο να καταστήσει την επιστήμη αυστηρή και ουδέτερη, επηρεάζοντας μέσα σε όλα και τις επιστήμες του ανθρώπου. Ο Husserl ήταν αυτός που κατάφερε να **μετατοπίσει** το ενδιαφέρον των ερευνητών ως προς το υποκείμενο, το οποίο έχει συνείδηση, τόσο για τα πράγματα, όσο και για τον κόσμο. Αυτή η τοποθέτηση επηρέασε σημαντικά τις κοινωνικές επιστήμες καθώς, **αμφισβητήθηκε** το θετικιστικό πρότυπο, οι γενικότερες και μεγάλες θεωρίες, η μελέτη της ανθρώπινης δράσης και τέλος η ποσοτική μέθοδος κατά την διεξαγωγή κοινωνιολογικών ερευνών. Οι κοινωνικές επιστήμες εξαιτίας του Husserl επιδιώκουν να προσεγγίσουν τον τρόπο με τον οποίο το άτομο αντιλαμβάνεται τον κόσμο και να αποκτά γνώση που του δίνει την ευκαιρία να υπάρχει **εντός** ενός **κοινωνικού συστήματος**. (Λυδάκη, 2012:46)

Ύστερα από το θάνατο του Husserl, η φαινομενολογία συνέχισε να υφίσταται και να εξελίσσεται με **διάφορες** εκδοχές κυρίως των μαθητών του και κατά βάση στη Γαλλία. Στη Γαλλία, η απήχηση που είχε η φαινομενολογία ήταν ιδιαίτερα έντονη σε τομείς που αφορούσαν υπαρξιακά και οντολογικά ζητήματα. Ορισμένοι όμως επέλεξαν να **διαφοροποιηθούν** από τη βασική γραμμή που επέδειξε ο Husserl, ο οποίος εστίαζε στη **συνείδηση** και την **ουσία** του φαινομένου. Οι συγκεκριμένοι λοιπόν, ανέπτυξαν πρωτοπόρες φαινομενολογικές εκδοχές προς την κατεύθυνση των υπαρξιακών και ερμηνευτικών προσεγγίσεων, όπως για παράδειγμα ο Gadamer.

Η φαινομενολογική προσέγγιση, **ως ποιοτική μέθοδος έρευνας** στις κοινωνικές επιστήμες, είναι η **μετεξέλιξη** των προσεγγίσεων του Husserl. Η δε **φαινομενολογική έρευνα** είναι η μελέτη των φαινομένων και των νοημάτων τους για τους ανθρώπους.

Επιπρόσθετα, ετυμολογικά και μόνο μπορούμε να κατανοήσουμε ότι δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο πώς τα πράγματα **εμφανίζονται (φαίνονται)** σε μας διαμέσου της εμπειρίας ή στη συνείδησή μας, όπου ο φαινομενολογικά προσανατολισμένος ερευνητής αποσκοπεί στο να παράγει μία πυκνή κειμενική περιγραφή του **βιώματος**. (Πουρκός, Δαφερμος, 2010: 373)

Καταληκτικά, η φαινομενολογική κοινωνιολογία θα μπορούσε να λεχθεί ότι έχει **τρεις διαστάσεις**. Η πρώτη διάσταση επικεντρώνεται στην **συνείδηση**, τα υποκειμενικά νοήματα και στην ερμηνεία της κοινωνικής δράσης, με παραδείγματα θεωρητικών όπως ο C.H. Colley και ο G.H. Mead. Η δεύτερη διάσταση έχει ως διανοητική αφετηρία την **φαινομενολογία** του E. Husserl, που αναφέραμε και ως άνω και την φαινομενολογική κοινωνιολογία του A. Schutz. Η τελευταία δίνει έμφαση στην ίδια την **κοινωνιολογία**, μελετώντας την φαινομενολογικά και δίνοντας έμφαση στο ενδιαφέρον της στην ανακλαστικότητα της και στην εθνομεθοδολογία του H. Garfinkel. (Λυδάκη, 2012: 61)

3.2 Ερμηνευτική

Η ερμηνευτική σε πρώτο στάδιο είχε ως **στόχο** να αντλήσει πληροφορίες από ένα κείμενο, ούτως ώστε να κατανοήσει τους τρόπους που **διαμορφώνεται η οργάνωση ζωής**. Τα **κείμενα** ήταν συμβόλαια, επιστολές, γραπτές μαρτυρίες, θρησκευτικά κείμενα, λογοτεχνικά και ποιήματα. Επίσης, μπορεί να είναι κείμενα νομικά, φιλοσοφικά, επιστημονικά, τα οποία χρίζουν ερμηνείας. Οι **πρώτες** ερμηνευτικές

προσεγγίσεις κατά την κλασσική αρχαιότητα έγιναν στο έργο του Ομήρου από ραψωδούς- ερμηνευτές, αργότερα στην Παλαιά και Καινή Διαθήκη και στο Ρωμαϊκό Δίκαιο. (Λυδάκη, 2016: 39)

Η **ερμηνευτική προσέγγιση** σε αντιδιαστολή με τη θετικιστική αντίληψη διαφοροποιούνται σε σχέση με την **επιστημολογική** και **οντολογική** ενοποίηση των θετικών και κοινωνικών επιστημών. Η δημιουργία της **ερμηνευτικής προσέγγισης** στην κοινωνιολογία βασίζεται στην ερμηνευτική Φιλοσοφική σχολή, στη βεμπεριανή παράδοση της κατανοούσας κοινωνιολογίας (Verstehen) και στην φαινομενολογική προσέγγιση του Alfred Schutz. Το σημείο τομής όλων αυτών των επιρροών, σχετίζεται με το γεγονός ότι θεωρούν τις κοινωνικές επιστήμες **θεμελιώδεις** και **δεν** είναι αποδεκτή η εφαρμογή **μιας ενιαίας επιστημονικής μεθόδου**. Η κανονικότητα της ανθρώπινης συμπεριφοράς, **δεν** νοείται να προκύψει χωρίς να αντιληφθούμε τα **υποκειμενικά νοήματα** και τα **συστήματα αναφοράς**, μέσα στα οποία τα υποκείμενα προσλαμβάνουν τον εξωτερικό κόσμο από όπου και πηγάζει η δική τους κοινωνική δραστηριότητα. Μία συμπεριφορά μπορεί να ερμηνευθεί με εντελώς διαφορετικούς τρόπους. Η δε **περιγραφή** της πρέπει να αφορά τους λόγους για τους οποίους εκδηλώνεται και τους κοινωνικούς κανόνες τους οποίους υπάγεται. (Κυριαζή, 2011:32)

Ο F. Schleiermacher ήταν εκείνος που έθεσε τις **βάσεις της ερμηνευτικής** κατά τον 19^ο αιώνα, επηρεασμένος από το **ρομαντικό κίνημα**. Ο συγκεκριμένος στοχαστής αντιλαμβανόταν το **έργο** ως ένα τρόπο προσωπικής έκφρασης του

δημιουργού, εντός ενός συγκεκριμένου πλαισίου, που απαρτίζεται από συνθήκες ζωής και σκέψεις. (Λυδάκη, 2016: 39)

Το **κίνημα του ρομαντισμού** παρουσιάζεται με διάφορες μορφές, τόσο στην ζωή, όσο και στην τέχνη. Το βασικό χαρακτηριστικό του είναι η **προάσπιση της ζωής, η ελευθερία έκφρασης των πεποιθήσεων** και η προτροπή διεκδίκησης της **ελευθερίας** του ανθρώπου, από τα δεσμά του ορθολογισμού. Στην παρούσα προσέγγιση ιδιαίτερη μνεία γίνεται στον **υποκειμενισμό**, κατά την επικοινωνία του ατόμου εντός μιας ομάδας με κοινές αξίες και γλώσσα. Υποστηρίζουν σθεναρά το δικαίωμα στην **διαφορά**, το **συναίσθημα** παρά την λογική και ότι εκτός από τις κανονικότητες, σημαντικές είναι και οι **προσωπικότητες**. (Λυδάκη, 2016:40)

Από τη στιγμή που το άτομο αρθρώνει την προσωπική του φωνή, μπορούμε τόσο να το κατανοήσουμε, όσο και να το ερμηνεύσουμε. Ο Schleiermacher θεωρούσε ότι η ερμηνευτική μπορεί να αντλήσει πληροφορίες από τα **γραπτά κείμενα**, τα **πρόσωπα** όπως και τον **προφορικό λόγο** που χρησιμοποιείται από τους ανθρώπους στην καθημερινότητά τους. Επίσης υποστήριξε, ότι από την γλώσσα και το συμβολικό σύστημα, προκύπτει η διαδικασία **παραγωγής νοήματος**. Όταν γίνεται η προσπάθεια ερμηνείας, προκύπτει μία **ανασύνθεση**, μία **ανακατασκευή** της τοποθέτησης που έχει γίνει, και η ερμηνεία είναι ένα νέο γλωσσικό δημιούργημα του ατόμου που προσπαθεί να ερμηνεύσει και επιδιώκει την συνεννόηση. (Λυδάκη, 2016: 40)

Ο Schleiermacher στην προσπάθειά του να εξηγήσει την ερμηνευτική ανακατασκευή του νοήματος προτείνει **δύο** μεθοδολογικά εργαλεία, την **ενορατική** και τη **συγκριτική μέθοδο**. Η πρώτη είναι βασική, ούτως ώστε να γίνει **αντιληπτό το**

νόημα διαισθητικά. Από την άλλη, η συγκριτική μπαίνει στη διαδικασία της ερμηνείας των στοιχείων **συγκριτικά με τις συμβατικές τους σημασίες και λειτουργίες**, εντός του γλωσσικού συστήματος. Εξαιτίας αυτών των δύο μεθοδολογικών προσεγγίσεων, προκύπτει ο **ερμηνευτικός κύκλος** και δημιουργείται η σχέση του όλου με το επιμέρους νόημα των στοιχείων που το συναποτελούν. (Λυδάκη, 2016: 41)

Ο **αένανος κύκλος** που δημιουργείται σύμφωνα με τον Schleiermacher προκύπτει από τη στιγμή που η **ερμηνεία είναι κατασκευή του ερμηνευτή** και από την ιστορικότητα της ερμηνείας και μη αποδεκτικότητα της, προκύπτουν ποικίλα **προβλήματα** σε σχέση με τα νοήματα που παράγονται. (Λυδάκη, 2016: 41)

Η έννοια της ερμηνείας απασχόλησε και τον M. Dilthey, ο οποίος τόνισε την αναγκαιότητα του να αναζητήσουμε τις **συνθήκες πραγμάτωσης της ερμηνείας**. Ο συγκεκριμένος μάλιστα πίστευε ότι για να αντιμετωπιστεί το μεθοδολογικό πρόβλημα στις επιστήμες, που έχουν ως κέντρο τον άνθρωπο, θα πρέπει να χειριζόμαστε την **ερμηνευτική ως μεθοδολογία**. Οι ανθρωπιστικές επιστήμες πρέπει να περιγράφουν και να αντιλαμβάνονται τις **ιδιαιτερότητές του νοήματος**. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, είναι απαραίτητη η συστηματική συγκρότηση, το αφηγηματικό πλαίσιο και η εναισθητική κατανόηση, ενώ καμία θέση δεν έχει στην παρούσα προσέγγιση η ταξινομική εξήγηση, η απόδειξη και γενίκευση. (Λυδάκη, 2016: 41)

Ποια όμως η σημασία των υποκειμενικών νοημάτων για την κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων; Ο M. Weber χρησιμοποίησε τον όρο **Verstehen** (**ερμηνευτική κατανόηση**), ούτως ώστε να διερευνήσει τα κοινωνικά φαινόμενα

επικεντρωμένος στις αξίες και την υποκειμενική σημασία με την οποία τα επενδύουν τα ίδια τα κοινωνικά υποκείμενα. (Weber,1994:137-190), (Λαμπίρη- Δημάκη, 1990:181-202). Αν αναλογιστεί κανείς, ότι η κοινωνική πραγματικότητα προκύπτει από τις «**νοηματικώς προσανατολισμένες πράξεις**», δηλαδή από πράξεις που λαμβάνουν υπόψη και βρίσκουν εφαρμογή στη συμπεριφορά άλλων ανθρώπων, προκύπτει ότι η εκκίνηση οποιασδήποτε μελέτης με επίκεντρο τα κοινωνικά φαινόμενα, θα πρέπει να έχει αφετηρία ανάλυσης την **ατομική δράση**. Με άλλα λόγια, τον τρόπο με τον οποίο η ατομική δράση **προσανατολίζεται** από τα «**υποκειμενικά εννοούμενα νοήματα**». Παρόλα αυτά, δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να υπάρχει αυστηρός εμπειρικός επιστημονικός έλεγχος. Υπάρχει περίπτωση πολλές ερμηνείες να είναι εικασίες, αλλά να μην μπορούν να εκτοπίσουν την αναγκαιότητα των αιτιοκρατικών εξηγήσεων.(Κυριαζή, 2011:33)

Ο M. Weber (Weber,1949:39-41), (Aron, 1993:278-281) υπήρξε ο πρώτος που διαπίστωσε την σημαντικότητα της προσέγγισης των κοινωνικών φαινομένων από μια κριτική σκοπιά. Επίσης, ήταν ο πρώτος που υποστήριξε ότι θα μπορούσε να **μελετήσει το αντικείμενο ως υποκείμενο**, το οποίο έχει προσωπικά βιώματα που οφείλουμε να εξετάσουμε. Η σημαντικότητα της λέξης «**κατανοώ**» (=Verstehen) του νοήματος μιας ατομικής πράξης γίνεται εφικτή «*είτε μέσω της δυνατότητας άμεσης επικοινωνίας με το «νόημα» της πράξης, δια μέσου της συμμετοχής μας σε κοινή με το δρών άτομο νοητική και νοηματική συνάφεια σε κοινό πλαίσιο αναφοράς, είτε μέσω της δυνατότητας που έχουμε να έρθουμε στην θέση- κατάσταση του δρώντος*

υποκειμένου που παρατηρούμε και τον τρόπον τινά να «συμμετέχουμε» στα βιώματα του.» (Αντωνοπούλου, 1991:272), (Λυδάκη, 2012: 59)

Το να μπορέσουμε να καταλάβουμε τον άλλον, να αναζητήσουμε την προσωπική του αλήθεια, την υποκειμενικότητα του, την ιδιαιτερότητα του, διαμέσου μιας **εμπαθητικής σχέσης** ανάμεσα στον ερευνητή και τον ερευνώμενο αναδεικνύεται ξεκάθαρα από την ίδια την σημασία του ρήματος Verstehen. Η γερμανική λέξη verstehen, σύμφωνα με τον Gadamer (Γκανταμερ, 1998:77-79) σημαίνει «κατανοώ» ή διαφορετικά «είμαι γνώστης ενός πράγματος». (Λυδάκη, 2012: 59-60)

Στην μεθοδολογία του Weber γίνεται αντιληπτό το **πρόβλημα σύμπτυξης** του υποκειμενικού χαρακτήρα των νοημάτων, με τον αντικειμενικό χαρακτήρα που επιδιώκει η επιστημονική γνώση. Στο συγκεκριμένο πρόβλημα επιχειρεί να **βρει λύση** ο Schutz σε μεταγενέστερο χρόνο. Ο Schutz έχοντας στηριχθεί στην **φαινομενολογία** του Husserl, προσπαθεί να δώσει έμφαση στη σημασία της φιλοσοφικής σκέψης για την κοινωνιολογική διερεύνηση. Ένα από τα βασικά του εγχειρήματα είναι η δημιουργία ενός **οντολογικού πλαισίου**, ούτως ώστε να προκύψει η **ερμηνευτική Κοινωνιολογία** με επίκεντρο τα υποκειμενικά νοήματα, τα οποία όπως ισχυρίζεται (ο Schutz), ο Weber **δεν** κατάφερε να αναλύσει και να αναδείξει. Επίσης, τονίζει ότι οι κοινωνικές επιστήμες είναι σημαντικό να δημιουργούν **συστηματική και οργανωμένη γνώση** για την «κοινωνική πραγματικότητα». Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Schutz, οι άνθρωποι μπαίνουν στη διαδικασία να ερμηνεύσουν τις καθημερινές τους εμπειρίες στο πλαίσιο των **κοινών παραστάσεων** (common stock of knowledge) που έχουν λάβει ως μέλη της ίδιας

κοινωνίας. Παρά τις διαφορές που εντοπίζονται, ανάλογα με την ιστορία και τα βιώματα του καθενός, οι γνώσεις που προκύπτουν προσδίδουν ένα **διυποκειμενικό, κοινό, σταθερό κορμό**, που νοηματοδοτεί την κοινωνική πραγματικότητα. Τα μέλη μιας κοινωνίας αντιμετωπίζουν τα κοινωνικά φαινόμενα διαμέσου μιας καθημερινής φυσικής στάσης (natural attitude), της **κοινής λογικής**. Η νοηματοδότηση των κοινωνικών φαινομένων θεωρείται κοινή και αυτονόητη. Ο κάθε άνθρωπος βασισμένος στις νοηματικές τυποποιήσεις (typifications) αντιλαμβάνεται τον εξωτερικό κόσμο και δημιουργεί ανάλογα με τον σκοπό και τις επιδιώξεις που έχει, στο συγκεκριμένο χώρο - χρόνο, τα **τυπικά γνωρίσματα**. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, ο εξωτερικός κόσμος ολόένα και πιο πολύ να **αντικειμενικοποιείται**, αφού προσλαμβάνεται και κατασκευάζεται με κοινά συστήματα τυποποίησης, που είναι συγκεκριμένα από τα μέλη της κοινωνίας. (Κυριαζή, 2011:33-35)

Εξαιτίας της φαινομενολογίας δημιουργήθηκαν ποικίλομορφα ερωτήματα κατά τη διαδικασία της έρευνας. Ένα από τα καίρια ερωτήματα που τίθενται είναι το εξής: *«Πώς μπορεί να κατασκευάσει δευτερογενή τυποποίηση ένας ερευνητής για την κοινωνική πραγματικότητα που εξετάζει, χωρίς να διαστρεβλώσει τις πρωτογενείς τυποποιήσεις των ερευνώμενων;»* Σύμφωνα με τον Schutz , ο μόνος τρόπος για να προκύψει η **ταύτιση** της δευτερογενούς εξήγησης, με τα πρωτογενή νοήματα της κοινής λογικής είναι ο ακόλουθος: Πρώτον, οι **εννοιολογικές κατασκευές** του ερευνητή θα πρέπει να συμφωνούν με τις αρχές της **τυπικής λογικής**. Επιπρόσθετα, αυτή η ταύτιση μπορεί να γίνει εφικτή σε περίπτωση που προκύψει το κριτήριο της **υποκειμενικής ερμηνείας**, δηλαδή όταν το εξηγητικό μοντέλο που κατασκευάζεται

προκύπτει από τις νοηματικές τυποποίησης που βρίσκουν εφαρμογή για τους ερευνώμενους, βάσει των οποίων μπορούν να ερμηνευτούν τα εξωτερικά δεδομένα. Τρίτον, κάθε δευτερογενής τυποποίηση / εννοιολογικό κατασκευάσμα του ερευνητή που συμπεριλαμβάνεται στο μοντέλο, θα πρέπει να γίνεται **κατανοητό** από το υποκείμενο μελέτης, στο πλαίσιο της δικής του κοινής λογικής και των δικών του αναπαραστάσεων. Αυτή η πρακτική πληρότητα είναι και το βασικό για την ερμηνευτική προσέγγιση. Οι ερμηνείες που θα αποδώσει μετέπειτα ο ερευνητής στα κοινωνικά συμβάντα θα πρέπει να προκύπτουν από **τις ερμηνείες των ερευνώμενων** και στη συνέχεια να μεταφράζονται σε αυτές με τους συγκεκριμένους όρους που οι ίδιοι οι ερωτώμενοι είχαν χρησιμοποιήσει. Μέσω του προαναφερόμενου τρόπου θα μπορέσει να επιτευχθεί η **σύγκλιση της ερμηνείας** του ερευνητή με την πληρότητα της ερμηνείας σε όρους κοινής λογικής, όπως ορίζουν οι ερευνώμενοι. (Phillipson, 1972:121), (Κυριαζή, 2011:35-36)

Κατά την **ερμηνευτική παράδοση** λοιπόν, η κοινωνική πραγματικότητα **συνάδει** με τους λόγους, τα κίνητρα, τις αξίες, τις πεποιθήσεις και τα πρότυπα συμπεριφοράς που προβάλλουν οι άνθρωποι για την κοινωνική τους δραστηριότητα. Αποτέλεσμα όλων αυτών, είναι ότι οι λεκτικές πρακτικές τοποθετούνται στο κεντρικό σημείο της ερμηνευτικής ανάλυσης, αφού η **γλώσσα** δεν είναι αποκλειστικά εργαλείο διαμεσολάβησης και περιγραφής της κοινωνικής πραγματικότητας, αλλά **είναι αυτή η ίδια που κατασκευάζει την κοινωνική πραγματικότητα** στο δεδομένο χωροχρόνο. Οι δε συναναστροφές μας και σχέσεις μας με τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας δεν έχουν ανεξάρτητη οντότητα από τον τρόπο με τον οποίο τις

περιγράφουν. Συνεπώς, το λεκτικό περιεχόμενο της **κοινωνικής δράσης** μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως υλικό της κοινωνιολογικής ανάλυσης στην ερμηνευτική παράδοση. Οι **σχέσεις** που αναπτύσσουμε με τους υπόλοιπους ανθρώπους **δεν** έχουν ανεξάρτητη οντότητα από τρόπο **περιγραφής** ή **αφήγησης** τους. Για τους παραπάνω λόγους, σε μια κοινωνιολογική ανάλυση της ερμηνευτικής προσέγγισης, το υλικό προκύπτει από αυτά που θα λεχθούν. (Κυριαζή, 2011:36)

Καταληκτικά, η **φαινομενολογική - ερμηνευτική προσέγγιση** των κοινωνικών φαινομένων στηρίζεται στην **ερμηνευτική φιλοσοφική σχολή (hermeneutics)**, στο **Verstehen** του **M. Weber** και στην **φαινομενολογική κοινωνιολογία** του **A. Schutz**, και εφαρμόζεται αρχικά με **επιτόπιες μελέτες** και την χρήση διαφόρων μεθόδων από το Πανεπιστήμιο του Σικάγου (R. Park, E.W. Burgess και W. I. Thomas). (Λυδάκη, 2012: 63)

Οι ποιοτικές μέθοδοι θεωρούνται από πολλούς, ως οι **πλέον κατάλληλες** για την μελέτη των κοινωνικών φαινομένων στην ολότητα τους. Ο C. Wright Mills (Wright Mills, 1985: 60-61) θεωρούσε ότι ο αφηρημένος εμπειρισμός και οι υψηλές θεωρίες ξεκινούν από ένα γενικό επίπεδο στοχασμού και δεν μπορούν στην συνέχεια να επανέλθουν στο επίπεδο της παρατήρησης για να διαπιστώσουν και να δώσουν ερμηνεία στα προβλήματα μέσα στο ιστορικό και δομικό τους περιεχόμενο. Ο δε A. Giddens πιστεύει ότι μπορεί να **συνδυαστεί** η ερμηνευτική με τη θετικιστική προσέγγιση. Υποστήριζε ότι **δεν** μπορεί μόνο ο ντετερμινισμός της θεωρίας να ερμηνεύσει τα κοινωνικά φαινόμενα, όπως και μόνη η ερμηνευτική προσέγγιση. Το συνονθύλευμα που προκύπτει εξαιτίας της διπλής ερμηνείας βασίζεται στο Erklaeren

και στο Verstehen και είναι η μόνη που μπορεί να ανταπεξέλθει στην μελέτη των ανθρώπων. (Λυδάκη, 2012: 63-64)

Η ερευνητική προσέγγιση των κοινωνικών φαινομένων **δεν** μπορεί να πραγματοποιηθεί **σε μεγάλες ομάδες**, καθώς βασικό συστατικό της συγκεκριμένης είναι η **επιτόπια έρευνα, η άμεση συνάφεια ερευνητή και ερευνώμενων και η ποιοτική ανάλυση των δεδομένων που αναδύονται**. Επιπρόσθετα, το αντικείμενο μελέτης είναι κάθε φορά μια **συγκεκριμένη μικρή κοινωνική ομάδα**, η οποία μελετάτε σε συγκεκριμένο χωροχρόνο, με τις δικές της ιδιαιτερότητες, με την δική της κοσμοθεωρία και τα δικά της ήθη. Τα στοιχεία συλλέγονται, μελετώνται, κατηγοριοποιούνται και όταν ξεκινά η ποιοτική ανάλυση χρησιμοποιούνται για την ανάπτυξη της θεωρίας βασιζόμενη στην **μέθοδο της αναλυτικής επαγωγής ή της θεμελιωμένης θεωρίας**. Η πρώτη εγκαθιδρύεται στον κατ' εξακολούθηση έλεγχο **δοκιμαστικών υποθέσεων**, που θα επιβεβαιωθούν ή θα διαψευσθούν και θα φτάσουν σε γενικεύσεις που θα συμπεριλαμβάνουν όλες τις περιπτώσεις. Η δεύτερη αποτελείται από **συνεχείς αφαιρέσεις και συγκρίσεις**, με απώτερο στόχο να αναδειχθούν γενικότερες κατηγορίες που αφορούν την συγκεκριμένη ομάδα και πιθανόν να είναι συμβατές με άλλες παρεμφερείς περιπτώσεις. (Λυδάκη, 2012:64)

3.3 Εθνομεθοδολογία

Η εθνομεθοδολογία είναι μία κοινωνιολογική προσέγγιση και πρακτική που **βασίζεται** στην φαινομενολογία του Schutz. Η συγκεκριμένη πρακτική μελετά τη

διαδικασία κατασκευής των νοημάτων, διαμέσου της ορθολογικής εξήγησης, στηριζόμενη στις δραστηριότητες της καθημερινότητας των ανθρώπων. Με αυτό τον τρόπο αναδεικνύουν τις παραδοχές της **κοινής λογικής** που ρυθμίζουν την καθημερινή τους επικοινωνία των κοινωνιών και κατά συνέπεια τους κανόνες που οριοθετούν την τάξη στην καθημερινή τους ζωή. Η κοινωνική πραγματικότητα, με βάση τη συγκεκριμένη κοινωνιολογική σχολή, προκύπτει και συντηρείται από τις **άεννες προσπάθειες** των ανθρώπων να αντιληφθούν, να κατανοήσουν και να ερμηνεύσουν αυτά που συμβαίνουν γύρω τους. Συνεπώς, η εθνομεθοδολογία **αφορά** τις συνηθισμένες καθημερινές και τρέχουσες δραστηριότητες που δημιουργούν την **καθημερινή ζωή και τα κοινώς αποδεκτά νοήματα** που θεωρούνται απαραίτητη προϋπόθεση για την **επικοινωνία** και την **κοινωνική δράση**. Οι δέκα κανόνες των κοινωνικών συμβάντων προκύπτουν εξαιτίας της προσπάθειας των ανθρώπων να **ερμηνεύσουν**, αλλά και να **επανερμηνεύσουν** την προσωπική τους δράση και τη δράση των υπολοίπων, με αναφορά σε κοινώς αποδεκτά νοήματα, τα οποία χαρακτηρίζονται **ρευστά**, αφού **μεταβάλλονται** στα πλαίσια της καθημερινής κοινωνικής δραστηριότητας. Σύμφωνα με την εθνομεθοδολογία, τα κοινώς εννοούμενα **δεν** επιβάλλονται εξωτερικά, αλλά προκύπτουν εξαιτίας της **υποκειμενικότητας** στην οποία ανατρέχουν οι συνομιλητές, ανάλογα με την περίπτωση. Επιπρόσθετα τα κοινώς εννοούμενα μπορούν να **τροποποιηθούν** με σκοπό να διατηρηθεί η αίσθηση της κοινωνικής τάξης. (Κυριαζή, 2011:36-38)

Η **γλώσσα** στην εθνομεθοδολογία έχει **καίριο ρόλο**, καθώς είναι ένας **βασικός μηχανισμός** που οι άνθρωποι επιχειρούν να αποδώσουν νόημα στα κοινωνικά

φαινόμενα. Οι **περιγραφές** επίσης είναι οι κατασκευές των κοινωνικών φαινομένων, αφού ο τρόπος που περιγράφονται και ερμηνεύονται τα κοινωνικά φαινόμενα είναι αδιαχώριστα από την πραγματικότητα. Τέλος, ο τρόπος με τον οποίο διεξάγεται μία **συζήτηση** και οι **πρακτικές** που χρησιμοποιούν οι συνομιλητές, βοηθούν στη διαμόρφωση και τη διατήρηση ενός κοινού πλαισίου επικοινωνίας και είναι ένα από τα βασικότερα υλικά για την μεθοδολογική ανάλυση. (Κυριαζή, 2011:38), (Δασκαλάκης, 2009:139). Επιπροσθέτως, *«η πραγματικότητα, οι ταυτότητες και οι σχέσεις εκλαμβάνονται ως κατασκευές του λόγου, καθώς η γλώσσα δεν θεωρείται πλέον ότι αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα, αλλά ότι την κατασκευάζει, και οι δυτικοί ιδέα της προσωπικότητας ως ενότητας δίνει τη θέση της στο πρόσωπο που μεταλλάσσεται με διάφορους τρόπους και γίνεται αντιληπτό ως ένα σύνολο ταυτοτήτων»* (Λυδάκη, 2016: 38)

Η εθνομεθοδολογία εκτός από **κοινωνιολογική θεωρία** και **παρακλάδι** της συμβολικής διαντίδρασης, είναι όρος που προέκυψε από τον Harold Garfinkel το 1960 και βασίστηκε στις παραδοχές γνωστών θεωρητικών της φαινομενολογίας (Edmund Husserl, Alfred Schutz). Μετέπειτα με αυτή ασχολήθηκαν και οι γλωσσολόγοι φιλόσοφοι. Ετυμολογικά η εθνομεθοδολογία σημαίνει τη μελέτη των **μεθόδων των εθνών και των λαών**. Ουσιαστικά είναι μία **κοινωνιολογική επιστήμη** που δίνει ιδιαίτερη έμφαση στους τρόπους, με τους οποίους οι λαοί αντιλαμβάνονται τον κόσμο τους, επιδεικνύουν την κατανόηση αυτή στους υπόλοιπους και δημιουργούν μία κοινωνική ευταξία, την οποία όχι μόνο μοιράζονται αλλά και ζουν μέσα σε αυτή. (Δασκαλάκης, 2009:138)

Ο Harold Garfinkel, εκτός από **ανάδοχος** της εθνομεθοδολογίας ήταν και **πρωτοπόρος** στις σχετικές έρευνες. Ο συγκεκριμένος έστειλε φοιτητές του να διεξάγουν ορισμένα **«πειράματα εμπιστοσύνης»**, που θεωρήθηκαν «παρεκκλίνοντα πειράματα». Στα πλαίσια του συγκεκριμένου πειράματος, οι φοιτητές είχαν συζητήσεις, μέχρι ωσότου προκύψει μία απότομη παύση και μετά η άρνηση τους στο να εκλάβουν ως δεδομένο, κάτι το οποίο γνώριζαν, ότι το άλλο άτομο θα έλεγε. Έτσι κατάφεραν να **ζητήσουν εξηγήσεις**, και στη συνέχεια ξανά εξηγήσεις και ούτω καθεξής. Προσφάτως κάποιοι ερευνητές διενήργησαν λεπτομερείς αναλύσεις συζητήσεων, όπου γίνονται συνήθως με στόχο να καλύψουν τις μεθόδους μέσω των οποίων «γύριζε» η συζήτηση, δηλαδή **πώς προέκυψαν οι χειρισμοί στο λόγο**. (Δασκαλάκης, 2009:138)

Επιπρόσθετά, ο συγκεκριμένος θεωρητικός ιδιαίτερη έμφαση έδινε «*στους τρόπους με τους οποίους οι λέξεις εξαρτώνται από το νόημά τους μέσα στο πλαίσιο στο οποίο χρησιμοποιούνται*». Εξαιτίας αυτής της επιστημονικής ενδοσκόπησης προέκυψαν ερωτήματα, τα οποία σχετίζονταν με την **αντικειμενικότητα** των κοινωνικών επιστημών, όπως και με τη δυσκολία που υπάρχει στο να περιγράψει την ανθρώπινη συμπεριφορά με έναν αντικειμενικό τρόπο. (Δασκαλάκης, 2009:139)

Δύο είναι οι κύριες **διαφορές** ανάμεσα στην εθνομεθοδολογία και την παραδοσιακή κοινωνιολογία. Αρχικά, από την παραδοσιακή κοινωνιολογία προκύπτει μία ανάλυση της κοινωνίας, που αναγνωρίζει ως **δεδομένη** την πραγματικότητα της **κοινωνικής ευταξίας**, ενώ η εθνομεθοδολογία επικεντρώνεται στο **πώς**, στο **δηλαδή**, στις **μεθόδους** με τις οποίες δημιουργείται αυτή η κοινωνική

ευταξία και γίνεται κοινό κτήμα για όλους. Η δεύτερη διαφορά έγκειται στο γεγονός, ότι η παραδοσιακή κοινωνιολογία πολλές φορές είναι **περιγραφική** ως προς τις **λειτουργίες των κοινωνικών πλαισίων**, που πολλές φορές είναι ανταγωνιστικές με τις πραγματικές περιγραφές που δίνονται από συμμετέχοντες των συγκεκριμένων κοινωνικών πλαισίων, ενώ από την άλλη η εθνομεθοδολογία προσπαθεί να **περιγράψει τις πρακτικές και τις μεθόδους** που τα άτομα χρησιμοποιούν κατά την πραγματική περιγραφή των υπό μελέτη κοινωνικών πλαισίων. (Δασκαλάκης, 2009:140)

Ανάμεσα στην εθνομεθοδολογία και την **συμβολική διαντίδραση**, προφανώς υπάρχουν σαφείς διαφορές, οι οποίες σχετίζονται με τον τρόπο που αυτές οι δύο **μελετούν το ρόλο** των κοινωνικών κανόνων και του εξωτερικού κόσμου **στην διαμόρφωση της κοινωνικής δραστηριότητας**. Παρόλα αυτά, και οι δύο προσεγγίσεις δίνουν **έμφαση στη γενικότερη ερμηνευτική θεώρηση** ή διαφορετικά στο **ερμηνευτικό «παράδειγμα»**. Τόσο στη μία τοποθέτηση όσο και στην άλλη προσέγγιση οι άνθρωποι φαίνεται ότι έχουν βούληση και **επηρεάζουν την κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας**. Οπότε αντιλαμβανόμαστε ότι η ερμηνευτική διαδικασία αποτελεί το **κέντρο** και των δύο προσεγγίσεων. (Κυριαζή, 2011:39)

Το βασικό ερώτημα που πραγματεύεται η κοινωνική θεωρία έχει να κάνει με τον **τρόπο** με τον οποίο το δράν υποκείμενο συνδέεται με την κοινωνία. Οι θεωρίες που βασίζονται στον **θετικισμό** εξετάζουν αρχικά την επίδραση που έχουν οι εξωτερικές, αντικειμενικές κοινωνικές δομές στη διαμόρφωση της ατομικής δράσης. Η

συγκεκριμένη πρακτική όμως, θα μπορούσε να πει κανείς, ότι εξοστρακίζει το άτομο μαζί με το **δημιουργικό αλλά και παρεμβατικό ρόλο του**. Στην αντίπερα όχθη, οι θεωρίες που επικεντρώνονται στην **ερμηνευτική** παράδοση διαψεύδουν την ύπαρξη ανεξάρτητης αντικειμενικής δομής και θεωρούν ότι οι κοινωνικές καταστάσεις κατασκευάζονται από τους ανθρώπους, διαμέσου της προσωπικής επαφής και επικοινωνίας. (Κυριαζή, 2011:41)

4. Η αλλαγή επιστημονικού παραδείγματος

Όπως αναφέραμε και εισαγωγικά το **νέο επιστημονικό ρεύμα** αναδύεται κατά τη δεκαετία του 1960 από τον T.S Kuhn και τον P. Feyerabend, το οποίο ουδεμία σχέση έχει με τα αυστηρά όρια του **θετικισμού**. (Λυδάκη, 2016: 36)

Την ίδια περίοδο φαίνεται να αναδύεται και το **φεμινιστικό κίνημα** με επιρροές από τον **μεταμοντερνισμό**, η οποία μάλιστα άσκησε ιδιαίτερη κριτική στις μεθόδους των κοινωνικών επιστημών. (Λυδάκη, 2016:37) (Crotty, 1998:12-17). Η φεμινιστική θεωρία ασχολήθηκε και ασχολείται με **τις συνθήκες ζωής των γυναικών** και προσπαθεί να περιγράψει **το κοινωνικό κόσμο από τα μάτια μιας γυναίκας**, καθώς θεωρεί ότι η επιστήμη βασίζεται στην **αντρική τοποθέτηση** των πραγμάτων, παραβλέποντας με αυτό τον τρόπο τις εμπειρίες των γυναικών. Ένα από τα σημαντικότερα εγχειρήματα του φεμινιστικού κινήματος ήταν η διάκριση ανάμεσα **στο κοινωνικό φύλο (gender) και το βιολογικό (sex)**. Στην πρώτη περίπτωση αυτό **κατασκευάζεται** κατά τη διαδικασία της **κοινωνικοποίησης** του ατόμου και φυσικά

δεν μπορεί να ερευνηθεί με ερωτηματολόγια, μολονότι η κοινωνική κατασκευή **δεν** μπορεί να μελετηθεί διαμέσου της θετικιστικής μεθοδολογίας. Σύμφωνα με την φεμινιστική θεωρία ο **ορθολογισμός** και η **αντικειμενικότητα** που χαρακτηρίζει το θετικιστικό παράδειγμα **υποβιβάζει** τις γυναίκες. Επιπρόσθετα, η φεμινιστική προσέγγιση πέραν του ότι μελετά τους κανόνες και τα εμπόδια που **δεν επιτρέπουν στις γυναίκες ίσες ευκαιρίες** με τους άντρες, εξετάζει ταυτόχρονα τη **συγκρότηση της κοινωνίας**, αλλά και τη διαδικασία της **κοινωνικής κατασκευής**. (Λυδάκη, 2016:37)

Οι παραπάνω **αλλαγές** προκύπτουν μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς παρατηρείται ότι υπάρχει έντονη **αμφισβήτηση** των αρχών και των πρακτικών, κατά τα τέλη του 17ου και 18ου αιώνα (περίοδος μοντερνισμού). Οι κοινωνικοί επιστήμονες πλέον, αμφισβητούν την αντικειμενική αλήθεια του θετικισμού και οι **αλλαγές** που προκύπτουν στην **κοινωνική δομή** βοηθούν, ούτως ώστε να **αναδειχθεί** το νέο επιστημονικό παράδειγμα. Πιο συγκεκριμένα, ο **καπιταλισμός** και οι **μετακαπιταλιστικές μορφές οργάνωσης** της κοινωνίας, οι **μετακινήσεις** των πληθυσμών και η **πολυπολιτισμικότητα**, που προκύπτει μέσα στο ίδιο κράτος-έθνος, η λαϊκή κουλτούρα και οικονομική παγκοσμιοποίηση είχαν ως αποτέλεσμα τις μεταβολές στην γαλλική και αγγλοσαξονική φιλοσοφία, ενώ παράλληλα προέκυψε μια νέα τάση στις κοινωνικές επιστήμες, που θα μπορούσε κανείς να τη χαρακτηρίσει **πλουραλιστική**. Η **απολυτότητα** και η **αντικειμενική αλήθεια** που εκφραζόταν κατά το θετικό πρότυπο, τίθεται υπό αμφισβήτηση, καθώς φαίνεται ότι οι μεγάλες

αφηγήσεις απορρίπτονται και τη θέση τους παίρνουν οι μικρόαφηγήσεις και η άρνηση των γενικεύσεων (Λυδάκη, 2016:38.)

Η κοινωνική έρευνα δίνει τη δυνατότητα στους κοινωνικούς επιστήμονες να εξετάσουν τα υπό μελέτη ζητήματα μέσω διαφορετικών μεθόδων. Οι ποιοτικές μέθοδοι συμπεριλαμβανομένης της **συμμετοχικής παρατήρησης** και άλλων τεχνικών, βρίσκονται σε αντιδιαστολή με τις ποσοτικές μεθόδους, που βασίζονται σε έρευνες και **στατιστικές αναλύσεις**, που έχουν ήδη συλλεγεί. Η ποιοτική και ποσοτική προσέγγιση φαίνεται ότι απέχουν, αλλά αν το εξετάσουμε καλύτερα μπορούμε να καταλήξουμε στο ότι η μία **συμπληρώνει** την άλλη. Αυτή η διαπίστωση προκύπτει, καθώς οι μεν ποιοτικές έρευνες μπορούν να δείξουν με λεπτομέρεια **πώς τα άτομα προσλαμβάνουν και ερμηνεύουν τις καταστάσεις** ή **πώς λειτουργούν οι κοινωνικές σχέσεις**, ενώ οι ποσοτικές χρησιμοποιούνται κατά βάση τις **γενικεύσεις**, οι οποίες επιτρέπουν την διαπίστωση **συσχετίσεων ή και αιτιωδών σχέσεων**. Πιο αναλυτικά, η ποιοτική έρευνα φαίνεται ότι επί τούτου αδιαφορεί για τις γενικεύσεις, καθώς αυτό που την ενδιαφέρει ιδιαίτερα δεν είναι άλλο παρά **«η σε βάθος ανάλυση»** του ερευνώμενου αντικειμένου. Οι **τεχνικές** που επιστρατεύουν αυτή την προσέγγιση είναι η κοινωνική δημοσκόπηση, η ανάλυση περιεχομένου και η συμμετοχική παρατήρηση. Στον αντίποδα, οι ποσοτικές μέθοδοι δίνουν ιδιαίτερη έμφαση σε οτιδήποτε **μετρήσιμο**. Οι δείκτες και οι μετρήσεις είναι τα σύνηθη μορφολογικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται από τις ποσοτικές μεθόδους. (Δασκαλάκης, 2009:75)

Οι **συγκρούσεις** που υπήρχαν και υπάρχουν ανάμεσα στους υποστηρικτές των ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων είναι έντονες, **με μακροχρόνιες και με**

ιδεολογικές προεκτάσεις. Οι προασπιστές των ποιοτικών μεθόδων υποστήριζαν ότι μόνο διαμέσου της συγκεκριμένης προσέγγισης είναι δυνατόν να **μην** παραληφθούν στην έρευνα οι πιο σημαντικές, ποιοτικές και μη μετρήσιμες παράμετροι των κοινωνικών φαινομένων. Από την άλλη πλευρά, οι οπαδοί των ποσοτικών μεθόδων επέμεναν ότι μόνο με τη χρήση αυτών των μεθόδων μπορεί να **εξασφαλιστεί η αποδεικτική βάση** και να κρατήσει η επιστήμη τον επιστημονικό της χαρακτήρα. Η σύγχρονη τάση βέβαια τοποθετεί αυτές τις δύο προσεγγίσεις στο παρελθόν, καθώς πλέον επικρατεί μία πιο συνθετική προσέγγιση. Οι ποσοτικές μέθοδοι είναι καθοριστικές για την ανάδειξη ενός **καθολικού ποσοτικού πλαισίου**, ενώ οι ποιοτικές μπορούν να αξιοποιηθούν με τέτοιο τρόπο για να γίνει περισσότερο κατανοητό το **νόημα που προκύπτει από τις ποσοτικές μεθόδους.** Οι τεχνικές έρευνας που χρησιμοποιούνται κατά κόρον είναι η μελέτη με παρατήρηση ή πιο συγκεκριμένα με συμμετοχική παρατήρηση, η δειγματοληπτική έρευνα, η μελέτη περίπτωσης, το πείραμα, η ανάλυση περιεχομένου, **η βιογραφική μέθοδος και τα ιστορικά ζωής,** η ιστορική και συγκριτική μελέτη, η χρήση της στατιστικής και άλλες μέθοδοι. (Δασκαλάκης, 2009:75-76)

Στην προκειμένη περίπτωση θα εξεταστεί ενδελεχώς η **συμμετοχική παρατήρηση, η μελέτη περίπτωσης,** αλλά και η **ποιοτική συνέντευξη,** καθώς αυτά θα μας απασχολήσουν κατά την εκπόνηση της παρούσας μελέτης και θα προσδώσουν σημαντικές πληροφορίες ως προς την διαφοροποίηση της ποιοτικής προσέγγισης από την ποσοτική.

Η **συμμετοχική παρατήρηση** (Κυριαζή, 2009:254-282) είναι ουσιαστικά μία ερευνητική στρατηγική, που έχει ως **στόχο** να αξιολογήσει την εξοικείωση του ερευνητή με μία συγκεκριμένη ομάδα ατόμων. Διαμέσου της εντατικής εμπλοκής του ερευνητή με τα υποκείμενα μελέτης στον φυσικό χώρο, αλλά και στο συνηθισμένο περιβάλλον, επιδιώκουν να εξετάσουν ορισμένα ζητήματα. Αυτού του είδους οι έρευνες, συνήθως συμπεριλαμβάνουν μεθόδους όπως άτυπες συνεντεύξεις, συλλογικές συζητήσεις, ιστορίες ζωής και πολλά άλλα. Ουσιαστικά στηρίζεται η συγκεκριμένη πρακτική στην **καλλιέργεια διαπροσωπικών σχέσεων** του ερευνητή με τους πληροφοριοδότες, ούτως ώστε να κατανοήσει καλύτερα την κουλτούρα και την κοινωνική ζωή της ομάδας ή του υποκειμένου μελέτης. Η συγκεκριμένη μέθοδος ήταν η πρωταρχική προσέγγιση της **εθνογραφικής** έρευνας των κοινωνικών ανθρωπολόγων κατά τον 20^ο αιώνα. Η απαρχή των συγκεκριμένων μελετών φαίνεται να ξεκινά σε **μη δυτικές κοινωνίες** από τον Malinowski και τον Evans - Pritchard. Επιπρόσθετα, στην συμμετοχική παρατήρηση ο κοινωνικός επιστήμονας **συμμετέχει** σε αυτό που έχει τεθεί υπό διερεύνηση, με αποτέλεσμα να **χρησιμοποιεί ιδιαίτερη προσοχή** το να μην εμπλακεί και επηρεαστεί στις πράξεις και στις δραστηριότητες που προβαίνουν τα άτομα που βρίσκονται υπό παρατήρηση, καθώς πολλές φορές τα υποκείμενα μελέτης επηρεάζονται και **δεν λειτουργούν αυθόρμητα επειδή γνωρίζουν ότι βρίσκονται υπό παρακολούθηση**. Καταληκτικά, ο ερευνητής θα πρέπει να έχει προνοήσει και να ακολουθήσει μία μέθοδο, με την οποία οι παρατηρήσεις του θα μπορούν να καταγράφονται και με ένα τρόπο που δεν θα

υπάρχει εμπλοκή προσωπικών συναισθημάτων ή προϋδεάσεων. (Δασκαλάκης, 2009:78)

Η **μελέτη περίπτωσης** είναι μία συνήθης μέθοδος, που χρησιμοποιείται από τους κοινωνικούς επιστήμονες. Ο ερευνητής που αποφασίζει να διεξάγει μία μελέτη περίπτωσης, οφείλει να κρατά μία πλήρη και συστηματική **καταγραφή** όλων των λεπτομερειών που σχετίζονται με τα υπό μελέτη υποκείμενα. Εάν η μελέτη περίπτωσης συσχετίζεται με γεγονότα που έχουν συμβεί κατά το παρελθόν, ο ερευνητής πρέπει με προσοχή να διερευνήσει τις αναφορές που σχετίζονται με το γεγονός ή με τα γεγονότα και να πάρει συνεντεύξεις από όλα τα διαθέσιμα πρόσωπα τα οποία άμεσα ή έμμεσα σχετίζονται με αυτό. Η μελέτη περίπτωσης είναι μία **σε βάθος ανάλυση ενός συγκεκριμένου ατόμου ή μιας ομάδας ή ενός γεγονότος**. (Δασκαλάκης, 2009:78)

Η **ποιοτική συνέντευξη** ή διαφορετικά η **συνέντευξη σε βάθος** συνδυάζεται συνήθως με την παρατήρηση. Η ποιοτική συνέντευξη κατά κόρον, αποσκοπεί στην **ανάδειξη μιας θεωρίας από τα δεδομένα**. Για τον παραπάνω λόγο και για την επίτευξη του σκοπού αυτού, ο ερευνητής αποσκοπεί σε μια ανοιχτή, μη τυποποιημένη και ευέλικτη συνέντευξη. Η συνέντευξη αυτού του τύπου, βασίζεται σε γενικές ερωτήσεις, αλλά πάνω σε **προσδιορισμένα** εκ των προτέρων **θέματα**. Ο ερευνητής έχει την δυνατότητα να αξιολογεί όσα λέγονται και να αναδιαμορφώνει και να προσαρμόζει τις ερωτήσεις και το περιεχόμενό τους. Σημαντικό λοιπόν είναι σε αυτού του τύπου τη συνέντευξη, ο ερευνητής να κερδίσει την **εμπιστοσύνη** του ερωτώμενου, ούτως ώστε να αντλήσει όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες.

Ένα ακόμα από τα βασικά χαρακτηριστικά της ποιοτικής προσέγγισης είναι και το ότι ο ερωτώμενος έχει την δυνατότητα **να αναπτύξει από μόνος του τα θέματα**, περιγράφοντας ελεύθερα τις εμπειρίες του, χωρίς να σημαίνει ότι η παρέμβαση του ερευνητή δεν είναι σημαντική. Πιο συγκεκριμένα, ο **ερευνητής** οφείλει να **παρέμβει** με διευκρινιστικές ερωτήσεις για να αντλήσει περισσότερες πληροφορίες, είτε όταν θεωρεί ότι πρέπει να δοθεί έναυσμα για αλλαγή θέματος, που έχει κριθεί σημαντικότερο. Τέλος, οι ερμηνείες που δίνουν οι ερωτώμενοι, τα κίνητρα τους, τα συμπεράσματα τους για τα κίνητρα των άλλων και τα συναισθήματα που προκαλούν ορισμένες καταστάσεις, είναι σημαντικά στοιχεία και αποτελούν μέτρο σύγκρισης για τις ερμηνείες και τα συμπεράσματα που θα **καταλήξει εν συνεχεία ο ερευνητής**. Ολοκληρώνοντας, σχετικά με την συνέντευξη σε βάθος πρέπει να υπογραμμιστεί, ότι αντιμετωπίζεται ως μέθοδος που παράγει αξιόπιστη και έγκυρη γνώση, αφού έχουν ακολουθηθεί οι μεθοδολογικοί κανόνες και θεωρείται ένα ουδέτερο εργαλείο, που μας βοηθά να ανακαλύψουμε τις αλήθειες που αφορούν το υποκείμενο μελέτης μας. (Κυριαζή,2011:253-256)

Βασικός **σκοπός** μιας κοινωνικής έρευνας δεν είναι άλλος από την προσπάθεια ανεύρεσης των **κοινωνικών παραγόντων που επηρεάζουν και καθορίζουν τις συμπεριφορές των ατόμων και των ομάδων**. Μέσω αυτής της διαδικασίας γίνεται προσπάθεια να αναπτυχθούν και να προκύψουν **ερμηνείες** σε σχέση με την κοινωνική ζωή, καθώς επίσης **γενικεύσεις** και **προβλέψεις** για αυτήν. Καταληκτικά, ο σημαντικότερος στόχος ενός κοινωνιολόγου δεν είναι άλλος παρά η **ακριβής περιγραφή και πρόβλεψη της ανθρώπινης συμπεριφοράς**. Από την άλλη φαίνεται

ότι **δεν** έχουμε καταλήξει ακόμα στο αν ένας κοινωνιολόγος είναι υποχρεωμένος **να αποφαίνεται σε σχέση με τις επιπτώσεις** της εφαρμογής δημόσιων πολιτικών ή μεγάλων κοινωνικών ζητημάτων. Παρόλα αυτά, εύλογο φαίνεται να είναι κάποιο σχετικό δικαίωμα χωρίς αυτό να σημαίνει ότι υπάρχει και η υποχρέωση για κάτι το οποίο αποτελεί ζήτημα συνειδησιακό. (Δασκαλάκης, 2009:81)

Κεφάλαιο 2^ο **Οι βιογραφικές αφηγήσεις**

Μολονότι το αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι η **βιογραφική μέθοδος, η οποία εσωκλείεται στις ποιοτικές έρευνες, κρίθηκε απαραίτητο να παρατεθούν τα ως άνω**. Η βιογραφική προσέγγιση ανευρίσκει τη συγκεκριμενοποίησή της στο χώρο της ποιοτικής κοινωνικής έρευνας, που χρησιμοποιεί κυρίως τις βιογραφικές αφηγήσεις. Η εξέλιξη της συγκεκριμένης εξειδικευμένης ερευνητικής πρακτικής οδεύει παράλληλα με αυτή της ποιοτικής μεθόδου. Αρχικά, οι βιογραφίες ήταν «**προσωπικά τεκμήρια**», τα οποία χρησιμοποιούσε ο ερευνητής με σκοπό να ανακαλύψει την **υποκειμενική διάσταση των κοινωνικών φαινομένων**. (Τσιώλης, 2006:17)

Οι βιογραφικές αφηγήσεις είναι το καταλληλότερο εργαλείο ενός ερευνητή που αναζητά να εξετάσει τον **βιωματικό κόσμο των υποκειμένων**, ενώ παράλληλα

γίνεται προσπάθεια να κατανοήσει την ερμηνεία των υποκειμένων, όπως και τον προσανατολισμό των δράσεων τους. (Τσιώλης, 2006:18)

Οι βιογραφικές έρευνες συσχετίστηκαν με τις **έρευνες πεδίου** και ταυτίστηκαν με την Σχολή του Σικάγο και γενικότερα με την θεματική της **αποκλίνουσας συμπεριφοράς**. (Τσιώλης, 2006:35)

Ο κοινωνικός ερευνητής, ο οποίος έχει επιλέξει να εξετάσει την κοινωνική πραγματικότητα υπό το πρίσμα της ποιοτικής και βιογραφικής μεθόδου, οφείλει να γνωρίζει ότι θα συναντήσει έναν *«προ- ερμηνευμένο και συμβολικά προ- δομημένο από τους δρώντες στην καθημερινότητα κόσμο»*. (Τσιώλης, 2006)

2.1. Η πορεία της βιογραφικής προσέγγισης στο χωροχρόνο

Η **απαρχή** της συγκεκριμένης εξειδίκευσης χρονολογικά τοποθετείται κατά τις δεκαετίες του 1920 και 1930 από την **σχολή του Σικάγο** και κατά την αμέσως επόμενη δεκαετία φαίνεται να παρακμάζει, πράγμα που συνέβη στο σύνολο της ποιοτικής προσέγγισης. Η δε **εναρκτήριοι έρευνα** άνηκε στον Thomas και στον Znaniecki, οι οποίοι αποφάσισαν να μελετήσουν την κινητικότητα των Πολωνών από την ύπαιθρο στις βιομηχανικές μεγαλουπόλεις των ΗΠΑ (Τσιώλης, 2006:17-18). Αυτό που επιδίωκαν ήταν να εξετάσουν τις **μεταβολές** που προέκυπταν, εξαιτίας της κινητικότητας του πληθυσμού από τις αγροτικές κοινωνίες, όπου επικρατούσαν οι οικογενειακές και οι συγγενικές δομές, σε μια βιομηχανική κοινωνία με έντονα στοιχεία εξατομίκευσης. Η αλλαγή αυτή, ήταν φυσικό και επόμενο να έχει ως αποτέλεσμα την **κοινωνική και πολιτισμική αποδιοργάνωση**. (Τσιώλης, 2006:27)

Ένας από τους βασικούς λόγους που προέκυψε μια νέα τοποθέτηση - αυτή της βιογραφικής προσέγγισης- ήταν επειδή ο Thomas και ο Znaniecki ήταν τόσο βαθιά επηρεασμένοι από την οπτική της **Σχολής του Σικάγο**, όσο και με την **παράδοση του Πραγματισμού**. Ας σημειωθεί σε αυτό το σημείο, ότι ο Thomas ήταν καθηγητής στο Τμήμα της Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου του Σικάγου, που έδινε ιδιαίτερη έμφαση στην «**μεταιχμιακή ζωή**», στον «**περιθωριακό άνθρωπο**», στον «**ξένο**», ενώ ο Znaniecki ήταν διευθυντής της Ένωσης Προστασίας Μεταναστών στην χώρα του. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω ήταν να επιθυμούν να εξετάσουν την κοινωνική πραγματικότητα, όπως η παράδοση του Πραγματισμού ορίζει. (Τσιώλης, 2006:27-28)

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την **παράδοση του Πραγματισμού**, η κοινωνική πραγματικότητα πρέπει να μελετάται ως το πεδίο της καθημερινής ζωής, της βιωμένης εμπειρίας (διαμεσολαβητής της αλήθειας) και της κοινωνικής πράξης. Βάσει των αρχών του Πραγματισμού, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην **βιωμένη εμπειρία** και στην **καθημερινή πρακτική** και κατ' επέκταση στην **επιτόπια εμπειρική έρευνα**. (Τσιώλης, 2006:27-28)

Η **καινοτομία** της νέας τοποθέτησης, κρυβόταν πίσω από το εξής γεγονός: η κοινωνική πραγματικότητα **δεν** είναι ορθό να απέχει από τον τρόπο που οι άνθρωποι **ερμηνεύουν**, αλλά και **ορίζουν** τα κοινωνικά δεδομένα και ενεργούν μέσα στον κοινωνικό κόσμο. (Τσιώλης, 2006:28)

Ο Rucker (1969:28) μάλιστα υποστήριζε σθεναρά ότι η Σχολή του Σικάγου κατάφερε να επανατοποθετηθεί στα επιστημονικά δρώμενα καθώς εξαιτίας τους, **νους** και **κόσμος** έπαψαν να θεωρούνται δυο βασικές οντότητες και μετετράπησαν σε

δου εξελικτικούς παράγοντες, που συνδέονται αλλά και δεν μπορούν να υπάρξουν ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλο. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι *«δεν προσδιορίζει μόνο το περιβάλλον τον οργανισμό, και ο οργανισμός με την σειρά του εισάγει νέα αντικείμενα στο περιβάλλον.»* (Τσιώλης, 2006:28)

Ο δε Plummer, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι τα άτομα κατά την βιωμένη εμπειρία τους δεν μπορούν να απομονωθούν από τα σώματα τους και τον κόσμο που τους περιβάλλει. Ο άνθρωπος και το περιβάλλον **βρίσκονται σε μια συνεχή αλληλεπίδραση** και φυσικά η κοινωνιολογία πρέπει να το λάβει υπόψη και να μην τα μελετά ξεχωριστά. (Τσιώλης, 2006:28)

Επιπρόσθετα, μπορεί κανείς εύκολα να διαπιστώσει και ότι ο Πραγματισμός έχει επηρεάσει βαθιά τους κοινωνιολόγους του Σικάγο και ως προς τα **δεδομένα** και ως προς τον **τρόπο που τα αντλούν**. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζουν την κοινωνική πραγματικότητα, την ατομική ζωή, τον εαυτό ως ανοιχτές και διαπραγματεύσιμες διαδικασίες και επ' ουδενί ως στατιστικές οντότητες. Παράλληλα υπήρξαν πιο ήπιοι ως προς τα θέματα της **απόλυτης αλήθειας**, καθώς η «αντικειμενική» φύση των πραγμάτων είναι σχετική, αφού **μόνο ένα μέρος της** μπορούμε να ελέγξουμε διαμέσου της ερμηνείας. (Τσιώλης, 2006:28-29)

Ενώ το ενδιαφέρον της σχολής του Σικάγο επικεντρωνόταν σε πρώτο επίπεδο στον **απλό άνθρωπο και στην καθημερινότητα του**, μετέπειτα επεκτάθηκε σε κάτι το «διαφορετικό». Η **πολυπλοκότητα της κοινωνικής πραγματικότητας** λειτούργησε ως έναυσμα για την ενασχόληση των συγκεκριμένων κοινωνιολόγων με τις αμφιλεγόμενες και περιθωριακές ομάδες. Τα άτομα που ανήκουν σε αυτές τις

ομάδες δημιουργούν **κώδικες και τρόπους ζωής**, όπως ακριβώς και οι μη περιθωριακές ομάδες. (Τσιώλης, 2006:29)

Η βιογραφική μέθοδος συνδέθηκε με δύο εκ των πέντε αντικειμένων της κοινωνιολογικής επιστήμης, με αυτό της **σχέσης ατόμου - κοινωνίας** και ειδικότερα με την επιρροή των υποκειμένων ως προς τις **κοινωνικές μεταβολές**. Επίσης, δόθηκε διαμέσου αυτής της προσέγγισης η δυνατότητα να βρεθεί στο προσκήνιο η ζωή των απλών ανθρώπων. (Τσιώλης, 2006:18)

Ο Thomas και ο Znaniecki υποστήριξαν σθεναρά ότι *«Όλα τα κοινωνικά γεγονότα πρέπει να ιδωθούν ως προϊόντα της συνεχούς αλληλεπίδρασης μεταξύ της ατομικής συνείδησης και της αντικειμενικής κοινωνικής πραγματικότητάς»*. Με αυτή τους την τοποθέτηση κατάφεραν να αντιτεθούν αφενός **στην ψυχολογική θεώρηση του κοινωνικού**, που εμμένει στις ψυχικές ιδιότητες του ανθρώπου και παραγκωνίζει τους κοινωνικούς παράγοντες και αφετέρου **στην κοινωνιολογική θεώρηση** που δεν εστιάζει στο υποκείμενο. (Τσιώλης, 2006:30) (Kohli, 1981a:275-276)

Σε σχέση με την αντικειμενικότητα και την προτροπή του Comte να μελετήσουν οι κοινωνιολόγοι τα κοινωνικά φαινόμενα, όπως οι φυσικοί τα φυσικά φαινόμενα, ο Thomas και ο Znaniecki υποστήριξαν ότι οι κοινωνικοί επιστήμονες οφείλουν να εξετάζουν τα κοινωνικά φαινόμενα **υπό το πρίσμα της υποκειμενικής διάστασης των κοινωνιών**, δηλαδή σε σχέση με το πώς ορίζουν και ερμηνεύουν τα κοινωνικά φαινόμενα οι ίδιοι. Σε αντιδιαστολή, τα φυσικά φαινόμενα εξαρτώνται από την αντικειμενική φύση των φαινομένων και μόνον. (Τσιώλης, 2006:30), (Thomas, Znaniecki, 1958 I:38). Τα **«προσωπικά τεκμήρια» (personal documents)** από τους

ίδιους θεωρήθηκε εμπειρικό υλικό πάνω στο οποίο μπορεί να μελετηθεί η ερμηνευμένη εμπειρία, επειδή μπορεί να αποσαφηνίσει την αλληλουχία που υπάρχει ανάμεσα στο υποκειμενικό και το αντικειμενικό. (Τσιώλης, 2006:31)

Για να μπορέσει κάτι να χαρακτηριστεί «προσωπικό τεκμήριο», αρκεί το να δίνει **πρόσβαση στη σκοπιά του δρώντος υποκειμένου**. Τα προσωπικά τεκμήρια στην έρευνα του Thomas και Znaniecki για τους πολωνούς μετανάστες υπήρξαν τα ημερολόγια, τα γράμματα, οι φωτογραφίες κ.α αλλά και μια εκτενής αυτοβιογραφία ενός πολωνού νεαρού μετανάστη, του Wladek Wiszniewski, η οποία δόθηκε κατόπιν αμοιβή και ο οποίος επιλέχθηκε λόγω των επαρκών γραμματικών του γνώσεων. Παρά την ποικιλία των τεκμηρίων, εμφανώς η κορωνίδα της έρευνας υπήρξε η αυτοβιογραφία. (Τσιώλης, 2006:31).

Οι αδυναμίες της έρευνας, σχετιζόντουσαν με την έλλειψη του μεθοδολογικού στοχασμού και της μεθοδολογικής διευκρίνισης για τους τρόπους διεξαγωγής της βιογραφικής αφήγησης. Ασάφεια παρατηρείται και κατά την διαδικασία επεξεργασίας του βιογραφικού υλικού, αλλά και στον τρόπο που «πλέκεται» η θεωρία με το υλικό που προκύπτει από την βιογραφική αφήγηση. Τέλος, δεν υπάρχει μια ξεκάθαρη τοποθέτηση για το αν ακολούθησαν στην έρευνα αυτή την παραγωγική ή την επαγωγική μέθοδο, καθώς παρόλο που δίνεται η αρμόζουσα έμφαση στο εμπειρικό υλικό διαπιστώνονται σημεία όπου η γνώση- τοποθέτηση προκύπτει πέραν αυτού. (Τσιώλης, 2006:34), (Kohli, 1981a: 278)

Η **κριτική** που ασκήθηκε στην νέα προσέγγιση, βοήθησε την **ανάκαμψή** της. Πιο συγκεκριμένα, ο «δομολειτουργισμός» την κατηγόρησε για την παθητικότητα της

απέναντι στα υποκείμενα, ενώ παράλληλα υπήρξε η **αναζωπύρωση** του προγενέστερα επονομαζόμενου θετικιστικού και μεταγενέστερου νέο- θετικιστικού υποδείγματος στην κοινωνική έρευνα. Η υποστήριξη και η ενίσχυση της ποιοτικής έρευνας προέκυψε από τις «ερμηνευτικές μικροκοινωνιολογίες, στις οποίες αναφερθήκαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο. (Μουζέλης 1996), (Τσιώλης, 2006:45)

Παρόλο που το θετικιστικό πρότυπο μονοπώλησε το ενδιαφέρον των κοινωνικών επιστημών της εποχής, η επάνοδος και το ενδιαφέρον για τις ιστορίες ζωής και τις βιογραφικές αφηγήσεις χρονολογείται κατά τις δεκαετίες του '60 και '70, εξ αφορμής της στροφής προς το ερμηνευτικό παράδειγμα. Κατά την δεκαετία αυτή φαίνεται να υπάρχει έντονη διαμάχη ανάμεσα στο **«κανονιστικό»** παράδειγμα του θετικισμού και των ποσοτικών μεθόδων, έναντι του **«ερμηνευτικού»** παραδείγματος και των ποιοτικών μεθόδων (Τσιώλης, 2006:18,55).

Η **στροφή** που αναφέραμε δεν σχετίζεται μόνο με το επιστημονικό παράδειγμα (ερμηνευτικό), αλλά και με το ενδιαφέρον για το «υποκείμενο» και τον «πολιτισμό», όπου τα προσωπικά και τα κοινωνικά νοήματα είναι **βάσεις της δράσης**. (Τσιώλης, 2006:55). Ο Τσιώλης (2006:55) χαρακτηριστικά αναφέρει *«Οι βιογραφικές αφηγήσεις κατανοούνται ως προνομιακός τόπος για να μελετηθεί ο βιοματικός κόσμος των υποκειμένων, να ανιχνευθούν τα νοηματικά συστήματα και πλαίσια αναφορών απ' όπου αντλούν για να ορίσουν τις καταστάσεις και να κατανοηθούν οι ερμηνείες και οι προσανατολισμοί της δράσης τους.»* Παράλληλα, *«όταν αφηγείται κανείς σε καθημερινές περιστάσεις, καθίσταται ως αφηγητής φορέας «δομών νοήματος» γιατί η αφήγηση τον συνδέει με τον κοινωνικό και ιστορικό βίοκοσμο στο οποίο μετέχει*

(Alheit,1999)». Τέλος, όπως υπογραμμίζει ο Habermas «Στην γραμματική των αφηγήσεων μπορεί να αναγνωστεί πως αναγνωρίζουμε και περιγράφουμε καταστάσεις και συμβάντα, που ανακλύπουν σε έναν βίοκοσμο· πως διασυνδέουμε σε σύνθετες ενότητες και οργανώνουμε την αλληλουχία των διαδράσεων μελών ομάδων σε κοινωνικούς χώρους και ιστορικούς χρόνους· πως ερμηνεύουμε από την σκοπιά της διεκπεραίωσης των καταστάσεων, τις δράσεις των ατόμων και τα συμβάντα που αντιμετωπίζουν, τις ενέργειες των συλλογικοτήτων και τα πεπρωμένα που υφίστανται. Με την μορφή της αφήγησης επιλέγουμε μια οπτική που μας υποχρεώνει “γραμματικά” να βασίσουμε την περιγραφή σε μια καθημερινή κατανόηση του βίοκοσμου ως γνωστικού συστήματος αναφοράς». (Τσιώλης, 2006: 55-56)

Ο **βίοκοσμος / βιωματικός κόσμος** και η **καθημερινότητα** είναι έννοιες μείζονος σημασίας, καθώς φέρνουν τον ερευνητή πιο κοντά στους **κανόνες** που διέπουν την ρουτίνα των υποκειμένων μελέτης, πράγμα που αντηχεί στην κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας. (Schütz, 1971:207), (Τσιώλης, 2006:55)

Εκτός από την **ερμηνευτική προσέγγιση** και την **φαινομενολογία**, αξιοσημείωτο ήταν και το «**πολιτικό αίτημα**» σε σχέση με την ανάγκη που προέκυψε, ούτως ώστε να δοθεί φωνή σε **αποκλεισμένες** από την ιστορική και κοινωνική αφήγηση, ομάδες. Ένα σημαντικό παράδειγμα είναι αυτό των **φεμινιστριών**, που προσπάθησαν να αντλήσουν υλικό και πληροφορίες από προφορικές και βιογραφικές πηγές, με απώτερο στόχο να αναδείξουν τις «**σιωπηλές ιστορίες**» **γυναικών**, που όπως μπορούμε να καταλάβουμε δεν θα μπορούσαν να αναδειχθούν διαμέσου των υπολοίπων συμβατικών ομάδων. (Chamberlayne, 2000:5), (Τσιώλης, 2006:57)

Παράλληλα, στην δεκαετία του '70 στο γερμανόφωνο χώρο, οι ιστορίες ζωής έρχονται στο προσκήνιο με έρευνες που γίνονται για την **εργατική συνείδηση**, οι οποίες θέτουν στο επίκεντρο της προσοχής τους την καθημερινότητα των εργατών και τις ατομικές τους ιστορίες που επηρεάστηκαν από τις κοινωνικές **μεταβολές που επέφερε η βιομηχανική επανάσταση**. Προφανώς, οι έρευνες αυτές έγιναν με **μαρξιστικούς προσανατολισμούς** υπό το πρίσμα του Ινστιτούτου Κοινωνικής έρευνας (SOFI) στο Göppingen. (Τσιώλης, 2006:56)

Κατά τις δεκαετίες του '70 και '80 η βιογραφική έρευνα επηρεάστηκε ιδιαίτερα από δύο Γερμανούς κοινωνιολόγους. Τον Fritz Schütze, ο οποίος πρότεινε την **«αφηγηματική ανάλυση»** και ο Ulrich Oevermann, ο οποίος εφάρμοσε την **«αντικειμενική ερμηνευτική»** (Τσιώλης, 2006:19,57). Καθότι ο Ulrich Oevermann ασχολήθηκε ενδελεχώς με την μελέτη κειμένων, η οποία δεν εξυπηρετεί την παρούσα μελέτη, θα αναφερθούμε συνοπτικά, ενώ για το έργο του Schütze θα γίνει ενδελεχής μνεία στο επόμενο υποκεφάλαιο.

Ο Oevermann ήταν εκείνος που εισηγήθηκε την **«αντικειμενική ερμηνευτική»**, η οποία επικεντρώνεται στην **μελέτη κειμένων**. Ο λόγος που δόθηκε στα κείμενα έμφαση, ήταν γιατί αποτελούν **«αποτυπώσεις»** της κοινωνικής πραγματικότητας. Η **«αντικειμενική ερμηνευτική»** έχει σκοπό να αναδείξει τις αποτυπώσεις της κοινωνικής πραγματικότητας που **λανθάνουν** εντός των κειμένων. Ο λόγος που λανθάνουν είναι εξαιτίας του **υποκειμενικά εννοούμενου νοήματος**. Οι ερευνητές που επιλέγουν αυτή την πρόταση πιστεύουν στην συνύπαρξη του ειδικού με το γενικό

και μέσω της αφαίρεσης γίνεται προσπάθεια μεταπήδησης **από την ανάλυση των περιπτώσεων στο σχηματισμό τύπων**. (Τσιώλης, 2006:20)

Τέλος, η δεκαετία του '90 είναι η τρίτη περίοδος της βιογραφικής έρευνας, όπου «η βιογραφία θεωρείται μια **ιδιάζουσα κοινωνική πραγματικότητα**, ως **«κοινωνικό μόρφωμα»**. Είναι κάτι περισσότερο από εξιστορημένη ιστορία ζωής: είναι βιογραφικά αποτυπωμένη «γνώση» και συνάμα μια ουσιαστική πηγή για την διασφάλιση μιας εσωτερικής συνεκτικότητας εντός της πολυπλοκότητας των σύγχρονων κοινωνικών κόσμων.» (Τσιώλης, 2006:20).

2.2. Η συμβολή του Schütze στην βιογραφική μέθοδο

Ο Schütze, αφενός μέλος της Ομάδας εργασίας των Κοινωνιολόγων του Bielefeld που μαχόταν για την **ανατροπή** του «κανονιστικού» παραδείγματος στο «ερμηνευτικό» παράδειγμα και αφετέρου εμφανώς επηρεασμένος από την Φαινομενολογία, την θεωρία της Συμβολικής Διαντίδρασης, την παράδοση του Πραγματισμού και την Κοινωνιογλωσσολογία, επικεντρώθηκε στο πως συγκροτείται η βιογραφική εμπειρία σε διάφορα χρονικά διαστήματα της ζωής του υποκειμένου. Ιδιαίτερη μνεία από τον συγκεκριμένο κοινωνιολόγο έγινε στην **αρνητική βίωση**, αλλά και στην **αποδιοργάνωση** που βιώνει το άτομο λόγω των κοινωνικών μεταβολών, όπου καταλήγουν σε **βιοματική ρήξη**. Παράλληλα, από τον ίδιο προέκυψε η **δομική ομολογία της αφήγησης** και της βιογραφικής εμπειρίας, στην οποία ασκήθηκε έντονη κριτική, καθώς με την συγκεκριμένη τεχνική δίνεται στον ερευνητή η ελευθερία να αποκωδικοποιήσει την βιογραφία του υποκειμένου στο

χωροχρόνο, διαμέσου της μεθόδου παραγωγής και ανάλυσης απροσχεδίαστων αφηγήσεων. Επιπρόσθετα, ο Schütze ήταν αυτός που υπέδειξε την **βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη**, καθώς και τα στάδια επεξεργασίας βιογραφικών αφηγήσεων. Τέλος, εισηγήθηκε το πως μπορεί από μια ατομική περίπτωση να προκύψει η κατασκευή μιας **ουσιαστικής (substantive) εμπειρικά θεμελιωμένης θεωρίας**, η οποία σε μεταγενέστερο χρόνο έχει την δυνατότητα να γίνει μια **τυπική (formal) θεωρία**. (Τσιώλης, 2006:19,58)

Ο Schütze προτείνοντας την βιογραφική προσέγγιση αποσκοπούσε στο να εμβαθύνει σε **δυναμικές διαδικασίες**, όπως σε ζητήματα που αφορούν το πως τα υποκείμενα **βιώνουν, επεξεργάζονται και αντιμετωπίζουν μεταβολές** (Τσιώλης, 2006:58). Σημείο κατατεθέν όμως για την πορεία του υπήρξε η **διαπίστωση** πως η Κοινωνιολογία **δεν** δίνει την αρμόζουσα προσοχή στο επίπεδο της βίωσης των υποκειμένων και δη μάλλον της αρνητικής βίωσης. Υποστήριξε μάλιστα ανοιχτά, ότι τα υποκείμενα που βιώνουν κοινωνικές μεταβολές χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής τόσο από την κοινωνιολογική θεωρία όσο και από την έρευνα. (Schütze, 1982:568)

Ο **ερευνητικός του στόχος** ήταν να μελετήσει το πως δημιουργείται το βιογραφικό βίωμα, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο συναρθρώνεται και ταξινομείται η βιογραφική εμπειρία, μέσα σε διαφορετικές περιόδους της ιστορίας ζωής. Από την ως άνω διαδικασία προκύπτει όμως το ζήτημα της κοινωνικής σύστασης της υποκειμενικότητας. Πιο αναλυτικά, **το πώς** ένα άτομο βιώνει τα σημαντικότερα γεγονότα της ζωής τους, είναι το στοιχείο που μπορεί να αναδείξει τη κοινωνικά και ιστορικά συγκροτημένη υποκειμενικότητα. (Τσιώλης, 2006:56)

Σημαντικό είναι σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε ότι ο Schütze αμφισβήτησε τόσο τα εργαλεία της ποσοτικής μεθόδου (ερωτηματολόγια), όσο και την έντονη επιθυμία της ποιοτικής προσέγγισης να καταλήξει σε πρότυπα νοηματοδότησης και ερμηνευτικά σχήματα, χωρίς όμως αυτά να συνδέονται απαραίτητα με την δομή της βιογραφικής εμπειρίας των υποκειμένων. (Τσιώλης, 2006:59)

Η **αντίρρηση του ως προς τις τυποποιημένες συνεντεύξεις** αφορούσε, τόσο αυτές με την μορφή ερωτηματολογίου, όσο και τις μορφές συνεντεύξεων που τελούνται υπό καθοδήγηση του ερευνητή. Ο καίριος λόγος που αμφισβήτησε τον τρόπο διεξαγωγής της τελευταίας, είναι γιατί ο ερωτώμενος αποκτά **παθητικό ρόλο**, καθώς καλείται μόνον να απαντήσει, αποστερώντας του την δυνατότητα να εκφραστεί όπως είθισται στην καθημερινότητα του (αφήγηση, περιγραφή, επιχειρηματολογία). Σημασία έχει να ανακαλυφθεί *«πως σηματοδοτεί ο φορέας της βιογραφίας την ιστορία ζωής του»*, κάτι που μπορεί να προκύψει με μεγαλύτερη ασφάλεια αν ο ερευνητής αντιστοιχήσει τα ερμηνευτικά εγχειρήματα του φορέα της βιογραφίας με την πραγματική εξέλιξη που προκύπτει από την ιστορία ζωής. (Schütze, 1983:284), (Τσιώλης, 2006:60)

Υπό αυτό το πρίσμα, ο Schütze προσπάθησε να δημιουργήσει μια νέα ερευνητική πρακτική, αφενός αυτή της **βιογραφικής αφηγηματικής συνέντευξης**, η οποία στηρίζεται σε τρόπους έκφρασης γνωστούς από την καθημερινότητα, για τους κοινωνούς και αφετέρου αυτή της **αφηγηματικής ανάλυσης**. Η ερευνητική αυτή πρακτική στηρίζεται στο γεγονός ότι η αφήγηση είναι ένα **εργαλείο** που αρχικά μαθαίνεται κατά την κοινωνικοποίηση του ατόμου και χρησιμοποιείται κατά την

διάρκεια που το άτομο αυτό θέλει να κοινοποιήσει τις εμπειρίες του (Τσιώλης, 2006:62). Χαρακτηριστικά ο Schütze αναφέρει ότι *«Οι αφηγήσεις (ιστορίες) αποτελούν στην καθημερινότητα ένα καθολικά οικείο μέσο, που χρησιμοποιούμε για να κοινοποιήσουμε σε κάποιον κάτι που μας αφορά ή κάτι το οποίο έχουμε βιώσει. Οι αφηγήσεις αποτελούν έκφραση εμπειριών που έχουμε βιώσει οι ίδιοι. Καταφεύγουμε δηλαδή σε αυτές, ως μέσο κοινοποίησης, όταν πρόκειται να γνωστοποιήσουμε σε κάποιον άλλο ένα προσωπικό μας βίωμα. Ως εκ τούτου, μπορούμε να μιλάμε για την αφήγηση ως έναν στοιχειώδη θεσμό της ανθρώπινης επικοινωνίας, ως μορφή επικοινωνίας που λαμβάνει χώρα καθημερινά»*.

Η επιλογή της αφήγησης ανάμεσα σε τόσους τρόπους έκθεσης που χρησιμοποιούν καθημερινά οι άνθρωποι, όπως η περιγραφή και η επιχειρηματολογία, δεν ήταν τυχαία, καθώς οι πρακτικές που αναφέραμε κατά βάση αποδίδουν μια πιο θεωρητική στάση προς τα πράγματα (Τσιώλης, 2006: 62-63). Ο συγκεκριμένος τρόπος είναι ο καταλληλότερος, καθώς το άτομο διαμέσου της αυθόρμητης αφήγησης καλείται να ταξινομήσει βιώματα και εμπειρίες. Βιβλιογραφικά η συγκεκριμένη πρακτική αναφέρεται ως *«θέση περί δομικής ομολογίας του ρεύματος της παρούσας αφήγησης με το ρεύμα της παρελθούσας βιογραφικής εμπειρίας.»* (Τσιώλης, 2006:62). Οι κοινωνιογλωσσολόγοι Labov και Waletzky που επηρέασαν τον δημιουργό της συγκεκριμένης τοποθέτησης ορίζουν την αφήγηση ως εξής: *«η αφήγηση είναι «μια μέθοδος ανακεφαλαίωσης εμπειριών του παρελθόντος, που συνταιριάζει μια σειρά προφορικών προτάσεων με την σειρά των γεγονότων που πραγματικά συνέβησαν»* (Labov και Waletzky, 1967:20).

Σύμφωνα με τον Schütze για να μπορέσει να υπάρξει το ιδανικό αποτέλεσμα ο ομιλητής αφενός θα πρέπει να αφηγηθεί **απροσχεδίαστα και οικειοθελώς** την ιστορία ζωής του, αφετέρου θα πρέπει να γίνει υπό το πρίσμα των **τριών δεσμεύσεων**. Συγκεκριμένα, **υποχρεούται** να ολοκληρώσει την ιστορία που ξεκίνησε να αφηγείται, με την αλληλουχία που αρμόζει, ούτως ώστε να προκύψει ενιαία μορφή, να εστιάσει στα σημαντικά γεγονότα συμπυκνώνοντας την αφηγηματική έκθεση και τέλος να παραθέσει τις αναγκαίες λεπτομέρειες. Οι δε προϋποθέσεις για να ενεργοποιηθούν οι δεσμεύσεις αυτές είναι η αυτοπρόσωπη συμμετοχή του αφηγητή στα γεγονότα, ο θεματικός περιορισμός και ο αυτοσχέδιος χαρακτήρας της. (Schütze, 1982:573) Σημαντικός επίσης είναι τόσο ο χρονικός περιορισμός, ούτως ώστε ο αφηγητής να εμείνει στα ουσιώδη, όσο και ο διωποκειμενικός έλεγχος της αξιοπιστίας των λεγομένων του αφηγητή. (Τσιώλης, 2006:64)

Κατά την αφήγηση, το άτομο που εξιστορεί την ζωή του, είναι φυσικό και επόμενο να αναφερθεί στον εαυτό του, στους «σημαντικούς άλλους» που εμπλέκονται στην ζωή του, αλλά και στην αλληλεπίδραση που υπάρχει μεταξύ τους. Σύμφωνα με τον Schütze, το υποκείμενο μελέτης κατευθύνει την καθημερινότητα του και οργανώνει την δραστηριότητα του, βασισμένος στην **δεδομένη εικόνα** που έχει για τον εαυτό του και στην **συλλογική αντίληψη** που έχει τόσο για την παρελθούσα όσο και για την προσδοκώμενη πορεία του βίου του. Επιπρόσθετα, το άτομο είναι σε θέση να ερμηνεύσει τις καταστάσεις και να ορίσει το κοινωνικό πεδίο στο οποίο κινείται, εκτιμώντας τις σχέσεις του με τους «σημαντικούς άλλους». Τέλος, επιδιώκει

να υπάρχει αλληλουχία στα γεγονότα αλλά και στις εμπειρίες που τον έφεραν στο σήμερα. (Schütze, 1984:83), (Τσιώλης, 2006: 68)

Τέλος, βάσει της δομής των γνωστικών σχημάτων το άτομο φαίνεται ότι αποθηκεύει τα σημαντικά βιογραφικά συμβάντα. Πιο συγκεκριμένα, ο Schütze αναφέρει ότι *«Υπάρχει μια μακροχρόνια αυτοβιογραφική ταξινόμηση εμπειριών, η οποία είναι διαθέσιμη στον φορέα της βιογραφίας με την μορφή οργανωμένων αναμνήσεων ως εν δυνάμει αυτοβιογραφικό απόθεμα εμπειρίας. Από αυτό το απόθεμα εμπειρίας αντλεί και η αυτοβιογραφική αφηγηματική συνέντευξη»*. (Schütze, 1984:83), (Τσιώλης, 2006:69)

Ιδιαίτερη έμφαση έδωσε ο Schütze στο **πώς το άτομο αντιδρά σε σημαντικές βιογραφικές εξελίξεις** και πιο συγκεκριμένα, πώς το άτομο **αντιμετωπίζει** και **ερμηνεύει** σημαντικές καταστάσεις, που εξαιτίας τους προκύπτουν μετασχηματισμοί στον τρόπο που νοηματοδοτούν τον εαυτό τους. Η βιογραφική αφήγηση και σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να προσδώσει με εγκυρότητα μια σειρά με μεταβολές της κατάστασης του υποκειμένου μελέτης κατά την διάρκεια του βίου του. Ο Schütze, μάλιστα προτείνει τρία εργαλεία (βαθμός αυτενέργειας ή ετερονομίας της δράσης, αυτοκαθορισμός ή ετεροκαθορισμός και εξέλιξη των πραγμάτων), ούτως ώστε να προσδιοριστεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η σχέση του φορέα της βιογραφίας προς τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στην ζωή του. (Τσιώλης, 2006:69)

Αυτό που παρατηρείται έντονα σε μια βιοματική αφηγηματική έκθεση είναι η θεματοποίηση του βιογραφικού φορέα στη χρονική του εξέλιξη, παραπέμποντας τη βιογραφία του σε σχέση με μεταβολές και μετασχηματισμούς. (Τσιώλης, 2006:71) Ο

Schütze αναφέρει μάλιστα, ότι κάθε αυθόρμητη αφήγηση βιωμένων εμπειριών παραπέμπει σε μια περισσότερο ή λιγότερο ανεπαίσθητη διαδικασία μεταβολής του εαυτού του αφηγητή ως φορέα της βιογραφίας. (Schütze, 1984:82)

Ο Schütze επίσης τοποθετήθηκε σε σχέση με την «**εξαρτημένη βιογραφική τροχιά**». Για τον ίδιο, η συγκεκριμένη είναι μία εννοιολογική κατηγορία που αφορά τις περιπτώσεις του βίου που τα γεγονότα ξεπερνούν τον φορέα της βιογραφίας. Μάλιστα, ο φορέας δεν έχει καν τη δυνατότητα να σχεδιάσει, αλλά και να ελέγξει τις εξελίξεις, καθώς αισθάνεται την ζωή του να αποδιοργανώνεται. Ο Beck χαρακτηριστικά αναφέρει ότι «*ένας αυξανόμενος αριθμός ανθρώπων βλέπει να τον εξουδετερώνουν συνθήκες που με τα δικά του μέσα και τις δικές του ικανότητες δεν μπορεί ούτε να τα κατανοήσει ούτε να δαμάσει ούτε να αγνοήσει*». (Τσιώλης, 2006:85)

Το θεωρητικό αλλά και το ερευνητικό ενδιαφέρον του συγκεκριμένου, μπορούμε εύκολα να διαπιστώσουμε, ότι επικεντρώνεται στις αρνητικές εξελίξεις και στις καταστάσεις αποδιοργάνωσης, όπως τις βιώνουν και τις ερμηνεύουν οι ίδιοι οι φορείς. Μέσα από μελέτες που διεξήγαγε, τόσο εκείνος, όσο και οι συνεργάτες του, για άτομα με διαφορετικά πεδία αρνητικής βίωσης (π.χ ψυχικές ασθένειες, χρήση ναρκωτικών ουσιών, μετανάστευση, δυσκολίες εκπαιδευτικές) κατέληξε σε ένα θεωρητικό μοντέλο. Το θεωρητικό μοντέλο αυτό αφορά τα **στάδια** και τους **μηχανισμούς** ανάπτυξης της «εξαρτημένης βιογραφικής τροχιάς». (Τσιώλης, 2006:74)

Ο λόγος που αναφερόμαστε στο συγκεκριμένο μοντέλο στην παρούσα ενότητα, είναι γιατί η «εξαρτημένη βιογραφική τροχιά», μπορεί να παρέχει στον ερευνητή

σημαντικές πληροφορίες, ούτως ώστε να αναλύσει και να κατανοήσει τις βιογραφικές διαδικασίες αλλά και καταστάσεις από διάφορα πεδία της κοινωνικής ζωής, που βασίζονται στην αρνητική βίωση και στην μη ύπαρξη του οικείου χαρακτήρα της καθημερινότητας. Επιπρόσθετα, το συγκεκριμένο θεωρητικό πλαίσιο, δίνει απαντήσεις σε μεθοδολογικά ερωτήματα όπως «Με ποια μορφή μπορούν να παρουσιαστούν τα αποτελέσματα μιας έρευνας που έχει βασιστεί σε αυτό που ο Schütze ονόμασε βιογραφική αφηγηματική ανάλυση;» και «Πως μπορεί να γίνει η πλοκή του θεωρητικού πλαισίου με την ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων κατά την ερευνητική διαδικασία;». (Τσιώλης, 2006:76-77)

Ο Schütze επηρεασμένος, όπως έχουμε αναφέρει και παραπάνω, από την σχολή του Σικάγο και από την «**εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία**» (Glaser, Stauss) καταλήγει στο ότι η θεωρία δεν μπορεί να υπάρξει ανεξάρτητα από τα εμπειρικά δεδομένα, αλλά ούτε και το αντίστροφο. Θεωρία και εμπειρικά δεδομένα οφείλουν να είναι σε ένα συνεχή διάλογο. Οι Glaser και Stauss μάλιστα υπογραμμίζουν ότι η εμπειρική έρευνα αξιώνει στο να παραχθούν θεωρίες **μέσου βεληνεκούς** (Τσιώλης, 2006: 76-77). Οι θεωρίες μέσου βεληνεκούς συμπυκνώνουν τα δεδομένα που προκύπτουν από τις παρατηρήσεις σε ένα σύνολο από συστηματικά συναρθρωμένες γενικεύσεις, που μπορούν να ελεγχθούν εμπειρικά. (Τσιώλης, 2006:85)

Οι θεωρίες μέσου βεληνεκούς μπορούν να είναι είτε **ουσιαστικές θεωρίες** (substantive theories) ή **τυπικές θεωρίες** (formal theories). Η διαφορά τους έγκειται στο γεγονός ότι οι ουσιαστικές θεωρίες αφορούν θέματα οριοθετημένης περιοχής της κοινωνικής ζωής (εγκλήματα, επαγγελματική εκπαίδευση κ.λπ.), ενώ οι τυπικές

θεωρίες, αφορούν ένα εννοιολογικό πεδίο της κοινωνιολογίας (στιγματισμός, αποκλίνουσα συμπεριφορά κ.λπ.). Οι τυπικές θεωρίες είναι πιο αόριστες σε σχέση με τις ουσιαστικές, και προκύπτουν μέσα την διαδικασία της συνεχούς σύγκρισης κατηγοριών από διάφορες ουσιαστικές θεωρίες, πετυχαίνοντας με αυτό τον τρόπο, ένα μεγαλύτερο εύρος πεδίου αναφοράς και με μεγαλύτερη αφαίρεση. Το δε θεωρητικό μοντέλο «εξαρτημένης βιογραφικής τροχιάς» ανήκει στις τυπικές θεωρίες. Τέλος, κατά τον Schütze ο σκοπός της εμπειρικής έρευνας δεν είναι άλλος από τον σχηματισμό θεωριών μέσου βεληνεκούς, που κατ' αρχάς έχουν την μορφή «ουσιαστικών» θεωριών και μετέπειτα παίρνουν την μορφή «τυπικών». (Τσιώλης, 2006: 77).

Ολοκληρώνοντας, το πρώτο μέρος της παρούσας μελέτης είναι σημαντικό να έχει αναδειχθεί θεωρητικά η σημαντικότητα της βιογραφικής μεθόδου στο κόσμο των κοινωνικών επιστημών, να έχει καταστεί σαφή η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στην μελέτη περίπτωσης, η οποία εν τέλει θα αναδείξει και επί του πρακτέου την σύνδεση της εγκληματολογίας και κοινωνιολογίας με την βιογραφική μέθοδο.

Μέρος Δεύτερο: Η μελέτη περίπτωσης της ζωής της Κυριακής Λιτσάκη (Super_Kikii)

1. Πλαίσιο γνωριμίας με το υποκείμενο μελέτης

Το υποκείμενο μελέτης που επιλέχθηκε να εξεταστεί ονομάζεται **Κυριακή Λιτσάκη** και είναι γνωστή - κατά βάση στο νεανικό κοινό - μέσω της πλατφόρμας κοινωνικής δικτύωσης «**Instagram**» μέλος του ομίλου «**Meta**» - ως **Super_Kikii**. Η συγκεκριμένη επιλογή έγινε, καθότι από την ιστορία ζωής της τίθενται υπό εξέταση πολλά **κοινωνιολογικά και εγκληματολογικά ζητήματα**. Στις 27/11/2020, σε συνέντευξη της στην τηλεοπτική εκπομπή «*The 2Night Show*», με παρουσιαστή τον Γρηγόρη Αρναούτογλου, μοιράστηκε ορισμένα σημεία της ζωής της, που εμπεριείχαν ενδοοικογενειακή βία, χρήση ναρκωτικών ουσιών, συμμετοχή στην συμμορία «**LOCOS**», έκτιση της ποινής στο Κατάστημα Κράτησης Ελεώνα Θήβας, απεξάρτηση, κοινωνική επανένταξη, τα οποία χρίζουν επιστημονικής ανάλυσης. Εκείνη η φορά, δεν ήταν η πρώτη που γνωστοποίησε την ζωή της, καθώς η Κική έχει επιλέξει να την εξιστορεί στο κοινό της και μέσα από τις **κωμικές παραστάσεις** της. **Κρίθηκε λοιπόν ενδιαφέρον να μελετηθεί ένα υποκείμενο που παρά τις στιγματιστικές συνέπειες, λόγω της παραβατικής συμπεριφοράς και του εγκλεισμού, έχει επανενταχθεί «ορθά» και η ιστορία ζωής της έχει μεγάλη απήχηση στο κοινό.**

Για να μπορέσει η παρούσα έρευνα να διεξαχθεί, σημαντική ήταν η έγκριση αυτής από το ίδιο το υποκείμενο μελέτης. Η πρώτη **επιτυχής επικοινωνία** με την Κική, έγινε στις 17/02/2021, με μήνυμα που απεστάλη στο προσωπικό της

λογαριασμό στο Instagram, όπου ήταν πολύ **θετική στο να διεξαχθεί μελέτη για την ζωή της και δεκτική στο να παραχωρήσει μια σε βάθος συνέντευξη**. Από την στιγμή που δόθηκε η συγκατάθεση της, έγινε η θεωρητική προετοιμασία για τον τρόπο διεξαγωγής της ποιοτικής έρευνας και συγκεκριμένα των ιστοριών ζωής και των βιογραφικών αφηγήσεων, ενώ παράλληλα υπήρχε εντατική παρακολούθηση σχετικά με την ζωή της μέσω των αναρτήσεων που έκανε στο Instagram, όπως και μέσω των συνεντεύξεων που παραχωρούσε κατά καιρούς.

Όταν η προετοιμασία για την συνέντευξη ολοκληρώθηκε έγιναν πάρα πολλές ατελέσφορες προσπάθειες προσέγγισης του υποκειμένου μελέτης. Συγκεκριμένα, για να οριστεί ημέρα και ώρα συνάντησης, ούτως ώστε να δοθεί η συνέντευξη έγιναν προσπάθειες επικοινωνίας στις παρακάτω ημερομηνίες: 18/07/2021, 24/07/2021, 23/08/2021, 27/08/2021, 02/09/2021, 22/09/2021, με **τελευταία προσπάθεια** στις 28/09/2021, **από την οποία προέκυψε το επιθυμητό αποτέλεσμα** και ορίστηκε ραντεβού την επόμενη μέρα. Οι λόγοι αναβολής της συνάντησης είτε σχετίζονταν με το δύσκολο πρόγραμμα της λόγω περιοδείας, είτε επειδή το ξεχνούσε, είτε επειδή βοηθούσε στην συλλογή τροφίμων για τους πυρόπληκτους, καθότι είχαν μεσολαβήσει οι σφοδρές πυρκαγιές που έπληξαν την Ελλάδα το καλοκαίρι του 2021, είτε λόγω πένθους.

Η συνέντευξη εν τέλει δόθηκε στις 29/09/2021. Πριν εκκινήσει η βιογραφική αφήγηση, της περιέγραψα το **αντικείμενο μελέτης** που πραγματεύεται η έρευνα μου και της εξήγησα τι εμπεριέχει και κατοχυρώνει το **έντυπο συναίνεσης** και πόσο σημαντικό είναι για εκείνη, για εμένα και για την σωστή διεξαγωγή της έρευνας.

Η συνέντευξη ξεκίνησε και καθ'όλη την διάρκεια της, δεν έγιναν αντιληπτές στιγμές αμηχανίας. Είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι σε αυτό βοήθησε ο χώρος (οικείο περιβάλλον, με πολλά άτομα) και το γεγονός ότι ήταν μαζί της ένας οικείο πρόσωπο - η Φαίη - που ουδεμία παρέμβαση έκανε κατά την διάρκεια της συνέντευξης. Σε αυτό το σημείο θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η παρουσία της Φαίης επηρέασε την στάση της Κικής και τα λεγόμενα της και ότι ενδέχεται πολλά από αυτά που υποστήριξε η Κική στη συνέντευξη να συνάδουν με την καλλιέργεια του προφίλ των «διάσημων» ή να συνιστούν ένδειξη του «ηρωικώς και επικινδύνως ζειν», που απαιτεί και προϋποθέτει ένα κάποιο «ακροατήριο». Παρόλα αυτά, η εντατική παρακολούθηση του υποκειμένου μελέτης και του κοινωνικού της περίγυρου πριν την παραχώρηση της συνέντευξης και η αξιολόγηση της συμπεριφοράς κατά την διάρκεια που βρεθήκαμε οι δυο μας και αφότου ήρθε η Φαίη, επιτρέπουν την αμφισβήτηση της αναφερθείσας τοποθέτησης. Η Κική ήταν απόλυτα αφοσιωμένη, κάτι που εύκολα γίνεται κατανοητό εξαιτίας της ροής του λόγου της, παρόλες τις διακοπές που υπήρξαν από διάφορους περαστικούς τόσο θαυμαστές όσο πρώην συναδέλφους της και πλανόδιους.

Δυο είναι τα πράγματα που μπορεί να παρατηρήσει κανείς εύκολα διαβάζοντας την απομαγνητοφώνηση της συνέντευξης. Αρχικά, στα πρώτα λεπτά υπήρχαν κάποιοι φραγμοί, με αποτέλεσμα να εξιστορεί την ζωή της μηχανικά, με τοποθετήσεις ίδιες με αυτές των συνεντεύξεων που είχε ήδη παραχωρήσει. Στην συνέχεια αυτό απομειώθηκε, καθώς η αφήγηση αποκτούσε βάθος. Το δεύτερο ήταν, ότι κατά την ανάκληση του παρελθόντος (που δεν την δυσκόλευε καθόλου, με εξαίρεση την

διαδικασία στα ποινικά δικαστήρια) συνδύαζε πράγματα, καταστάσεις και γεγονότα με το σήμερα και αναλωνόταν περισσότερο στην περιγραφή του παρόντος. Γνωρίζοντας ότι κάτι τέτοιο είναι σύνηθες, γινόταν προσπάθεια να δρομολογηθεί η συζήτηση με βάση τη χρονολογική σειρά.

Τέλος, σε σχέση με τον χρόνο συνέντευξης, παρατηρήθηκε ότι όσο περνούσε η ώρα η Κική κουραζόταν, ειδικότερα στις διευκρινιστικές ερωτήσεις. Η συνέντευξη ολοκληρώθηκε όταν έγινε αντιληπτό ότι επαναλαμβάνεται και ότι οι πληροφορίες σταματούν να αφορούν το θέμα μελέτης. Ο δε αποχαιρετισμός υπήρξε εγκάρδιος, με την πρωτοβουλία της Κικής για μια ακόμα θερμή αγκαλιά.

Οι εισαγωγικές πληροφορίες που παρατέθηκαν ανωτέρω, δόθηκαν με σκοπό να γίνουν αντιληπτά σημαντικά χαρακτηριστικά της υπό μελέτη προσωπικότητας, τα οποία θα αναλυθούν ενδελεχώς στις ακόλουθες υποενότητες, καθότι προκύπτουν και από την βιογραφική αφήγηση. Η **προθυμία**, η **αναβλητικότητα**, η **αλληλεγγύη**, η **εξωστρέφεια** της, η **αποδοχή της από τον κόσμο** μπορούν εύκολα να διαπιστωθούν από όσα έχουν ήδη παρατεθεί.

2. Εγκληματολογικές και κοινωνιολογικές θεωρίες σε συνάρτηση με την ιστορία ζωής της Κυριακής Λιτσάκη

Όπως αναφέρθηκε και κατά την έναρξη του παρόντος πονήματος σημαντικό μέλημα της εργασίας είναι να εξεταστεί η βιογραφία του υποκειμένου μελέτης **παράλληλα** με τις κοινωνιολογικές και εγκληματολογικές προσέγγισης. Αυτή η

«πλέξη» έχει σκοπό να δώσει την δυνατότητα στο αναγνώστη να εξετάσει τις θεωρίες υπό το πρίσμα της πραγματικότητας. Με τον ως άνω τρόπο δίνεται η αρμόζουσα βαρύτητα, τόσο στις θεωρίες, όσο και στα λόγια και την νοηματοδότηση που δίνει το ίδιο υποκειμένου μελέτης.

2.1. Κοινωνικοποίηση

Η **κοινωνικοποίηση** είναι μια ατέρμονη και ιθύνουσας σημασίας διαδικασία, κατά την οποία το άτομο αφομοιώνει τα πολιτισμικά στοιχεία, τις αξίες και τους κανόνες που συνιστούν και εκφράζουν την εκάστοτε κοινωνία ή ομάδα. Κατά την διαδικασία αυτή, τα άτομα αποκτούν μέσω της κοινωνικής διαντίδρασης ερεθίσματα, ούτως ώστε να λειτουργούν ως αποδεκτά μέλη της κοινωνίας. (Δασκαλάκης, 2009:222). Η πολυπλοκότητα της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης, μπορεί να γίνει εύκολα κατανοητή ακόμα και από τους **ψυχοκοινωνικούς μηχανισμούς** που την επηρεάζουν (μάθηση, ταύτιση, εσωτερίκευση). Πιο αναλυτικά, κατά την **μάθηση**, το άτομο από πολύ μικρή ηλικία προσλαμβάνει από το περιβάλλον του παραστάσεις και εναρμονίζει την συμπεριφορά του ανάλογα. Μαθαίνει από το ίδιο το κοινωνικό περιβάλλον τι είναι καλό και τι είναι κακό, ποια συμπεριφορά ενδείκνυται για την κάθε περίπτωση και ποια όχι, πως να κατευθύνει τις βιολογικές ενορμήσεις, και ούτω καθεξής. Κατά την **ταύτιση**, το άτομο υιοθετεί συμπεριφορές και ρόλους από τους «σημαντικούς άλλους» και τέλος κατά την **εσωτερίκευση**, γίνεται η ενσωμάτωση των πολιτισμικών στοιχείων στην προσωπικότητα του. (Δασκαλάκης, 2006:222),

(Γεωργούλας, Κασσιμάτη, Παπαϊωάννου, Πράνταλος, (χ.χ):52) Σε σχέση δε με την νεανική εγκληματικότητα, η οικογένεια ως ο ιθύνοντας φορέας κοινωνικοποίησης, συμβάλει σημαντικά στην καλλιέργεια της υπακοής και του σεβασμού στους νόμους, όπως και στην αρνητική στάση απέναντι σε όσες πράξεις τους αντιβαίνουν. (Χάιδου, 2019:19) Ποιο ήταν λοιπόν το πλαίσιο στο οποίο κοινωνικοποιήθηκε το υποκείμενο μελέτης;

Ο λόγος που επιλέχθηκε, η θεωρία της κοινωνικοποίησης για να εκκινήσει η παρούσα ανάλυση δεν είναι διόλου τυχαίος, καθότι οι κοινωνιολογικές προσεγγίσεις έχουν καταστεί οι καταλληλότερες για την ερμηνεία ιδίως της νεανικής παραβατικότητας (Χάιδου, 2019:18). Στην συνέντευξη που παραχωρήθηκε, η Κυριακή Λιτσάκη, κατά την έναρξη της παράθεσης της βιογραφίας της, μοιράστηκε στοιχεία που υποδηλώνουν το πλαίσιο κοινωνικοποίησης της. Η Κική γεννήθηκε και έζησε στην Χίο, νησί του Βορείου Αιγαίου, μέχρι να μεταφερθεί στις γυναικείες φυλακές της Θήβας. Οι γονείς της χώρισαν όταν η ίδια ήταν πέντε (5) ετών και σύνταξαν σύντομα νέες συντροφικές σχέσεις, με συντρόφους οι οποίοι, όπως και οι ίδιοι οι γονείς της ήταν τοξικοί, σύμφωνα με λεγόμενα της. *«Δηλαδή, τότε ο πατέρας μου τα είχε με μια Αλβανίδα, μετά η μάνα μου με έναν αλκοολικό ... είχα δηλαδή να αντιμετωπίσω διάφορα.»*. Για την Κική δεν υπήρχε σταθερό σημείο αναφοράς - κοινό στοιχείο και για τα υπόλοιπα αδέρφια, που προέρχονταν από διαφορετικό πατέρα - παρόλο που νομικά μετά το διαζύγιο των γονιών της, η μητέρα είχε την κύρια επιμέλεια. *«Δεν έμενα σταθερά. Δεν είχα σταθερό σπίτι, υποτίθεται ήμουν της μάνας μου αλλά γενικά ήμουν πασπαρτού. Γύρω γύρω.»*. Η σχέση της Κικής με την μητέρα

της μπορεί να γίνει πιο κατανοητή και από το παρακάτω απόσπασμα της συνέντευξης: «Μετά στα δεκατρία μου άρχισα να τσινάω πάρα πολύ στην εφηβεία με την μάνα μου. Πάρα πολύ! Σε ακραίο βαθμό. Με θύμωνε αφάνταστα... δούλευε πάρα πολύ. Δεν την έβλεπα και όταν είχε ρεπό ... τότε ήθελε ένα γκόμενο παράφορα και δεν την έβλεπα καθόλου. Και οπότε μου έβγαινε σε θυμό... συν ότι μου το είχε σερβίρει ο αδερφός μου γιατί ήταν και αυτός έτσι και είχε βοηθήσει πολύ στο να θυμώνω με την μάνα μου. Και στα δεκατρία μου έμπλεξα από αντίδραση. Δηλαδή φρόντιζα να κάνω πράγματα...που θα ... δηλαδή θυμάμαι να της λέω από μικρή «γιατί δεν με βάζεις τιμωρία». Τον φίλο μου τον Γιώργο τον έβαλε σήμερα τιμωρία και δεν τον αφήνει να βγει το μεσημέρι ... εμένα γιατί δεν με βάζεις; Δηλαδή είχα την ανάγκη να με ελέγξει κάποιος. Ήμουν ανεξέλεγκτη εντελώς! Και είχα την ανάγκη! Δηλαδή θυμάμαι .. ποιο παιδί λέει «βάλε με τιμωρία»; Ζήλευα που μου έλεγε η ξαδέρφη μου η Αργυρούλα «Δεν μπορώ να βγω σήμερα. Είμαι τιμωρία!»... και εγώ δεν είχα μπει ποτέ .. και έλεγα πως είναι να είσαι τιμωρία; Τελικά το έμαθα μετά για τα καλά ..(γέλια) χαχαχαχαχαχα Από περιέργεια ... αλλά εντάξει! Μόλις με έβαλαν φυλακή είπα «Αααα έτσι ήταν...»

Στους φορείς κοινωνικοποίησης σαφώς και δεν εντάσσεται μόνο η οικογένεια. Είναι σημαντικό λοιπόν να αναφερθούν και οι υπόλοιποι φορείς, καθότι κατέχουν κομβικό ρόλο στις ζωές των κοινωνιών και κατ' επέκταση στην ζωή του υποκειμένου μελέτης. Οι φορείς κοινωνικοποίησης είναι πρωτογενείς αλλά και δευτερογενείς. Η διαφορά τους έγκειται στο γεγονός ότι οι **πρωτογενείς** χαρακτηρίζονται από τις **συναισθηματικές** και **διαπροσωπικές** σχέσεις που τις διέπουν, σε αντιδιαστολή με τους **δευτερογενείς φορείς** που θεωρούνται πιο **τυπικοί**, καθώς υπάρχουν με

συγκεκριμένες προδιαγραφές. Τους πρωτογενείς φορείς κοινωνικοποίησης συνιστούν η οικογένεια και οι φίλοι, ενώ τους δευτερογενείς το σχολείο, τα ΜΜΕ, η θρησκεία, το κράτος και ούτω καθεξής. (Γεωργούλας, Κασιμάτη, Παπαϊωάννου, Πράνταλος, (χ.χ):58-59)

Ως προς το **σχολείο**, η Κική αναφέρει ότι κατείχε μια ιδιαίτερη θέση, αυτή του «δημοφιλές μαύρου προβάτου», ενώ κατάφερε να το ολοκληρώσει εντός της φυλακής. *«Ε, δεν την έβγαλα ποτέ την πρώτη λυκείου, πήγα η μία ή δύο φορές. Δεν θυμάμαι. Νομίζω δύο. Δεν την τελείωσα ποτέ και μετά το έβγαλα στη φυλακή!»*. Στις δε διευκρινιστικές ερωτήσεις τέθηκε ένα ερώτημα, το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί από πολλούς εύλογο, καθότι σχετίζεται με την στάση του σχολείου και των παραγόντων του σε σχέση με την εμπλοκή ανήλικων με ναρκωτικά και συμμορία. Η απάντηση που δόθηκε λοιπόν ήταν η εξής: *«Ρε μιλάμε για βλάχοι... τι δεν καταλαβαίνεις; Κατάβλάχοι! Από το σχολείο να υπάρχει τι; Καθηγητές, τι; Τι να τους νοιάζει; Ήταν η μία πιο χωριάτισσα από την άλλη.»*

Από τα παραπάνω λοιπόν, μπορεί να γίνει αντιληπτή η στάση τόσο του ανεπίσημου όσο και επίσημου κοινωνικού ελέγχου και το συμπέρασμα που μπορεί να προκύψει από τα λεγόμενα του υποκειμένου μελέτης είναι ότι αυτή υπήρξε αδιάφορη.

Η ίδια επιπροσθέτως υποστήριξε ότι **αξίες** απέκτησε μέσα από τα παιδικά της Ντίσνεϊ (**Disney**) και της σχέσης της με τα **σκυλιά**. *«Με σκυλιά ουσιαστικά ήμουν συνέχεια. Ένοιωθα πιο πολύ ασφάλεια. Ξέρεις στο πιο ... γενικά μεγάλωσα πολύ με Disney και με ζώα που έψαχνα ... Και ότι αξία έχω σαν άνθρωπος, όποια και αν είναι αυτή θετική αξία .. εε είναι από τα παιδικά της Disney. Δεν είχα δηλαδή οικογενειακές*

αξίες, δεν υπήρχαν. Και στο ΚΕΘΕΑ όταν έβλεπαν ότι όντως έχω κάποιες αξίες, αναρωτιόντουσαν από πού, πώς και τους εξήγησα ότι μάλλον είναι από αυτό... από τα παιδικά της Disney. Και από τα σκυλιά, δηλαδή παρακολουθούσα πάρα πολύ πως συμπεριφερόντουσαν και μεταξύ τους και στον κόσμο και εγώ τα αντέγραφα αυτά. Κατ' αρχήν τα ένοιωθα μεγαλύτερα από εμένα τα σκυλιά, ότι αυτοί με πρόσεχαν. Δεν ένοιωθα ότι εγώ είμαι το αφεντικό (σημαντική έννοια για την Κική που θα αναλυθεί και στα επόμενα υποκεφάλαια).»

Το δύσκολο οικογενειακό περιβάλλον και η προδιαγεγραμμένη πορεία της κοινωνικοποίησης από τους ψυχοκοινωνικούς μηχανισμούς (μάθηση, ταύτιση, εσωτερίκευση) έφεραν την Κική πιο κοντά με άτομα παρόμοιου κοινωνικού πλαισίου. Η **μάθηση** εκτός από ένας σημαντικός ψυχοκοινωνικός μηχανισμός είναι και ο πυρήνας της εγκληματολογικής θεωρίας του E. Sutherland. Σύμφωνα με την **«θεωρία της μάθησης»** ή αλλιώς του **«κοινωνικού συγχρωτισμού»** υποστηρίζεται ότι όπως ακριβώς μαθαίνεται η κομφορμιστική - κοινωνικά αποδεκτή συμπεριφορά, με τις ίδιες τεχνικές και μεθόδους μπορεί να μεταλαμπαδευτεί και η εγκληματική. Ένα άτομο, ιδιαίτερος εντός των πλαισίων μιας υποκουλτούρας, ενστερνίζεται τις αξίες και τους παραβατικούς κανόνες ευκολότερα, καθότι η αλληλεπίδραση, οι στενές διαπροσωπικές σχέσεις εντός της ομάδας με παράνομη δραστηριότητα και η ανάπτυξη προσωπικών δεσμών, επηρεάζουν δεόντως τους ψυχοκοινωνικούς μηχανισμούς και κατ' επέκταση την συμπεριφορά του ανήλικου. (Χάιδου, 2019:20-21), (Χάιδου 1996:192), (Sutherland, 1947:6)

Τα ως άνω προκύπτουν και εφάπτονται και στην περίπτωση της Κικής: «Στα δεκατρία μου άρχισα να πίνω μπάφους (χρήση κάνναβης) ρε παιδί μου και ουσιαστικά να θέλω να ενταχτώ σε μια άλλη παρέα, που όλοι είχαμε παρόμοιο οικογενειακό κύκλο, οπότε με βόλεψε πάρα πολύ. Γιατί και οι ίδιοι λέγαμε την λέξη οικογένεια στο μεταξύ μας ... σαν LOCOS ρε παιδί μου και καλά υποτιθέμενη οικογένεια. Οπότε μας είχε βολέψει όλους πάρα πολύ. Εντάξει μετά πήγαινε από το κακό στο χειρότερο... δεν είχε πια πλάκα! Στην αρχή είχε πλάκα με τα ναρκωτικά... ωραία από εδώ από εκεί .. αα μας κυνηγάνε ..χαχαχα.. φαίνονται κόκκινα τα μάτια έλα να βάλουμε κολλύριο .. Αυτά κράτησαν πάρα πολύ λίγο .. ελάχιστους μήνες.. μη με δει η μάνα μου .. ααα γελάμε επειδή έχουμε πει μπάφους (χρήση κάνναβης) ..μετά φεύγει αυτό! Δεν υπάρχει ... μετά γίνεται ανάγκη και άμα δεν έχω μετά (ναρκωτικά) μπατέρνω το τραπέζι, δεν είναι αστείο...»

Η δε διαδικασία της μύησης διαπιστώθηκε κατά τις διευκρινιστικές ερωτήσεις, που η Κική ερωτήθηκε πως προέκυψε η ονομασία LOCOS και εντός της απάντησης ενσαρκώνεται η θεωρία του Sutherland. «Αχρείαστο... δεν έχει να κάνει με μένα. Τους λένε Latin Counts και είναι μία παγκόσμια συμμορία σε όλο τον κόσμο. Όταν ήρθαν και στη Χίο και άρχισαν να παίρνουν άτομα για να τα εκπαιδεύουν, ο αρχηγός που ήρθε μπήκε φυλακή και ο υπαρχηγός που έμεινε πίσω αποφάσισε να αλλαχτεί το όνομα και να γίνει από LC που ήταν από Latin Counts σε LOCOS. Μεγάλη αηδία, αχρείαστο τέρμα! Απλά όταν μας πιάσανε έτυχε να μας λένε LOCOS»

Επίσης, σημαντικό είναι σε αυτό το σημείο να παρατεθεί και η δραστηριότητα τους. «Δηλαδή έβλεπα τον γ..... μου να μου λέει θα έρθει σπίτι αυτός, θα του δώσεις

αυτό το κομμάτι και θα πάρεις 50 ευρώ! Δεν μπορούσα... οπότε θα έδινα δύο - τρία κομμάτια τέτοια... και μετά μου έλεγε «Τι έκανες; Με βάζεις μέσα.» Δεν μπορώ να το κάνω! Δεν μπορώ! Μη μου ξαναπείς να το κάνω! Όχι όχι... δεν μπορούσα! Δεν είχα πρόβλημα να πουλάω ναρκωτικά αλλά δεν μπορούσα να σε κλέβω. Ήμουν άχρηστη στο να κάνω αυτό το πράγμα. Ήμουν πάρα πολύ καλή στο να βρω πελάτες γιατί ήμουν πολύ φιλική... μετά πάρ' τους ... δεν τους θέλω! Έχε μου εμένα να πίνω και στα α... μου δεν μπορούσα ούτε να κλέβω ούτε τίποτα και ευτυχώς στα δέκα οκτώ ...»

Αφού λοιπόν στην παρούσα ενότητα εξετάστηκε η έννοια της κοινωνικοποίησης, οι ψυχοκοινωνικοί μηχανισμοί και η θεωρία της μάθησης είναι χρήσιμο και σημαντικό στο συγκεκριμένο σημείο να υπογραμμιστεί ότι η Κική διαμέσου της κοινωνιολογικής φαντασίας, συνέδεε την ζωή της με την θεωρία των ρόλων.

Η κοινωνιολογική θεώρηση ή διαφορετικά η κοινωνιολογική οπτική, μας επιτρέπει να αποκτήσουμε «κοινωνιολογική φαντασία». Η **κοινωνιολογική φαντασία** είναι ένας όρος, ο οποίος προέκυψε από τον Αμερικάνο Κοινωνιολόγο T. R. Mills και αφορά την ικανότητα των ατόμων να αποστασιοποιούνται και να συνδέουν τα ιστορικά και κοινωνικά γεγονότα με την προσωπική τους ζωή. (Δασκαλάκης, 2006:30-37), (Γεωργούλας, Κασιμάτη, Παπαϊωάννου, Πράνταλος, (χ.χ):15). Έτσι και έκανε η Κική, καθότι παραλλήλισε τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίζεται την ζωή της με ρόλους.

Η κοινωνιολογική **θεωρία των ρόλων**, προήλθε από έναν εκπρόσωπο της σχολής της συμβολικής αλληλεπίδρασης, τον E.Goffman. Ο συγκεκριμένος υποστήριξε ότι κατά την κοινωνική ζωή οι άνθρωποι καλούνται να βρίσκονται στο **προσκήνιο**,

υποδουόμενοι διάφορους τυπικούς ρόλους, ενώ στο **παρασκήνιο** είναι ελεύθεροι να αφηθούν στον αυθορμητισμό τους. (Δασκαλάκης, 2006:136-138), (Γεωργούλας, Κασσιμάτη, Παπαϊωάννου, Πράνταλος, (χ.χ):23)

Έτσι λοιπόν η Κική χωρίς να γνωρίζει τα παραπάνω, διαπιστώνει ότι η στάση ζωής της, προκύπτει από έναν ρόλο που τις υποδεικνύει τις κινήσεις της. *«Νοιώθω κιόλας ότι παίζω μόνιμα ... και μόνη μου που είμαι νοιώθω ότι κάποιος με βλέπει συνέχεια όχι αρνητικά... ότι υπάρχει ένας ρόλος».* Επίσης, σχετικά με τους ρόλους λίγο αργότερα ανέφερε: *«Και γενικά να ξέρεις νοιώθω ότι οι δοκιμασίες μου είναι να ζω πολλές ζωές... πολλές ζωές, διαφορετικές... την ζωή του πλούσιου πρ....., του φτωχού ανήλικου παρατημένου, τώρα το ζω σελέμπριτι με λεφτά και δεν ξέρω εγώ τι... εκατό διαφορετικές ζωές, της νοικοκυράς έχω ζήσει σπίτι- ζύλο ...μετά τα ναρκωτικά! ... της θεραπευόμενης στο ΚΕΘΕΑ, τόσα χρόνια μέσα εκεί .. της κρατούμενης! Και καλά και ... βασικά δεν είχε καλά.. και άκυρα πεταμένα μέσα εκεί.. Πολλές ζωές ρε παιδί μου που αλλάζανε έτσι (χτύπημα με τα δάχτυλα της)! Σε μια μέρα όμως ... δεν είχε τίποτα σταδιακό!»*

Από τα παραπάνω λοιπόν, μπορεί εύκολα να γίνει αντιληπτό ότι το υποκείμενο μελέτης έχει αντιληφθεί πλήρως το τι συνέβη στην ζωή του. Ανακεφαλαιωτικά, όσο αφορά την κοινωνικοποίηση και πριν εκκινήσει η συστηματική ανάλυση της παραβατικής συμπεριφοράς σε σχέση με τα ναρκωτικά και την συμμορία LOCOS, έχει καταστεί σαφές ότι επρόκειτο για ένα άτομο που έχει κοινωνικοποιηθεί σε ακατάλληλο περιβάλλον, καθιστώντας έτσι τόσο τους πρωτογενείς όσο και τους δευτερογενείς φορείς κοινωνικοποίησης ανεπαρκείς και απρόσφορους.

2.2. Η παραβατική συμπεριφορά

Σαν πρώτη μορφή παραβατικής συμπεριφοράς του εδώ υποκειμένου μελέτης εμφανίζεται να είναι η χρήση ναρκωτικών ουσιών. Η χρήση ναρκωτικών ουσιών συμπεριλαμβάνεται στην κατηγορία των **εγκλημάτων χωρίς θύματα**. Τα εγκλήματα χωρίς θύματα είναι μια ειδική εγκληματολογική κατηγοριοποίηση, καθότι δεν βλάπτουν φανερά και άμεσα κάποιο τρίτο πρόσωπο παρά μόνο τον ίδιο τον δράστη. Η πράξη αυτή συμπεριλαμβάνεται στην συγκεκριμένη κατηγορία διότι έρχεται σε σύγκρουση με την κομορμιστική συμπεριφορά και την «συμβατική ηθική». (Δασκαλάκης, 1985:73), (Πανάγος, 2018:333-338)

Η Κική κατά την αφήγηση της ιστορίας ζωής της, το πρώτο πράγμα που ανέφερε σχετικά με τα ναρκωτικά ήταν το ακόλουθο: *«Γιατί θυμάμαι ότι κατάλαβα ότι δεν είναι αστείο όταν πιάσανε ένα κοντέινερ με χόρτο, το οποίο θα τροφοδοτούσε όλο το νησί και για μια εβδομάδα... όχι πολύ σου λέω... κανένα τριήμερο δεν είχε καθόλου χόρτο (κάνναβη) στο νησί! Καθόλου, καθόλου, καθόλου! Εκεί κατάλαβα ότι τα πράγματα δεν πήγαιναν καλά! Που ήμουνα μόνο στο χόρτο... Ήμουνα γύρω στα δέκα πέντε; Όλοι είχαν πάθει πρόβλημα! Σκέψου ότι όταν ήρθε το χόρτο ... πέσαμε τόσο πολύ με τα μούτρα που κάναμε εμετούς! Που είναι δύσκολο να ξεράσεις από χόρτο!»*

Παρόλο που το υποκείμενο μελέτης έκανε χρήση ναρκωτικών ουσιών επ' ουδενί δεν μπορεί να καταταχθεί στην παραπάνω τοποθέτηση σχετικά με τα εγκλήματα

χωρίς θύματα, καθότι η συμμετοχή της και σε άλλες εγκληματικές δραστηριότητες είναι εμφανής. Ο ανήλικος είθισται να εμπλέκεται ως αγοραστής σε κυκλώματα διακίνησης και μετέπειτα εξαιτίας των οικονομικών δυσκολιών φαίνεται να καταλήγει ως συμμετοχος στην διακίνηση «βαποράκι» (Χαίδου, 2016:104-108) και κάπως έτσι φαίνεται να χαράσσεται μια εγκληματική σταδιοδρομία.

Η «**εγκληματική σταδιοδρομία**» έχει απασχολήσει τις εγκληματολογικές έρευνες με καίριο στόχο την ανάδειξη των χαρακτηριστικών, αλλά και των παραγόντων του εν λόγω φαινομένου. Η έρευνα που διεξήχθη από τον Wolfgang, Figlio και τον Sellin, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι για το μεγαλύτερο ποσοστό των διαπραχθέντων εγκλημάτων, υπεύθυνη ήταν η μειονότητα των δραστών. Πρακτικό αποτέλεσμα αυτού, είναι το γεγονός ότι για τον καλύτερο έλεγχο του εγκλήματος θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην μειονότητα αυτή (Ζαραφωνίτου, 2004: 88), (Wolfgang, Figlio & Sellin, 1972:88). Το παραπάνω προκύπτει και από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από την συνέντευξη, καθότι η εγκληματική σταδιοδρομία της Κικής φαίνεται να εκκινεί με την εμπλοκή της σε μια συμμορία, η οποία προϋπήρχε και την απάρτιζαν πρόσωπα με μεγάλη επιρροή.

Η εγκληματική σταδιοδρομία σε συνδυασμό με την θεωρία του E. Sutherland σχετικά με την θεωρία του «διαφορικού συγχρωτισμού» (differential association) διαφορετικά «μάθησης» ή «κοινωνικοποίησης», μπορεί να αναδείξει και το πως από αυτή την επιρροή μπορεί να προκύψει η μάθηση της εγκληματικής συμπεριφοράς.

Τα δε χαρακτηριστικά που υποδεικνύουν την «εγκληματική σταδιοδρομία» σύμφωνα με την προαναφερθείσα έρευνα είναι η **συμμετοχή** σε εγκληματικές

δραστηριότητες, η **συχνότητα** τέλεσης εγκλημάτων εντός ενός συγκεκριμένου χρονικού πλαισίου, η **σοβαρότητα** των εγκλημάτων, η **αρχή** - η **διάρκεια** - και **τέλος** της εγκληματικής περιόδου. (Ζαραφονίτου, 2004:88) Στοιχεία λοιπόν που όχι μόνο υπήρχαν ένα προς ένα στην ζωή της Κικής, αλλά και στοιχεία που δίχως να γνωρίζει ότι συνιστούν την «εγκληματική σταδιοδρομία» περιέγραψε σε διάφορα σημεία της συνέντευξης. Την εντατικότερη εμπλοκή της με ναρκωτικές ουσίες και τους λόγους που την ώθησαν περιέγραψε ως εξής: *«Ναι ναι μετά άρχισαν πιο βαριά ναρκωτικά. Ήταν και οι πρώτες ερωτικές απογοητεύσεις. Πέσανε μαζί... δεν διαχειρίζονται αυτά έτσι... Οπότε πιο βαθιά, πιο βαθιά, πιο βαθιά. Μεγάλωσες λίγο και η αντίληψη μεγάλωνε και αυτή μαζί σου, οπότε ... πιο πολλά ναρκωτικά, να μην καταλαβαίνω. Βέβαια, επειδή έβλεπα πάρα πολλά παιδιά να καίγονται και να καίγονται και για εφ' όρου ζωής... εμένα για κάποιο λόγο ... δηλαδή θυμάμαι να μου λένε «μάζεψε την τρελή, πες στην τρελή να σκάσει, η Κική είναι τρελή»...από ένα σημείο και μετά, διότι άρχισα να μην συμφωνώ με πράγματα που κάνανε.». Με τον παραπάνω τρόπο λοιπόν, φαίνεται ότι το υποκείμενο θεωρούσε ότι διαχωρίζεται κατά κάποιον τρόπο από τους πιο ενεργά εμπλεκόμενους.*

Ποια ήταν όμως η στάση της σε σχέση με την εμπορία ναρκωτικών; Για το συγκεκριμένο ερώτημα θα λάβουμε απάντηση από επόμενο απόσπασμα: *«Όχι όχι... δεν μπορούσα ! Δεν είχα πρόβλημα να πουλάω ναρκωτικά αλλά δεν μπορούσα να σε κλέβω. Ήμουν άχρηστη στο να κάνω αυτό το πράγμα. Ήμουν πάρα πολύ καλή στο να βρω πελάτες γιατί ήμουν πολύ φιλική... μετά πάρ' τους ... δεν τους θέλω! Έχε μου εμένα να πίνω και στα α..... μου δεν μπορούσα ούτε να κλέβω ούτε τίποτα και*

ευτυχώς στα δέκα οκτώ ...», «... ευτυχώς στα δέκα οκτώ μέσα σε μια μέρα άλλαξε όλη μου η ζωή!»

Όσα παρατέθηκαν, αναδεικνύουν αφενός της εγκληματική σταδιοδρομία και την διαδικασία μύησης του υποκειμένου μελέτης στην παραβατική συμπεριφορά, αφετέρου εξ αφορμής τους ξεδιπλώνεται πληθώρα εγκληματολογικών θεωριών, που θα παρατεθούν και θα αναλυθούν παράλληλα με την προσθήκη και άλλων σημαντικών τοποθετήσεων της Κικής.

Οι **κοινωνιολόγοι από την Σχολή του Σικάγο** - στους οποίους έγινε εκτενής αναφορά στο πρώτο κεφάλαιο - υπήρξαν καινοτόμοι και ως προς την εντατική τους ενασχόληση με την κοινωνιολογική προσέγγιση του εγκλήματος. Το **αντικείμενο μελέτης** τους μάλιστα, επικεντρώθηκε στην εγκληματική συμπεριφορά που προκύπτει από την σχέση του **ατόμου** με το **περιβάλλον** του και τις αντιδράσεις του περίγυρου. Η τοποθέτηση των C. R. Shaw και H. D. Mckay, είναι αρκετά βοηθητική, ούτως ώστε να ερμηνευτεί η παραβατικότητα ανηλίκων που εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την **κοινωνική δομή** των τοπικών κοινωνιών. Πιο αναλυτικά, οι περιοχές που υστερούν ως προς την κοινωνική δομή τείνουν ως προς την **κοινωνική αποδιοργάνωση**, δηλαδή την ανικανότητα των τοπικών κοινοτήτων να μεταλαμπαδεύσουν έγκυρες αξίες στους κατοίκους τους και να λύσουν ομαδικά ζητήματα. Ο δε κοινωνικός έλεγχος διαπίστωσαν ότι ήταν αποτελεσματικότερος στα πλαίσια της παραδοσιακή κοινωνίας, παρά στα πλαίσια ανάπτυξης μεγαλουπόλεων. (Χάιδου, 2019:19-20), (Shaw, Mckay 1942:185)

Παρόλο που η ως άνω τοποθέτηση, προέκυψε ύστερα από μελέτες σε μεγάλες - πολυπολιτισμικές - υποβαθμισμένες κοινωνίες, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι εξυπηρετούν απόλυτα και την μελέτη περίπτωσης που εξετάζει η παρούσα εργασία. Η μικρή κοινωνία της Χίου αφενός δεν μπορεί να ταυτιστεί με τις γειτονιές των ΗΠΑ, αφετέρου όμως είναι ευδιάκριτη η κοινωνική αποδιοργάνωση και η ανικανότητα αντίδρασης του κοινωνικού ελέγχου, απέναντι στο φαινόμενο των ναρκωτικών και των συμμοριών, που μάστιζαν την υπό μελέτη περιοχή όπου το υποκείμενο μελέτης εκκίνησε την εγκληματική σταδιοδρομία.

Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες εγκληματογένεσης είναι η «**ανομία**», η οποία μπορεί να χαρακτηρίζει μια κοινωνία. Σύμφωνα με την θεωρία του R. Merton μπορεί να αποτελέσει «ρήγμα» στην κοινωνική δομή. Βασικές έννοιες στην θεωρία αυτή είναι **οι κοινωνικά καθορισμένοι στόχοι (όπως η υλική επιτυχία)** και **τα μέσα (νόμιμα ή παράνομα)** για την επίτευξη αυτών. Εύλογο είναι, ότι τα άτομα που ανήκουν στα ανώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα έχουν την ευχέρεια να χρησιμοποιούν νόμιμα μέσα, σε αντιδιαστολή με τα άτομα τα οποία ανήκουν στα κατώτερα. (Χαΐδου, 2019:22-23), (Merton,1957:193)

Με μια πρώτη ανάγνωση θα μπορούσε να λεχθεί, ότι κάτι τέτοιο ίσως και να συνέβη στην υπό μελέτη περίπτωση, καθότι όπως προαναφέρθηκε η Κική ανήκε στα κατώτερα στρώματα και η εμπλοκή της με την εγκληματικότητα, της προσέφερε πολλά οικονομικά οφέλη. Παρόλα αυτά, δεν προκύπτει ότι η εμπλοκή του υποκειμένου μελέτης με το έγκλημα έγινε με στόχο να ανελιχθεί στην κοινωνική

πυραμίδα. Η παρούσα τοποθέτηση όμως, χρήζει διερεύνησης σε δεύτερο χρόνο και πιο συγκεκριμένα κατά την ανάλυση του παρόντος βίου του υπό μελέτη υποκειμένου.

Η θεωρία της ανομίας δεν ενστερνίζεται τον όρο «**υποκοουλτούρα**», την σημασία της παρεκκλίνουσας ομάδας και τον ρόλο του «slum» στην συμπεριφορά, όρους σημαντικούς για την εν λόγω τοποθέτηση. Στην προκειμένη περίπτωση, αυτό το οποίο αναδύεται είναι η ανάγκη της ανύψωσης του **κύρους** και η **καθιέρωση** του μέσα στα πλαίσια της συμμορίας και ουδεμία σχέση έχει η συγκεκριμένη στάση ζωής με την επιθυμία κατάκτησης των κοινωνικών στόχων. (Χαΐδου, 2019:23)

Ο όρος και το περιεχόμενο των **υποπολιτισμικών ομάδων** σε σχέση με τους ανήλικους παραβάτες, υπήρξε έννοια η οποία απασχόλησε τον K. Cohen. Οι υποπολιτισμικές ομάδες ή διαφορετικά υποκοουλτούρα φαίνεται να έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που αντιτίθενται με τα κομφορμιστικά και εΐθισται να ευημερούν σε υποβαθμισμένες περιοχές, ενώ παράλληλα χαρακτηρίζονται από αυτονομία και ιδιαιτερότητα ως προς το σύστημα αξιών και κανόνων. Μέσα από τα αντικοινωνικά πρότυπα συμπεριφοράς δημιουργούν μια «εναλλακτική» κοινωνία. Τα άτομα που απαρτίζουν αυτή την «εναλλακτική» κοινωνία εκτός από την δημιουργία δικών τους αξιακών συστημάτων, υιοθετούν την απαιτούμενη συμπεριφορά, χρησιμοποιούν ιδιαίτερο λεξιλόγιο, το οποίο σχετίζεται με τις δραστηριότητες της ομάδας και τέλος χρησιμοποιούν έναν επίσης εναλλακτικό τρόπο ενδυμασίας και μια ιδιαίτερη κινησιολογία, η οποία αφενός τους διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους κοινωνούς και αφετέρου βοηθά για την αναγνώριση μεταξύ τους. Σημαντική φυσικά είναι και η συμβολή της οικογένειας, η οποία τις περισσότερες φορές φαίνεται να

εκλείπει, καθοριστικός παράγοντας για την ψυχοσύνθεση του ανηλίκου, με αποτέλεσμα να υπάρχει η ανάγκη να ενταχθεί το άτομο σε ευρύτερες δευτερογενείς σχέσεις με την ομάδα, πέραν της οικογένειας. (Χάιδου, 2019:24-25), (Ζαραφονίτου,2004: 117-120)

Οι συμμορίες ανηλίκων δεν είναι ένα σύνηθες φαινόμενο για την Ελλάδα. Κάτι τέτοιο όμως μπορεί να βρει εφαρμογή σε κοινωνικά περιθωριοποιημένους ανήλικους, οι οποίοι βιώνουν την φτώχεια, τις κακουχίες, ζουν σε υποβαθμισμένες περιοχές και τείνουν προς τις τοξικοεξαρτήσεις. Χωρίς φυσικά αυτό να σημαίνει ότι όσα άτομα βιώνουν αυτές τις καταστάσεις εγκληματούν. (Χάιδου, 2019:26)

Η θεωρία W. Miller σε σχέση με την κουλτούρα της συμμορίας των ανηλίκων έρχεται σε αντιδιαστολή με αυτήν του Cohen, ο οποίος εξήγησε αυτού του είδους την παραβατική συμπεριφορά ως **αντίδραση** των ανηλίκων στις αξίες της μεσαίας τάξης. Στην δική του τοποθέτηση, θεωρεί την υποκουλτούρα των εφηβικών περιθωριακών ομάδων ως ένα **ανεξάρτητο πολιτισμικό σύστημα** με τις δικές του αρχές, συνήθειες, τρόπους συμπεριφοράς και εστιακά ενδιαφέροντα. Τα τελευταία, απορτίζονται από τις διαπροσωπικές σχέσεις και την κοινωνική θέση, στοιχεία που τους οδηγούν τις περισσότερες φορές τα άτομα που ανήκουν στις κατώτερες τάξεις, λόγω κουλτούρας, στην διάπραξη εγκλημάτων, με καίριο στόχο την αναγνώριση από την ομάδα. (Χάιδου, 2019:26), (Miller, 1959:219), (Ζαραφονίτου, 2004: 117-120)

Οι έφηβοι που εμπλέκονται σε τέτοιου είδους ομάδες, θεωρούν τις γειτονιές ως **περιβάλλον εκπαίδευσης**, ενώ παράλληλα είναι έντονη η επιθυμία τους για την ανάδειξη της αρρενωπής ταυτότητας τους. Παρόλο που η συγκεκριμένη μελέτη

σκιαγραφεί τα χαρακτηριστικά νέων ανδρών, καθότι υπήρξαν πλειονότητα ως προς την εμπλοκή σε συμμορίες, φαίνεται ότι αυτή ταιριάζει και στην τότε ανήλικη Κική. Η ανήλικη τότε Κική φαίνεται να υπερβαίνει τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της πατριαρχίας και να επηρεάζεται άμεσα από το οικογενειακό περιβάλλον, το οποίο της δημιουργεί την ανάγκη για μια πιο δυναμική τοποθέτηση στην ζωή. Εξ' αφορμής, του ως άνω σχολιασμού είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί η γενικότερη στάση ζωής της Κικής και του τρόπου περιγραφής της αρχικής πορείας ζωής της. Συγκεκριμένα, αναφορά γίνεται στην εικόνα του «μάγκα», η οποία όπως θα αναδειχθεί στην συνέχεια του πονήματος – κατά την περιγραφή της ζωής της στην φυλακή – θα ανατραπεί δείχνοντας ένα καθαρά «ανθρώπινο πρόσωπο». Σύμφωνα με την έρευνα, τα άτομα τα οποία απαρτίζουν αυτού του είδους τις ομάδες, προέρχονται από οικογένειες με διαζευγμένους γονείς ή αποξενωμένους, απόντες εν όλω ή εν μέρει και αποστασιοποιημένους από τα ανήλικα παιδιά. Έτσι, οι μητέρες φαίνεται να υιοθετούν όλους τους κοινωνικούς ρόλους, ενώ παράλληλα είναι σύνηθες να έχουν παραπάνω παιδιά, αλλά από διαφορετικό σύντροφο. Οι συνθήκες αυτές εμφυσούν την ανάγκη στους εφήβους να υιοθετήσουν μια «σκληρή» στάση και ανάδειξη της αρρενωπότητας. Η δε «εξυπνάδα» τους χρησιμοποιείται, ούτως ώστε να εξαπατήσουν τους άλλους με διάφορα τεχνάσματα. (Χαΐδου, 2019:27), (Miller, 1959:219), (Ζαραφωνίτου, 2004: 117-120)

Οι R. Cloward και ο L. Ohlin εμφανώς επηρεασμένοι από τις παραπάνω τοποθετήσεις, κατέληξαν στον ότι κάθε άτομο έχει μια **ορισμένη στάση τόσο απέναντι στα νόμιμα όσο και στα παράνομα μέσα**. Τα άτομα μάλιστα, σύμφωνα με

τους ίδιους δεν μπορούν να επιλέξουν το είδος του εγκληματία που προτιμούν, αν πρώτα δεν προκύψουν συγκεκριμένες ευκαιρίες. Λόγου χάριν, για να μπορέσει κάποιος να γίνει επαγγελματίας εγκληματίας πρέπει να προσχωρήσει στα παράνομα μέσα. (Χαΐδου, 2019:28), (Cloward, Ohlin 1960:150), (Ζαραφωνίτου, 2004: 117-120)

Εν ολίγης, ο **Merton** διαπίστωσε ότι οι νεαροί που προέρχονται από τα κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα επιθυμούν και επιδιώκουν την οικονομική επιτυχία, ο **Cohen** ότι προσπαθούν να ενισχύσουν το κοινωνικό τους κύρος και τέλος οι **Cloward** και **Ohlin** θεωρούν ότι τα παραπάνω λειτουργούν ανεξάρτητα και ότι υπάρχουν δύο τύποι θεσμικών μέσων - των νόμιμων που υπάρχουν σε μια οργανωμένη κοινωνία και των παράνομων σε οργανωμένα «slums» - για την επίτευξη των στόχων. (Χαΐδου, 2019:28-29), (Ζαραφωνίτου, 2004: 117-120)

Η **συμμορία**, για να μπορεί μια ομάδα να χαρακτηριστεί ως τέτοια, πρέπει να πληροί κάποιες βασικές προϋποθέσεις. Αρχικά πρέπει να υπάρχει διάρκεια στην ύπαρξη της, να υπάρχουν συμβολισμοί και οι εγκληματικές πράξεις να είναι μέρος της ταυτότητας τους. Επιπρόσθετα, χαρακτηρίζονται από ιεραρχία και οργάνωση, ενώ έχουν καθορίσει παράλληλα τον εδαφικό τους χώρο όπου δραστηριοποιούνται. Κατά βάση τα μέλη της συμμορίας ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες και τον χρόνο τους τον περνάνε είτε παραμένοντας άπραγοι είτε καταστρώνοντας μελλοντικά εγκληματικά σχέδια. Δεν είναι δε καθόλου απίθανο να χρησιμοποιούν όπλα. Πολλές φορές επίσης, οι συμμορίες χρησιμοποιούνται ως υποκατάστατα του σπιτικού περιβάλλοντος για τα μέλη της συμμορίας, καθώς φαίνεται ότι αναπληρώνουν την οικογένεια και τους κοινωνικούς δεσμούς (Tunnenbaum, 1938:12). Η συμμορία κάνει

τα μέλη της να αισθάνονται σημαντικοί, δυνατοί, άξιοι σεβασμού και φόβου ενώ παράλληλα τους παρέχεται ασφάλεια και προστασία. (Χαΐδου, 2019:60-61), (Σταθοπούλου, 2018:998-1003), (Ζαραφωνίτου, 2004: 117-120)

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά έχει παραθέσει και το υποκείμενο μελέτης κατά την διάρκεια της συνέντευξης.

Στα δύο αποσπάσματα που θα ακολουθήσουν γίνεται εμφανή και κατανοητή η κλιμάκωση της εμπλοκής της τόσο με τα ναρκωτικά όσο και με την συμμορία. Ο λόγος που θα παρατεθούν σημεία που έχουν χρησιμοποιηθεί και σε άλλα υποενότητες είναι διότι τυγχάνουν εφαρμογής και στην παρούσα. *«Στα δεκατρία μου άρχισα να πίνω μπάφους (χρήση κάνναβης) ρε παιδί μου και ουσιαστικά να θέλω να ενταχτώ σε μια άλλη παρέα, που όλοι είχαμε παρόμοιο οικογενειακό κύκλο, οπότε με βόλεψε πάρα πολύ. Γιατί και οι ίδιοι λέγαμε την λέξη οικογένεια στο μεταξύ μας ... σαν LOCOS ρε παιδί μου και καλά υποτιθέμενη οικογένεια. Οπότε μας είχε βολέψει όλους πάρα πολύ..», «Ναι ναι μετά άρχισαν πιο βαριά ναρκωτικά. Ήταν και οι πρώτες ερωτικές απογοητεύσεις. Πέσανε μαζί... δεν διαχειρίζονται αυτά έτσι... Οπότε πιο βαθιά, πιο βαθιά, πιο βαθιά. Μεγάλωσες λίγο και η αντίληψη μεγάλωνε και αυτή μαζί σου, οπότε ... πιο πολλά ναρκωτικά, να μην καταλαβαίνω. Βέβαια, επειδή έβλεπα πάρα πολλά παιδιά να καίγονται και να καίγονται και για εφ' όρου ζωής... εμένα για κάποιο λόγο ... δηλαδή θυμάμαι να μου λένε «μάζεψε την τρελή, πες στην τρελή να σκάσει, η Κική είναι τρελή»...από ένα σημείο και μετά, διότι άρχισα να μην συμφωνώ με πράγματα που κάνανε. Δηλαδή δεν μπορούσα να βλέπω βία, ενώ πιο μικρή το δεχόμουνα και δεν έδινα και σημασία. Υπήρχε το «τι κοιτάς ρε;» Παπ.. πάρ' τα δέκα πέντε άτομα πάνω*

σου. Μετά λέγαμε να πάρουμε καλάζνικοφ, να τα παραγγείλουμε από εκεί και πεταγόμουνα και έλεγα «μ..... ηρεμίστε λίγο! Είμαστε στην Χίο δεν είμαστε Αμερική, δεν είμαστε γκάγκστερ!». Κάπου υπήρχε μια λογική που φώναζε κάπου!»

Όταν η Κική ρωτήθηκε για ποιο λόγο σε παλαιότερη συνέντευξη που είχε παραχωρήσει ούσα κρατούμενη δεν ήθελε να αποκαλούν τους LOCOS συμμορία απάντησε: : «Δεν ήθελα γιατί έπρεπε να φύγει εγκληματική οργάνωση από πάνω μου. Εγώ έτσι κι αλλιώς δεν το θεωρούσα συμμορία, εγώ παρέα το έβλεπα! Οι μισοί το έβλεπαν συμμορία δεν αντιλέγω ...». Όταν αμέσως μετά ρωτήθηκε πως τους βλέπεις σήμερα απάντησε «Παιδικοί φίλοι! Αυτοί είναι οι παιδικοί μου φίλοι. Πώς να το δω; Και άμα τους δω το ίδιο θα χαρώ... και δεν υπάρχει... δηλαδή όντως είναι παιδικοί μου φίλοι απλά κάναμε και κάτι άλλο! Κάναμε ΚΑΙ αυτά που κάνουν και όλοι οι υπόλοιποι σαν παιδιά!»

Τα δε χαρακτηριστικά της συμμορίας Locos η ίδια τα μετέφερε ως εξής: «Και τότε! Το ίδιο, το ίδιο, το ίδιο. Δηλαδή ήσουν αναγκασμένος να νταλαβεριστείς με πολλούς που δεν ήθελες να νταλαβεριστείς. Το ίδιο ακριβώς να ξέρεις! Το ίδιο ακριβώς (με σήμερα)! Και το κατάλαβα τώρα, ότι δεν έχει καμία διαφορά η πιάτσα με την πιάτσα την εδώ! ΚΑΜΙΑ! Μ..... δεν μπορώ να σου εξηγήσω τι ταύτιση. Ιεραρχία, πισώπλατιές, ποιος θα πάρει τα περισσότερα λεφτά, ποιος είναι πιο μάγκας στην πιάτσα, ποιος δέρνει πιο καλά... Είναι το ίδιο με τα άλλα τα μ..... Δηλαδή εγώ άμα στα βάλω κάτω και στα πω αναλυτικά... εγώ έχω πάει πολύ άδικα φυλακή να ξέρεις! Δεν θα βγω να το πω, γιατί υποτίθεται ότι τα ήξερα, συμφωνούσα, ότι, οτί, οτί. Σε πληροφορώ πως δεν έκανα τίποτα και όχι από ιδεολογία, αλλά επειδή ΒΑΡΙΟΜΟΥΝΑ.

Εγώ μπορούσα να πίνω όλη μέρα ναρκωτικά και να παίζω; Με δύο συγκεκριμένους, τρεις. Αυτοί ήταν οι φίλοι μου ! Και είχα χ..... και για όπλα και για μαγκιές και για ζύλα και για όλα. Πολύ άδικοι... δεν το λέω»

Όσο για την μετάβαση της ανέφερε: «Φεύγω από την ζωή του γκάγκστερ και βρίσκομαι στην φυλακή ανήμπορη παντελώς ... από εκεί που είχα πενήντα άτομα α..... από πίσω μου και λεφτά να μην ξέρω τι να τα κάνω... βρίσκομαι ολομόναχη και δεν ξέρω από που θα μου έρθει.»

Οι κοινωνικές συναλλαγές βασίζονται σε **ρευστά** και **δυναμικά δίκτυα** προσωπικών σχέσεων, από τις οποίες προκύπτει και η **ανάλυση των κοινωνικών δικτύων**. Η έννοια «δίκτυο» εμφανίστηκε κατά την δεκαετία του 1950 και επηρέασε ιδιαίτερα μελέτες που σχετίζονταν με το οργανωμένο έγκλημα. Τα κοινωνικά δίκτυα μπορεί να λειτουργήσουν και ως ένα περιγραφικό εργαλείο που βασίζεται στις αλληλοεπικαλυπτόμενες και αλληλένδετες κοινωνικές σχέσεις σε ένα εγκληματικό δίκτυο. Οι αναλύσεις δικτύων στοχεύουν να κατανοήσουν σε βάθος τα δίκτυα εγκλήματος διαμέσου της ανασυγκρότησής τους και στηριζόμενοι στις επαφές ανάμεσα στους παραβάτες και των βασικών δραστών ενός δικτύου. Τέτοιες πρακτικές ακολουθούνται κατά βάση από τις διωκτικές αρχές. Παρόλα αυτά, σημαντικά δεδομένα για τα εγκληματικά δίκτυα έχουν παρθεί και από βιογραφικές/ αυτοβιογραφικές εξιστορήσεις. Το ερώτημα στο οποίο απαντά η ανάλυση κοινωνικών δικτύων στην παρούσα εργασία σχετίζεται με το πως τα άτομα από την σφαίρα της νομιμότητας και των απλών κοινωνικών δικτύων μεταβαίνουν στα εγκληματικά κοινωνικά δίκτυα. Η συχνότητα λοιπόν, των επαφών μπορεί να

απαντήσει στο παραπάνω ερώτημα και σε σχέση με την υπό μελέτη περίπτωση. Η μετάβαση της Κικής σε ένα εγκληματικό κοινωνικό δίκτυο υπήρξε ευκολότατη, εξαιτίας της απουσίας υγιούς κοινωνικού πλαισίου και ελέγχου. Τέλος, η παραπάνω τακτική, η οποία όπως προαναφέρθηκε χρησιμοποιείται από τις διωκτικές αρχές ακολουθήθηκε και κατά την σύλληψη των δραστών της συμμορίας LOCOS, όπως αναφέρει το υποκείμενο μελέτης όταν ρωτήθηκε σχετικά με τον τρόπο σύλληψης τους *«Ναι ναι μωρ... ξέρανε τα πάντα! (Μας) Πιάνανε με λίγα (ναρκωτικά). Μετά βάλαν την ΕΥΠ... Βάλανε τη Μυστική Υπηρεσία και μας έπιασαν από τα τηλέφωνα! Δεν είχε νόημα να πιάσουν εμένα μόνο!... Έπρεπε να πιαστούν όλοι!»*

2.3. Κοινωνικός έλεγχος

Ο **κοινωνικός έλεγχος** στηρίζεται στην δυναμική της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες, κάτι το οποίο αναπόφευκτα σημαίνει ότι εμπεριέχει ανισότητα και σύγκρουση στις κοινωνικές σχέσεις. Η δημιουργία ενός συστήματος ελέγχου δημιουργήθηκε, ούτως ώστε να υπάρχει κοινωνική συνοχή παρόλες τις διαφορές που μπορεί να προκύπτουν ανάμεσα στα άτομα και τις ομάδες. Σε αυτό το σύστημα ελέγχου, μπορεί να γίνει χρήση «ήπιων» μεθόδων, με σκοπό την συμμόρφωση, αλλά σε περιπτώσεις που απειλείται η «κοινωνική ειρήνη» οι αντιδράσεις γίνονται όλο και εντονότερες. Σύμφωνα μάλιστα με τον Homans, ο κοινωνικός έλεγχος είναι στοιχείο μείζονος σημασίας για να υπάρχουν σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της ομάδας. Ο κοινωνικός έλεγχος, είτε **τυπικός** είτε **άτυπος**

βασίζεται στην παρέκκλιση ενώ η **αυτοπειθάρχηση**, στην συμπεριφορά του ατόμου.
(Λαμπροπούλου, 1994:19-42)

Κατά τα πρώτα στάδια της κοινωνιολογίας, η ύπαρξη του κοινωνικού ελέγχου ήταν ένας **αυτορρυθμιστικός μηχανισμός**, ο οποίος βασιζόταν στις αξίες και στις αρχές που η κοινωνία είχε θεσπίσει για την ομαλή συνύπαρξη των κοινωνιών. Στην συνέχεια, ο κοινωνικός έλεγχος όλο και **επισημοποιούταν**, καθώς αυτός προέκυπτε από κοινωνικές και πολιτικές διαδικασίες που ρύθμιζαν, τόσο την ατομική, όσο και την ομαδική συμπεριφορά, με σκοπό οι κοινωνοί να διαμορφώνουν την συμπεριφορά τους στα επιτρεπτά όρια. Τέλος, κατά την δεκαετία του 1970, ο κοινωνικός έλεγχος ταυτίστηκε με τον **έλεγχο του εγκλήματος**, καθώς αυτός συμπεριλάμβανε «τις στρατηγικές, τους θεσμούς και τις κυρώσεις, μέσω των οποίων επιδιώκεται η σύννομη συμπεριφορά (Kaiser, 1988:224)». (Λαμπροπούλου, 2018: 742-747)

Ο κοινωνικός έλεγχος μπορεί να είναι είτε **άτυπος** είτε **τυπικός**. Ο **άτυπος**, διαφορετικά **ανεπίσημος** ή και **εσωτερικός έλεγχος**, επιτυγχάνεται μέσα από θεσμούς, φορείς και ομάδες που επιδρούν και συνδιαμορφώνουν το σύστημα αξιών και της συμπεριφοράς του ατόμου. Πολλοί φορείς – όπως το σχολείο και η εκκλησία - του άτυπου κοινωνικού ελέγχου θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν και ημι-επίσημοι. Τέλος, αυτού του είδους ο κοινωνικός έλεγχος συμπεριλαμβάνει και τις αντιδράσεις και την αποδοκιμασία της κοινωνικής ομάδας απέναντι στην παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. (Λαμπροπούλου, 2018: 742-747)

Σχετικά με τον άτυπο ή διαφορετικά τον ανεπίσημο κοινωνικό έλεγχο, μπορεί να λεχθεί ότι έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ζωή του εδώ υποκειμένου μελέτης. Λίγο

πολύ, από όσα έχουν παρατεθεί σχετικά με τους πρωτογενείς και δευτερογενείς φορείς κοινωνικοποίησης – τα οποία δεν θα παρατεθούν ξανά για να αποφευχθεί η επανάληψη - αποδεικνύουν τον σημαντικό και παράλληλα καθοριστικό ρόλο τους στην ζωή της Κικής. Κατά τις διευκρινιστικές ερωτήσεις, η Κική ρωτήθηκε για την αντίδραση του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου και απάντησε: «*Η συγκεκριμένη κοινωνία (χαμογελάει)... αντέδρασε πάρα πολύ αμόρφωτα! Πολύ βλάχικα! Τύπου, υπήρχαν άτομα που ήταν απ' έξω και μπορεί να ήμουν εγώ με τον γιο κάποιας συγκατηγορούμενης και να έχει πανό αυτή κάποια «Χώστε τους όσο πιο βαθιά γίνεται!»*». Βγαίνανε στις συνεντεύξεις και λέγανε ο καθένας τα δικά του....εεε γονείς... μας μιλάγανε άσχημα... «*Εσύ κατέστρεψες το γιο μου*», «*όχι εσύ*», «*όχι εσύ*»! Ξέρεις έγινε αυτό, που εμείς ήμασταν όλοι μαζί ας πούμε, δεν υπήρχε κάποιος που έφταιγε για αυτό. Κανείς δεν έφταιγε! Κανείς δεν το πήρε πάνω του γονιός...καμία ευθύνη! Η μάνα μου τις πήρε όλες τις ευθύνες της... όλες ...ευτυχώς! Ακόμα τις κουβαλάει... δηλαδή ο πατέρας μου ήρθε και μου είπε «*Καλά ρε, πας καλά; Τι έκανες; Μπήκες φυλακή;*» λέω «*Ρε πατέρα Sorry! Με συγχωρείς συμβαίνουν του λέω και αυτά*». «*Δεν ντρέπεσαι μου λέει;*» και η γιαγιά μου θυμάμαι η Κική είχε έρθει μου λέει «*Ντροπή βρε Κικίτσα*». Η γιαγιά όμως σε άλλη φάση, δεν είναι γιαγιά που έχεις στο μυαλό σου ...Π...γρια τώρα! Νύχια μαλλιά και α ου ..! *Ναι ναι ναι.. λεφτά πολλά που πάντα λέγανε «Όποτε θέλει και η Κικίτσα να τη σπουδάσουμε...εμείς θα τη σπουδάσουμε!*» (γελάκι) *Ναι... τίποτα μόνο λόγια ρε παιδί μου και λούσα και ποτά και σκ... και ο καθένας στην κοσμάρα του.*»

Ο επίσημος / τυπικός / εξωτερικός κοινωνικός έλεγχος εμπεριέχει τις εξωτερικές κυρώσεις που προκύπτουν από τους φορείς εφαρμογής του νόμου. Εντός

του επίσης, εσωκλείονται και οι επίσημοι μηχανισμοί πρόληψης και κατ'αυτόν τον τρόπο αποτρέπεται, αλλά και καταστέλλεται η όποια βλαπτική συμπεριφορά. (Λαμπροπούλου, 1994: 75-165), (Λαμπροπούλου, 2018:742-747)

Στην συγκεκριμένη περίπτωση, ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος δεν μπορεί να λειτουργήσει και να ενεργοποιηθεί κατά τον ίδιο τρόπο και με τις ίδιες πρακτικές που θα ακολουθούσε αν επρόκειτο για ενήλικες. Πιο συγκεκριμένα ακολουθήθηκε διαφορετική ποινική διαδικασία, ειδικά διαμορφωμένη έτσι ώστε να αποφευχθούν οι δυσμενείς συνέπειες που θα επέρχονταν στον εύθραυστο ψυχολογικό κόσμο ενός ανηλίκου ατόμου μέσα από την διαδικασία της προανάκρισης και με την ανάληψη της διαδικασίας από ειδικούς δικαστικούς λειτουργούς ανηλίκων. Το νεαρό της ηλικίας της Κικής – κατά την περίοδο που εξετάζουμε στο παρόν υποκεφάλαιο - όπως και πολλών άλλων ατόμων που συμμετείχαν στην υπό εξέταση συμμορία, τους έφερε αντιμέτωπους με τον **κοινωνικό έλεγχο ανηλίκων**.

Εξαιτίας της εξελικτικής ψυχολογίας, η επιστήμη της εγκληματολογίας ασχολήθηκε ενδελεχώς με τον **ανήλικο εγκληματία**. Πιο αναλυτικά, καθότι η ωριμότητα ενός ατόμου συντελείται συνήθως κατά το εικοστό έτος της ηλικίας του, αναδείχθηκε η ανάγκη για διαφορετική μεταχείριση του ανηλίκου παραβάτη. Κάπως έτσι, σταμάτησε ο ανήλικος να εξετάζεται ως μικρογραφία του ενηλίκου και αποφασίστηκε τόσο ο νομοθέτης, όσο και ο δικαστής να τον μεταχειρίζεται διαφορετικά. Κατά συνέπεια, δημιουργήθηκαν εναλλακτικές ποινικοσωφρονιστικές δυνατότητες, άσυλα, ορφανοτροφεία για παιδιά και τέλος θεσπίστηκε ειδικό δικονομικό καθεστώς μεταχείρισης. (Κυριακοπούλου, 2018:49)

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να γίνει ο διαχωρισμός του ανήλικου παραβάτη από αυτόν του εγκληματία. Αρχικά, ως **ανήλικος παραβάτης** σύμφωνα με την ελληνική έννομη τάξη χαρακτηρίζεται το άτομο από τα οκτώ έως τα δέκα οκτώ (συμπληρωμένα) έτη, που προέβη σε πράξη που αν την τελούσε ενήλικας θα χαρακτηριζόταν έγκλημα. Ο διαχωρισμός αυτός επήλθε αφενός καθότι η παραβατική πράξη του ανήλικου δεν τιμωρείται από τον νόμο για να θεωρηθεί έγκλημα («έγκλημα είναι πράξη άδικη και καταλογιστή στον δράστη, η οποία τιμωρείται από τον νόμο»), αλλά εφαρμόζονται επανορθωτικά ή θεραπευτικά μέτρα και αφετέρου για να περιοριστούν οι στιγματίστηκες συνέπειες ως προς τον ανήλικο. Ζήτημα όμως, στην προκειμένη περίπτωση προκύπτει από την στιγμή που για το υποκείμενο μελέτης επιλέχθηκε **ιδιάζουσα ποινή**, καθώς τις παράνομες πράξεις διέπραττε και εντός των ηλικιακών ορίων δέκα πέντε έως δέκα οκτώ (συμπληρωμένα) και τις πράξεις αυτές «αν τις τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα, απειλούμενη με ποινή ισόβιας κάθειρξης... » (ά. 127 § 1 ΠΚ μετά τον ν.4322/2015), (Σπινέλλη, 2018:50-55)

Η εξοικείωση του υποκειμένου μελέτης τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο είναι φανερό και από τις πολλές φορές που αυτή κρατήθηκε και σε κέντρα μεταγωγών τόσο στο νησί της Χίου, όσο και μετέπειτα στην Αθήνα. Είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να παρατεθούν τα λεγόμενα της, τα οποία δημιουργούν ιδιαίτερους προβληματισμούς ως προς τις συνθήκες κράτησης κατά την διαδικασία της προσαγωγής και τις διαφορές ανάμεσα στην πρωτεύουσα και στην επαρχία. «... από τα χειρότερα μέρη που έχω πάει ήταν στο μεταγωγών στην Πέτρου Ράλλη, που είχε

σκ... πασαλειμμένα μέχρι και στους καθρέφτες, στους τοίχους. Ήταν ανέφικτο να κάνεις μπάνιο, είχε κάτω... χ..... και μέσα στις ντουζιέρες. Τι να σου πω; Σκέψου στο Μεταγωγών είναι ... όποιον πιάνουνε τον πάνε εκεί πέρα, για να δουν σε ποια φυλακή θα τον πάνε. Και πιάνουν και καμιά φορά άτομα που τα αφήνουν για καμιά δύο ώρες εκεί μέσα. Κάτι τρελές από την Ομόνοια, βίζιτες αλλά... ξέρεις πρεζάκια χαλασμένα...», «Έχω πάει πολλές φορές. έχω κάτσει μέχρι δέκα μέρες από την κάθε φορά; Τι να σου πω; Ήταν πολύ... πάρα πολύ! Δηλαδή έχω ζυπνήσει και να μου έχουνε βάλει τότε τις οροθετικές που είχαν πιάσει έναν καιρό... πολλές οροθετικές! Αλλά αυτές δεν ήταν μόνο οροθετικές και βίζι.... ήταν πρεζάκια... ήταν άρρωστες. Και ζύπνησα και ήταν από πάνω μου, ξέρω εγώ καμιά δεκαπενταριά τώρα και λέω μαλ..... “τι έχει γίνει”; και σκαλίζανε τις τσάντες, ανοίγανε, ουρλιάζανε, κλαίγανε, δάγκωνε η μία την άλλη... εκεί φοβήθηκα ρε φίλε! Δεν μπορείς να βάλεις κάποιον που έχει πρόβλημα με έναν λογικό και ας είμαι κρατούμενη. Εγώ τι φταίω να πάω με την τρελή; Εγώ ας πούμε ήμουνα στο διπλανό κελί με μία που είχε κάψει το παιδί της, με τσιγάρα και το είχε πετάξει από τον τρίτο όροφο. Δέκα μηνών μωρό! Αυτό δεν είναι πρόβλημα; Είναι για να μπούμε στον ίδιο χώρο; Γιατί; Δεν είναι για να πάει τρελοκομείο; Κάπου να την ελέγχουν! Εμένα αν με σφάζει μέσα στον ύπνο μου τι θα κάνω; Το παιδί της έσφαξε... θα ντραπεί να σκοτώσει εμένα; Ρε τον δολοφόνο βάλε τον... τον νορμάλ το δολοφόνο! Έτσι; Γιατί υπάρχει και νορμάλ δολοφόνος και εγώ θα μπορούσα να είχα σκοτώσει πάνω στην τρέλα μου. Δεν το λέω λίγο! Ανάλογα και τι σου κάνει ο καθένας, έτσι; Άμα με βιάσεις προφανώς και θα σε σκοτώσω. Αν με τραμπουκίσεις, άμα τραμπουκίσεις κάποιον φίλο μου και τον δω και τον κλωτσάς κάτω μεσ’ τα αίματα...σε έσφαξα, τελείωσε! Άρα

θεωρούμαι νορμάλ δολοφόνος! Τον δολοφόνο όμως που σκοτώνει ένα δέκα μηνών μωρό ή τον βιαστή που βιάζει... σαράντα χρόνων γυναίκα δεν μας ενδιαφέρει.. είναι εδώ πρόβλημα! Έχουμε θεματάκι! Δεν μπορείς να τον βάλεις με μένα αγάπη μου που έχω πουλήσει πέντε ναρκωτικά, δέκα – είκοσι - σαράντα κοντέινερ. Δεν μας νοιάζει... Δεν είναι το ίδιο!». Σε σχέση με τα κρατητήρια της Χίου είπε «Στα κρατητήρια της Χίου ήταν σχετικά νορμάλ, αλλά όταν πήγαμε εμείς δεν ήταν... όταν πήγα για φυλακή φυλακή. Πολύ βρώμα και τα καθαρίζουμε μόνοι μας. Αλλά σκέψου εγώ να κάνω μπάνιο ή να κατουράω μέσα σε σαράντα άντρες, ήταν πρόβλημα! Όσο καθαρά και αν είναι... σαράντα ψ..... κατουράνε εκεί μέσα! Από τρεις φορές ο καθένας να πάει εκεί... φιλάκια! Τίποτα ρε σκουπίδια, ή μας τρώγανε ας πούμε... παραγγέλναμε, μπορούσες να παραγγείλεις και φέρνανε μισές πίτσες, δαγκωμένες ... παίζανε και αυτά! Υπήρχαν όμως και άτομα όμως, που λέγανε «έλα πάρε το κινητό μου να παίζεις». Εμένα μου έχονε δώσει και υπολογιστή, και στο καράβι αστυνομικοί, και να έχουν αφήσει και ελεύθερη χωρίς χειροπέδες μες στο καράβι! Που θα πάω; Θα βουτήξω; Και υπήρχαν και άλλες μεταγωγές που με είχαν έτσι (δείχνει τα χέρια της σταυρωμένα-δεμένα), ούτε να σηκωθείς, ούτε να καπνίσεις, ούτε τίποτα! Είναι ανάλογα που θα πέσεις».

Σε σχέση με τα δικαστήρια ανηλίκων στην Ελλάδα, φαίνεται ότι αυτά κατέχουν την αποκλειστική αρμοδιότητα για την μεταχείριση του εκάστοτε ανήλικου παραβάτη. Σε περίπτωση δε, που ο ανήλικος εμπλέκεται σε υπόθεση με συμμετόχους ενήλικους «η ποινική δίωξη γι' αυτόν χωρίζεται και ο ανήλικος δικάζεται από τον δικαστή ανηλίκων.» (ά 130 § 3 ΚΠΔ), (Σπινέλλη, 2018:50-55)

Τα παρακάτω αποσπάσματα που θα παρατεθούν, έχουν τοποθετηθεί με την σειρά που αποτυπώνεται το χρονικό της ποινικής διαδικασίας: «... ευτυχώς στα δέκα οκτώ μέσα σε μια μέρα άλλαξε όλη μου η ζωή!»

Η Κική έφυγε από την Χίο σε ηλικία δέκα οκτώ ετών και μεταφέρθηκε στις φυλακές Ελαιώνα Θήβας, ενώ πέρασε ένα μήνα στις φυλακές του Κορυδαλλού, καθότι έπρεπε να υποβληθεί από μια σειρά εξετάσεων. Χαρακτηριστικά ανέφερε για τις συνθήκες κράτησής της, ότι οι φυλακές της Θήβας ήταν πολύ καθαρές και απείχαν παρασάγγας με του Κορυδαλλού. Επιπρόσθετα, είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να αναφερθεί ότι η Κική υπήρξε πλήρως ενημερωμένη για την ποινική διαδικασία με κάθε ακρίβεια, κάτι το οποίο μπορεί να γίνει κατανοητό, καθότι η ποινική διαδικασία υπήρξε βίωμα για την ίδια. «...περνάς ανακριτή και... πες το ρε... Εισαγγελέα και εκεί παίρνει την απόφαση αυτοί οι δύο... Και το δικαστήριο γίνεται μέχρι δέκα έξι μήνες... Αν δεν γίνει σε δέκα έξι μήνες βγαίνεις θες δε θες. Εγώ αυτό το έχω δει μία φορά να γίνεται με μία.

Σε σχέση με το δικαστήριο, όταν ρωτήθηκε γι' αυτό, παρατηρήθηκε ότι δυσκολεύτηκε τόσο να απαντήσει όσο και να μπει στην διαδικασία να θυμηθεί. «Δεν θυμάμαι πολλά. Όπου ζορίζεται πάρα πολύ το μυαλό μου τα ξεχνάω! Πώς ήτανε; Ήταν αυστηρά πάρα πολύς κόσμος... πάρα πολύς κόσμος! Όλο το νησί μαζεμένο, κανάλι, σκ...». Μολονότι δεν θυμόταν όπως ισχυρίστηκε τα δρώμενα της κύριας διαδικασίας, απάντησε σε όλες της διευκρινιστικές ερωτήσεις που της έγιναν πάνω σε αυτήν. Έτσι λοιπόν αντλήθηκαν σημαντικές πληροφορίες για το χρονικό της ακροαματικής διαδικασίας. Συγκεκριμένα, ανέφερε ότι δικάστηκαν όλοι μαζί και η ακροαματική

διαδικασία διήρκησε πολλές μέρες. Από τους δε πενήντα πέντε κατηγορούμενους εν τέλει έμειναν επτά μέχρι το τέλος. «Και κάποιοι άλλοι που είχαν ήδη βγει δικάστηκαν εκείνη τη μέρα, αλλά πήρε μέρες... μέρες, δηλαδή γινόντουσαν διακοπές, άγχη τώρα φουλ. Εγώ να σου πω την αλήθεια δεν αγχωνόμουν και τόσο πολύ. Πιο πολύ αγχωνόμουν για το αγόρι μου που είχα τότε, παρά για μένα. Εγώ ήξερα ότι θα βγω... στο δικαστήριο. Δεν τους έπαιρνε να είμαι άλλο μέσα. Δεν υπήρχε λόγος.». Τέλος, σε σχέση με την στάση της Κικής απέναντι από το δικαστήριο τοποθετήθηκε ως εξής: «Καλά και εκεί πήγα με ρόλο. Δηλαδή αν διαβάσεις το βιβλίο θα καταλάβεις ότι είμαι πολύ καλή ηθοποιός! Πήγα ντυμένη συγκεκριμένα, δηλαδή με παιδικά ρούχα, με μαλλάκια κοτσιδάκια. Δηλαδή παίζει αυτό! Που έτσι είμαι αλλά δεν πας έτσι στο δικαστήριο και επειδή δεν πας... πήγα! Δηλαδή έπρεπε να πάω με πουκάμισο με, με, με... και λέω παρά να πάω να τους κοροϊδέσω όντως μες στη μούρη γιατί να μην τους κοροϊδέσω χωρίς να το καταλάβουν;» Σε αυτό το σημείο είναι ολοφάνερη η προσπάθεια και η πεποίθηση του υποκειμένου μελέτης ότι μπορεί να «χειραγωγήσει» την δικαιοσύνη υποδυόμενη έναν ρόλο. Δεν επέλεξε ένα ευπρεπές ντύσιμο που είθισται και αρμόζει κατά την ακροαματική διαδικασία. Επέλεξε να εμφανιστεί υποδυόμενη ένα παιδί.

Εν τέλει, το δικαστήριο έκρινε την Κυριακή Λιτσάκη ένοχη. Αναφορικά με τους λόγους της μη θετικής ως προς το πρόσωπό της έκβαση της δίκης αναφέρει πως: «Έτσι πολλοί ρουφιάνεψαν... πάρα πολλοί είχαν γονείς που τα είχανε (χρήματα)... κάνανε δηλαδή δουλίτσα! Εγώ τι μπορούσα να κάνω; ..... τον πιο φθηνό δικηγόρο ... Τι να τον κάνεις; Ή του κράτους; Δεν παίζανε λεφτά! ..... Στο Εφετείο. Είχε πληρώσει

η μάνα μου έναν, ο οποίος ήταν πολύ άμπαλος... ειδικά... Όλοι φέρανε από την Αθήνα! Όλοι;;;... όσοι είχανε! ...Οπότε... χαντακώθηκα.» Τα εν λόγω πραγματικά περιστατικά, όπως πολύ απλοϊκά αναφέρθηκαν και από το ίδιο το υποκείμενο μελέτης επιβεβαιώνονται και από θεωρητικές προσεγγίσεις, καθότι προκύπτουν στοιχεία σύμφωνα με τα οποία υπάρχει άνιση μεταχείριση ενώπιον του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης των κατώτερων κοινωνικών τάξεων σε σχέση με τις ανώτερες. Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες άνισης μεταχείρισης είναι η δυσχέρεια εύρεσης και πρόσληψης ικανών συνηγόρων υπεράσπισης, κυρίως λόγω οικονομικών δυσκολιών και προκαταλήψεων. (Δασκαλάκης, 1985:131-132)

Κατόπιν αυτής της έκβασης η Κική, μετέβη στο κατάστημα κράτησης Ελαιώνα Θήβα, όπου έκτισε την ποινή της για δύο χρόνια. «Μετά περνάει αυτό με τη φυλακή... μαθαίνω πολλά πράγματα εκεί μέσα. Μπήκα με άλλη λογική, βγήκα με άλλη λογική. Μπήκαμε τη λογική γ... και ότι θα είμαι πιο μάγκας μετά στην πιάτσα.». Σε ερώτηση για το πώς ήταν η εμπειρία της κατά την διάρκεια της κράτησης απάντησε πως: «...Εξαιρετικά!(γέλιο) Πώς ήτανε; Δεν είναι τόσο δύσκολα όσο νομίζεις ή όσο νόμιζα εγώ όταν πρωτομπήκα! Συνηθίζεται γιατί υπήρχε πρόγραμμα! Κοίτα εάν δεν υπήρχε το ΚΕΘΕΑ θα βάραγα το κεφάλι μου στον τοίχο, γιατί τα κορίτσια που δεν πήγαιναν... τρωγόντουσαν από το πρωί μέχρι το βράδυ. Αναγκαστικά!», «Αρπάξεσαι με το παραμικρό εκεί μέσα! Υπήρχε εκεί που γέλαγες ο καημός μου «Μ..... τι κάνω εγώ εδώ τώρα; Πότε θα βγω;». Αυτό είναι το κακό, ότι δεν ξέρεις! Εάν ήξερες ότι σε δύο χρόνια θα βγεις θα ήταν καλύτερο. Δεν ξέρεις! Γιατί σου έλεγε μία την υπόθεση της έλεγε «θα βγω;» έλεγες εσύ «Ναι θα βγεις. Είναι χαλαρά» και ερχόταν με είκοσι χρόνια

και έλεγε «μαλάκα τι φάση τώρα; τι κάνω εδώ;» μιλάμε για άγχος! Εντάξει ήμουν μόνη μου στο κελί. Δεν με πέρασαν ποτέ στων ενηλίκων και ας πήγα είκοσι ένα. Πήγα είκοσι ένα και. Θα μπορούσα να... όλες τις περνάνε είκοσι ένα και μία μέρα στη μεγάλη φυλακή. Ότι χειρότερο! Έμεινες με είκοσι άτομα!»

Σε απόσπασμα όπου παρατέθηκε και ως άνω, η Κική φαίνεται να βίωσε και δύσκολες εμπειρίες εντός της φυλακής. «Πολύ φιλικά με όλες και δεν είχα κανένα απολύτως πρόβλημα, εκτός από κάτι ξύλα από εδώ και από εκεί .. της γνωριμίας τα ξύλα και αυτά...». Επίσης ανέφερε: «Πολλές απόπειρες... Τρώγανε μπαταρίες, χλωρίνες...δεν πέθανε καμία! Έχουν πεθάνει, αλλά στην κάτω πτέρυγα! Δεν το είδα ποτέ. Εεε είχε ξύλα, είχε κλεψιές, τσαμπουκάδες αλλά από ένα σημείο και μετά ήρθε η ειρήνη!»

Τα άτομα τα οποία φυλακίζονται σε κατάσταση κράτησης βρίσκονται αντιμέτωπα με στερήσεις και μειώσεις της προσωπικότητάς τους. Όταν καταδικάζεται το άτομο, είναι έντονη η κοινωνική αποδοκιμασία, ενώ κατά την είσοδο του στο εκάστοτε κατάστημα κράτησης υπομένει διαδικασίες «ταπείνωσης» και «τελετές εξουτελισμού», εναντίων των οποίων πρέπει να βρει τρόπους να προστατευτεί. Η «νέα κοινωνία», στην οποία εντάσσεται ο κρατούμενος, έχει χαρακτηριστικά αλληλεγγύης και στενής διασύνδεσης ανάμεσα στις διάφορες ομάδες που έχουν δημιουργηθεί στο κατάστημα κράτησης, ενώ δεν λείπει όμως και η σύγκρουση με τους κανονισμούς που τίθενται από την ηγεσία του σωφρονιστικού καταστήματος. (Λαμπροπούλου, 1994:245).

Οι στενές διαπροσωπικές σχέσεις που ανέπτυξε η Κική με τις υπόλοιπες κρατούμενες, φαίνεται να είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα, των χαρακτηριστικών αλληλεγγύης που διαφαίνονται στις ομάδες. «*Η κουμπάρα μου με βοήθησε πολύ, που ήταν μία Ρουμάνα που βάφτισα μετά το παιδί της, η Αντρέα. Μου έμαθε να πλένω.. δεν ήξερα εγώ.....*» «*Όχι όχι! Στον ελεύθερο χρόνο. Ποδόσφαιρο... είχαμε ένα τεράστιο σαλόνι.. τεράστιο και πετάγαμε εκεί νερό και σαπούνι που γλιστράει full και παίζαμε ποδόσφαιρο και πέφτουμε και κάτω και είχε και γέλιο ή ανεβαίνουμε μία πάνω στην άλλη ξαπλωμένες όσο αντέξει όποιος αντέξει, μακριά γαϊδούρα... παιδικά πολύ πράγματα που τώρα άμα μου πεις θα σου πω «Έλα μωρέ μ... τι είσαι δώδεκα χρόνων;».* Κι όμως εκεί ήταν σωτήριο αυτό! Μου άρεσε να βλέπω τσιγγάνικους γάμους. Είχαμε ένα DVD και στέλνανε - είχαμε πολλές γύφτισσες- και όποιος παντρευόταν από το σόι στέλναν DVD μέσα για να δούμε το γάμο! Εγώ δεν είχα καλύτερο... δεν είχα καλύτερο! Τούρκικα, συνταγές ... μαγειρεύα πολύ, πολλή περιποίηση, γιατί όντως δεν έχεις τι να κάνεις. Δεν είναι «Δεν έχω χρόνο σήμερα να βάλω κρέμα προσώπου»... εκεί είχες!», «... ή να σέβεσαι την οποιοδήποτε διαφορετικότητα! Γιατί εντάξει μεγάλωσα σε ένα νησί, που από το πρωί μέχρι το βράδυ άκουγα «οι Αλβανοί, οι ξένοι, το ένα το άλλο» και βρέθηκα να με προσέχουν αυτοί... οι ίδιοι οι ξένοι! Και με πρόσεχαν και πάρα πολύ οι μεγάλες γυναίκες, με είχαν σαν παιδί τους και μάθαινα από τις κουλτούρες τους πράγματα. Ή ξέρω εγώ βλέπεις μία με σπασμένα δόντια και γελάς και λες «Πώς είναι έτσι;» και εγώ εκεί μάθαινα γιατί είναι σπασμένα τα δόντια τους, από πού... που ακόμα θα κοροϊδέσω γιατί είναι η δουλειά μου αυτή. Και μου αρέσει πάρα πολύ να σατυρίζω.»

Στην προκειμένη περίπτωση εξετάζεται μια ιδιαίτερης μορφής υποπολιτισμική ομάδα, η οποία έγκειται στα πλαίσια της κουλτούρας της φυλακής. Με την είσοδο και την ενσωμάτωση εντός της ομάδας αυτής, προκύπτει η αποδοχή του κώδικα αξιών αυτής, κάτι που χαρακτηρίζεται ως η «ιδρυματοποίηση» (prisonization). Το ποσοστό και ο χρόνος της ενσωμάτωσης είναι κυρίως αποτέλεσμα της προσωπικότητας του κρατουμένου. Η ερμηνεία των εκάστοτε αναδυόμενων ομάδων στα κατάστημα κράτησης, οι τύποι τους και οι αξίες που δημιουργούνται μέσα σε αυτές για πρώτη φορά παρατηρήθηκε από τους Sykes and Messinger, όπως αυτοί επηρεάστηκαν από τον δομικό λειτουργισμό του Talcott Parsons. Ακόμη ο Parsons, κατέληξε στο ότι το εξωτερικό περιβάλλον, δηλαδή τα «κοινωνικά χαρακτηριστικά» των κρατουμένων, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην καλή λειτουργία κάθε κοινωνικού συστήματος. (Λαμπροπούλου, 1994:245-247). Το υποκείμενο μελέτης φαίνεται ότι προσαρμόστηκε στην υποπολιτισμική ομάδα της φυλακής, με αποτέλεσμα την φανερή δυσκολία της, όταν την αποχωρίστηκε. *«Ούτε στη φυλακή ήθελα... με τίποτα! Ούτε στην κοινότητα ήθελα να περάσω στην επόμενη φάση, που είσαι πιο ελεύθερος! Προσαρμοζόμουνα εκεί ..... ιδρυματοποίηση βέβαια! Και με κανένα πρόβλημα έτσι; Με κανένα! Σαν στρατιώτης. Είχα αφεντικά! Μετά όταν είναι και πρέπει να με βγάλεις μόνη μου έξω εκεί αρχίζουν οι μαλακίες... πολύς φόβος, πολύ άγχος!»*

Ένα από τα σημαντικότερα σημεία για την ομαλή συμβίωση των κρατουμένων είναι να ακολουθείται η πρακτική του «just doing time», δηλαδή το να αποφεύγονται οι συμπλοκές τόσο με τους συγκρατούμενους αλλά όσο και με το προσωπικό του καταστήματος κράτησης. *«Δηλαδή ...δεν θέλω να ακουστεί ψωνίστικο, αλλά με ένα*

τρόπο θυμάμαι να το προκαλώ να έρθει η ειρήνη, να το προσπαθώ πάρα πολύ, διότι ήμουν στο ΚΕΘΕΑ ξαναλέω, οπότε κάπως μπορούσα να ζυγίσω τα πράγματα. Και είτε θα πεταγόμουν να χωρίσω, αλλά όχι με χέρια, του τύπου «Τι έγινε ρε μ.....; Θα το βρούμε, ξέρω εγώ! Δεν φτάνει που είμαστε, εδώ που είμαστε, έχουμε και τα άλλα.»

Σε σχέση με το προσωπικό το υποκείμενο μελέτης φαίνεται να είχε ευνοϊκές σχέσεις «*Ημουν και πιο ευνοημένη επειδή ήμουν η μόνη Ελληνίδα, οπότε όλοι οι φασίστες εκεί πέρα, μου πέρναγαν πράγματα που δεν τα πέρναγαν σε άλλες κοπέλες. Όταν λέω πράγματα.. μη φανταστείς! Ένα πάπλωμα ας πούμε δεν περνάει!*». Η τοποθέτηση αυτή, μπορεί να συνδυαστεί θεωρητικά σύμφωνα με το λειτουργικό μοντέλο το οποίο αναφέρει ότι εντός των καταστημάτων κράτησης δημιουργείται ένας άτυπος έλεγχος μεταξύ προσωπικού και κρατουμένων, ο οποίος οδηγεί στην «*διαφθορά εξουσίας*». Με την παροχή προνομίων και διευκολύνσεων, από το προσωπικό σε κρατούμενους με χαρακτηριστικά ηγετικά ή αρεσκείας τους, διατηρούσαν ένα ιδιότυπο σύστημα το οποίο εξασφάλιζε την όσο καλύτερη εύρυθμη λειτουργία του καταστήματος κράτησης. (Λαμπροπούλου, 1994:247) Σημειώνουμε όμως, πως η ως άνω τοποθέτηση, λειτουργίας των καταστημάτων κράτησης, αμφισβητήθηκε, από το μοντέλο της πολιτισμικής μεταφοράς. Σύμφωνα με αυτό, η κουλτούρα που δημιουργείται εντός των καταστημάτων κράτησης είναι «*εισαγόμενη*». Εν τέλει όμως και οι δύο αυτές προσεγγίσεις είναι αλληλοσυμπληρωματικές, αφού η μία επικεντρώνεται στην εσωτερική λειτουργία του συστήματος ενώ η άλλη στην επίδραση που είχε ο πρότερος βίος του κρατουμένου.

Από όσα έχουν παρατεθεί και ανωτέρω, είναι φανερό πως ορόσημο για το υποκείμενο μελέτης κατά την διάρκεια της κράτησης της υπήρξε το σχολείο αλλά και η παρακολούθηση του θεραπευτικού προγράμματος του Κέντρου Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α). Ένας ορισμός που έχει δοθεί σχετικά με την σωφρονιστική εκπαίδευσή είναι: « Η εκπαίδευση και κατάρτιση που παρέχεται στους εγκλείστους κατά την διάρκεια της έκτισης της ποινής τους». Το δικαίωμα της εκπαίδευσης κατοχυρώνεται στο άρθρο 16 παρ. 4 Συντάγματος, φορείς του οποίου είναι οι Έλληνες, χωρίς να γίνεται διαχωρισμός στους εγκλείστους και μη, το οποίο επιβεβαιώνεται και από συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης. (Θεμελή, 2018:1020-1022) *«Έκανα κάποια μαθήματα με μία πάρα πολύ καλή δασκάλα στο ΚΕΘΕΑ. Μία ή δύο φορές την εβδομάδα. Διάφορα, όλα τα μαθήματα του σχολείου, με μία πολύ γλυκούλα... μετά πήγαινα και έδινα έξω στο σχολείο της Θήβας με χειροπέδες, μαζί με τα άλλα παιδάκια στις εξετάσεις. Ναι που έκανα φίλους εκεί πέρα! Χαιρόντουσαν πάρα πολύ τα παιδάκια όταν με βλέπανε. Μου κάνανε δώρο γόμες, μολύβια, πορτοκαλάδες... γουστάρανε full, πιο μικρά από μένα αυτά. Και εγώ ήθελα να πηγαίνω, παρότι ήταν πολύ πρωί, βασανιζόμουν με τις χειροπέδες... και οι αστυνομικοί με είχανε μάθει που ήταν και αυτοί φίλοι μου. Κανένα πρόβλημα! Μου βγάζουνε και τις χειροπέδες και όλα. Μόνο την ώρα που έγγραφα τυπικά (τις φορούσαν τις χειροπέδες) γιατί ήταν οι καθηγητές μ.....»*

Αναφορικά με το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α), όπως αναφέρεται και στον επίσημο ιστότοπο (<https://www.kethea.gr/chreiazesai-voitheia/narkotika/stin-fylaki-kai-meta-aro-aftin>) του: «Είναι το μεγαλύτερο δίκτυο

υπηρεσιών απεξάρτησης και κοινωνικής επανένταξης. Στόχος των παρεμβάσεων του ΚΕΘΕΑ στις φυλακές είναι η ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των προβλημάτων που σχετίζονται με τη χρήση, την παραβατικότητα και τον εγκλεισμό, και η πλήρης κοινωνική επανένταξη των συμμετεχόντων.» Τα ως άνω διαφαίνονται και από τα λόγια της ίδια της Κικής: *«Οι θεραπευτές μου (με βοήθησαν). Πάρα πολύ, δεν το συζητώ!... Το πρόγραμμα με βοήθησε πολύ να μεγαλώσω! Δεν ήξερα βασικά πράγματα! Βασικά όμως! Χώρια το ότι μπόρεσα μέσω της ψυχοθεραπείας να μάθω πολλά πράγματα με μένα. Ενθουσιάστηκα πάρα πολύ με το τι κρύβω μέσα μου και τρόμαξα και πάρα πολύ με τα αρνητικά μου! ...Και πολύ εμπειρία από τις άλλες κοπέλες... γιατί ήμουν η πιο μικρή, έβλεπα πολύ ταλαιπωρημένες, έμαθα ας πούμε... γνώρισα, εξοικειώθηκα με λεσβίες. Πράγματα που δεν ήξερα που κάπως πρέπει να τα μάθεις αυτά! Δεν ξυπνάς μία μέρα και είσαι πολιτισμένος! Ειδικά στη ζωή που είχα ζήσει εγώ που ούτε σχολεία και κ... μ... ποιο σχολείο θα σε κάνει να μην είσαι ομοφοβικός, ας πούμε;».*

Από όσα έχουν παρατεθεί ως άνω, είναι φανερό η επιρροή του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου στο υποκείμενο μελέτης αλλά και η απαξίωση του ως προς τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο. Φαίνεται πως καθοριστικό ρόλο ως προς την ομαλή συμβίωση και ως προς την μετέπειτα κοινωνική επανένταξη υπήρξε η **προσωπική της επιλογή** για την συμμετοχή της στο πρόγραμμα του ΚΕ.Θ.Ε.Α εντός των φυλακών.

2.4. Κοινωνική Επανάταξη

Η **κοινωνική επανάταξη** ορίζεται ως: «η υποβοήθηση των κρατουμένων με σκοπό να επιτύχουν την ομαλή μετάβαση στην κοινωνία τόσο κατά την έκτιση της ποινής όσο και κατά την ολοκλήρωση της». (Γιοβανόγλου, 2018:729-733)

Η μετάβαση της Κικής από την φυλακή στην κοινωνία, έγινε με έναν τρόπο σταδιακό, καθότι για να αποφοιτήσει από το πρόγραμμα του ΚΕΘΕΑ, το οποίο είχε ξεκινήσει ούσα κρατούμενη, έπρεπε να περάσει κάποιους μήνες εσώκλειστη στην κοινότητα, κάτι το οποίο ενέτεινε την ιδρυματοποίηση, σύμφωνα με τα λεγόμενα της. *«Μετά όταν βγήκα πήγα κατευθείαν στην κοινότητα του ΚΕΘΕΑ εσώκλειστη. Έπαθα σοκ, διότι στο ΚΕΘΕΑ, εγώ από εκεί που ήμουνα με γυναίκες, ξαφνικά πήγε κάπου που θα έμενα κιόλας εκεί με άντρες! Εγώ φοβάμαι κάτι, φοβάμαι πάρα πολύ τους άντρες, που φωνάζουν ειδικά και εκεί υπάρχουν φωνές! Μου ήταν πολύ δύσκολο να προσαρμοστώ. Έκατσα είκοσι έξι μήνες σύνολο στην κοινότητα. Εν τω μεταξύ εγώ όπου με κρατάς και συνεχίζω δεν θέλω να φύγω... ακόμα και αν δεν περνάω καλά!»* Σε σχέση με τις κοινωνικές συναναστροφές της ανέφερε ότι: *«Το ΚΕΘΕΑ σου έλεγε να μην κάνεις παρέα με παιδιά του ΚΕΘΕΑ γιατί είναι το εύκολο. Και πήγαινα νυχτερινό. Είχα βρει μία φίλη εκεί... μετά... Μου ήταν δύσκολο όμως να τους κρατήσω, γιατί ένιωθα ότι δεν με καταλαβαίνουν. Και η πρώτη φορά που έκανα φίλη... ούτε στη σχολή μπορούσα, δηλαδή στη σχολή έκανα μόνο με μία που... η κοντή (η φίλη της και συνεργάτιδα Αμαλία). Μόνο με την κοντή, αλλά και πάλι με την κοντή σκέψου δεν κάναμε παρέα. Ήμασταν μία στο τόσο να βρεθούμε και κάναμε πολύ καλή παρέα. Αλλά*

φίλες-φίλες δεν ήμασταν ποτέ. Τώρα ότι πιο κοντινό. Και φίλους πρώτη φορά έκανα σε ένα μαγαζί που πήγα. Σε ένα από τα μαγαζιά... στην Ερμού. Ήταν η πρώτη φορά που έκανα κανονικούς φίλους, εκτός πλαισίου. Δεν υπάρχουν πια! Κάποιος πέθανε, κάποιοι τρελάθηκαν, κάποιοι αυτό... αλλά ήταν η μοναδική φορά που έκανα φίλους εκτός πλαισίου, πρώτη φορά!

Σχετικά με την επανένταξη της υποστήριξε ότι υπήρξε βοηθητικό το πρόγραμμα του ΚΕΘΕΑ αφού «τους σέρβιρες ότι «προσπαθώ να αλλάξω» και και και ...».«Πέρασα στην επανένταξη και ο στόχος ήταν να βρω δουλειά και σπίτι. Βουνό!»

Σημαντικό στοιχείο είναι και η προσπάθεια επιβίωσης των πρώην εγκλείστων μετά την αποφυλάκιση τους. Η εύρεση εργασίας καθίσταται αρκετά δύσκολη, αφού υπάρχει ένας αποκλεισμός τους από την αγορά εργασίας, είτε λόγω του στιγματιστικού προτύπου που παρατηρείται μετά την φυλάκισή τους είτε λόγω της μεγάλης αποχής τους από την εργασία. Αυτή η μεγάλη αποχή τους κάνει να έχουν χάσει την επαφή τους είτε με τις εργασιακές συνθήκες είτε να μην κατέχουν πλέον τα απαραίτητα προσόντα που απαιτούνται (Χαΐδου, 2018:163-167) «Χωρίς καμία προϋπηρεσία βρίσκω μία δουλειά που θα έπαιρνα 350 ευρώ και μου είχαν φανεί τόσο πολλά... Δεν είχα ιδέα ε;! Και την ευχαρίστησα θυμάμαι αυτήν. Και με βλέπουν να την ευχαριστώ... χαρά εγώ τώρα... και μου λέει «Βασικά όχι δίνω 400!» Φαντάσου πόσο άσχημα ένιωσα. Εγώ δεν το καταλάβαινα «τι λες» να της λέω (χαρούμενα)... χαμός! Και έρχεται την άλλη μέρα και μου λέει... εγώ δεν έχω ψάξει ενοίκια, τι φάση, τίποτα! Και ζούσαμε στο ΚΕΘΕΑ... ήσουν υποχρεωμένος να ζεις με 150 ευρώ το μήνα, που στα

στέλνουν οι δικοί σου βέβαια. Και μου λέει... ήταν στη Δουκίσσης Πλακεντίας...πιο μακριά πεθαίνεις! Δεν καταλαβαίνεις.! Επίσης δεν το είχα καταλάβει.»

Ο κοινωνιολόγος W. I. Thomas υποστηρίζει πως αν οι άνθρωποι καθορίζουν καταστάσεις ως πραγματικές, αυτές καθίστανται με αυτόν τον τρόπο ως πραγματικές στις συνέπειες τους. Αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως η κοινωνική πραγματικότητα δημιουργείται από τον ίδιο τον άνθρωπο. (Δασκαλάκης, 1985: 155-156). **Στιγματισμός** είναι: «η διαδικασία εγκαθίδρυσης κοινωνικής ταυτότητας. Με την επιβολή του στίγματος του εγκληματία σε κάποιον, αυτός εκπίπτει όλων των κοινωνικών ρόλων που του αναγνωρίζονται μέχρι τότε και αποκτά ένα και μοναδικό, τον ρόλο του εγκληματία. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται τόσο στις τυπικές συνέπειες του στίγματος που συνδέονται κατά τον νόμο με την ποινική καταδίκη όσο και στις άτυπες συνέπειες». (Δασκαλάκης, 1985:146)

Κατά την προσπάθεια της παρατήρησης του εν λόγω φαινομένου, το υποκείμενο μελέτης ερωτήθηκε σχετικά με την στάση εργοδοτών αλλά και την δική κατά την διαδικασία εύρεσης εργασίας. Το πρόβλημα που διαπιστώθηκε από την ίδια, αφορούσε την στάση της και την συμπεριφορά της απέναντι στις υποχρεώσεις και ουδεμία συνέπεια θεωρούσε πως υπήρχε εκ του γεγονότος ότι αυτή ήταν πρώην κρατούμενη. «...άλλαξα πάρα πολλές δουλειές με διώχνανε από όλες!..... Δεν μπορούσα να καταλάβω. Έπρεπε να μου δίνεις σαφείς οδηγίες. Εάν δεν μου έλεγες αυτό εδώ να μην το κάνεις και ας ήταν φανερό να μην το κάνω, αλλά έπρεπε να μου το πεις. Και το έκανα !Η ότι... τα βασικά, μόλις φεύγουν οι πελάτες μαζεύεις το τραπέζακι. Εάν δεν μου το πεις, δεν θα το κάνω. Όχι εκείνη την ώρα! Μια φορά μπορείς να μου το πεις;

Δεν μπορούσα ! Και παρεξηγιόντουσαν...» «Το έλεγα παντού! (ότι ήμουν πρώην κρατούμενη)..... Ήμουν πάρα πολύ περήφανη! Το έλεγα μετά βέβαια. ... Σε κάποια ! (ήταν πρόβλημα) Αλλά φαινότανε σε ποια..», «Συνήθως κλέβανε στα μαγαζιά που δούλευα και πολλές φορές θεωρούσαν ότι είμαι εγώ και δεν είχα κλέψει ούτε μία φορά στη ζωή μου. Με βλέπεις ότι είναι να κλέψω, αλλά τον κόπο του άλλου, λεφτά, ποτέ δεν θα άπλωνα χέρι! .....(ένα από τα αφεντικά) είχε βάλει ένα σύστημα ώστε να ελέγχει αν λείπει κάτι. Και θυμάμαι ότι φαινόταν ότι ήταν πολύ καχύποπτος μαζί μου. Μετά βέβαια φανερωνόντουσαν πάντα οι κλέφτες και κοιμόμουν ήσυχα ή εγώ τους ήξερα από την αρχή, αλλά τι να πεις;»

Συμπερασματικά, εκ πρώτης όψεως διαφαίνεται πώς για την ομαλή κοινωνική επανένταξη του υποκειμένου μελέτης, ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η συμμετοχής της στο θεραπευτικό πρόγραμμα του ΚΕΘΕΑ, που συνεχίστηκε και μετά το πέρας της έκτισης της ποινής της. Παρόλα αυτά, είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ο προβληματισμός προς της μεταπήδηση από ίδρυμα σε ίδρυμα, με τις όποιες του συνέπειες.

2.5. Ένταξη;

Εντός του δεύτερου μέρους που έχει τοποθετηθεί η έρευνα έχει επιλεχθεί να αναδειχθούν τα συμπεράσματα παράλληλα με αποσπάσματα που αφορούν το παρόν του υποκειμένου μελέτης, τα οποία τα ενισχύουν. Ίσως σε αυτό να σημείο να προκύπτει ένα νέο ερώτημα. Πως γίνεται να αποφανθείς για μια ιστορία ζωής δίχως

να συμμεριστείς και συνυπολογίσεις το παρόν του υποκειμένου μελέτης; **Το καίριο λοιπόν ερώτημα που τίθεται προς απάντηση είναι το κατά πόσο το υποκείμενο μελέτης έχει εν τέλει ενταχθεί.**

Το πρώτο από τα συμπεράσματα που προκύπτει είναι ότι το υποκείμενο μελέτης αντιμετωπίζει δυσκολία ως προς τον προγραμματισμό. Κάτι το οποίο επαληθεύεται αφενός από τις πολλαπλές - και πολύμηνες σε χρόνο - προσπάθειες που έγιναν για να οριστεί συνάντηση, ούτως ώστε να δοθεί συνέντευξη και αφετέρου από τις αναφορές της κατά την συνέντευξη για την ανάγκη ενός «αφεντικού» στην ζωή της, που θα φροντίζει για την διαχείριση του χρόνου της, αλλά και για τον τρόπο που η ίδια κινείται. Η συγκεκριμένη εννοιοδότηση είναι καθοριστικότερη και για την στάση ζωής της, αλλά και ως προς την παρούσα μελέτη. Αν αναλογιστεί κανείς ότι η Κική για χρόνια βρισκόταν σε πολλά κοινωνία πλαίσια στα οποία λειτουργούσε υπό το πρίσμα ενός ανωτέρου, που καθοδηγεί τις κινήσεις της, θα μπορέσει εύκολα να κατανοήσει τον βαθμό δυσκολίας που αντιμετωπίζει ως προς την ανεξαρτητοποίηση της, ως προς τον προγραμματισμό της καθημερινότητας της και κατ' επέκταση και της ζωής της. Η πορεία της από την συμμορία στην φυλακή και από την φυλακή στην κοινότητα του ΚΕΘΕΑ – εντός και εκτός φυλακής -, ναι μεν υπήρξαν φάσεις, ομάδες, πρακτικές που απείχαν παρασάγγας, όμως είχαν ένα κοινό στοιχείο, το οποίο σχετιζόταν με τον προγραμματισμό και την καθοδήγηση. Επιπρόσθετα, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η εννοιοδότηση που η ίδια δίνει για την προς ανάλυση στάση, αποδίδεται στην σχέση της με τα σκυλιά. Αποτέλεσμα των ως άνω είναι η ανάγκη της για ένα «αφεντικό». *«Τώρα είμαι χαωμένη.. δεν έχω πρόγραμμα... είναι*

μια δουλειά που δεν έχει πρόγραμμα. Εμένα δεν μπορείς να μου πεις πάμε την Πέμπτη για καφέ. Ποια Πέμπτη; Εγώ μπορεί να είμαι Αμερική. Δεν ξέρω τι θα γίνει. Εμένα με χαώνει που δεν έχω πρόγραμμα! Δεν έχω αφεντικό. Ας πούμε εγώ σκέφτομαι σαν σκύλος. Ο σκύλος θέλει αφεντικό και όταν λέω αφεντικό δεν εννοώ τον Α... . Εγώ θέλω ένα καλό αφεντικό. Να μου λέει Κική μου θα κάνεις αυτό! Το ότι ας πούμε μπορεί να πω στην Φ... «Φ... έχω κομμωτήριο την Πέμπτη..» που άμα τα ακούσει ένας τρίτος θα πει «Τι είναι η Φ...; Το δουλικό σου;» όχι δεν είναι το δουλικό μου και δεν είναι μέρος της δουλειάς, αλλά θέλω να μου πει «να σου πω όμως τελείωνε γιατί στις 17:00 έχεις κομμωτήριο.» Πήγα! Δεν είναι ότι μόνο θα μου το θυμίσει είναι και ότι θα μου το επιβάλει με έναν τρόπο! «Έχεις πει της Χ... ότι θα πας, δεν μπορείς να της πεις ότι θα αργήσεις πάλι γιατί έχει το επόμενο ραντεβού» δηλαδή παίζει αυτό. Εγώ χρειάζομαι αυτή την εντολή δεν μπορώ να τα κάνω εγώ μόνη μου! Θέλω κάποιον να με καθοδηγεί! Και είμαι και πολύ υπάκουη ενώ είμαι και πολύ αλαζόνας... φαίνομαι και πολύ ... είμαι το boss σε κάτι που δεν ξέρει ο άλλος. Αν το ξέρεις και ξέρουμε το ίδιο με βολεύει! Όνειρο της ζωής μου είναι να μην είμαι αφεντικό! Δεν αντέχω άλλο! Και δεν εννοώ μόνο στην δουλειά. Μπορώ να μην κρατάω το τιμόνι; Σε ερωτική σχέση; Σε φιλική σχέση; Σε επαγγελματική; Μπορώ να ηρεμήσω να πάρω λίγο ρεπό; Πείτε μου τι θέλετε να κάνω ..και εγώ θα το κάνω! Αυτό θα με βόλευε πάρα πολύ!»

Δεύτερο στοιχείο, το οποίο είναι άξιο μνείας αφορά το γεγονός της ένταξης της εντός μιας ομάδας- υποκοουλτούρας με νεοεμφανιζόμενο πολιτισμικό και αξιακό κώδικα, αυτών των «influencer», με την διαφορά ότι στην προκειμένη περίπτωση

χρησιμοποιούνται νόμιμα μέσα για την απόκτηση των κοινωνικά καθορισμένων στόχων.

Η θεωρία της υποκοουλτούρας, η οποία αναλύθηκε στην δεύτερη υποενότητα βρίσκει εφαρμογή στην ζωή της Κικής και σήμερα, καθότι η συγκεκριμένη θεωρία δεν σχετίζεται μόνο με εγκληματικές συμπεριφορές. Για ακόμα μια φορά η Κική δίχως να το γνωρίζει διαμέσου της κοινωνιολογικής της φαντασίας παραλλήλισε με σωστό τρόπο την ζωή που βιώνει τώρα ούσα διάσημο πρόσωπο, με την ζωή της πριν από μερικά χρόνια όταν εμπλεκόταν με την συμμορία και τις τοξικοεξαρτήσεις.

«..ναι μετά όσο πέρναγε ο καιρός.. δυσκόλευε, δυσκόλευε.. Πιο πολλά λεφτά αλλά και πιο αδιάφορα και μοιάζει πάρα πολύ η ζωή του τότε, όταν άρχιζε να ασχμαίνει με την ζωή του τώρα! Είναι οι ζωή που λένε «πω πω πόσο καλά μπορεί να περνάνε αυτοί;» Τι θα λέγανε οι τότε ... «που πουλάνε ναρκωτικά, δεν τους πιάνουνε, έχουν ότι θέλουνε, έχουμε λεφτά, έχουν αμάξια» τώρα μικρά παιδάκια ανήλικα... Στο κύκλο πόσοι θα το λέγανε αυτό; Όπως λένε και τώρα «πω πω κοίτα να δεις influencer, διαφημίσεις, ωραία ρούχα, τηλεοράσεις, φώτα» και είναι εντελώς το ... εγώ το λέω αντάλλαγμα... έχει μεγάλο αντάλλαγμα! Είναι ... καμία επαφή.. δηλαδή.. την T... θα σου πω και θα πεις «πω πω τι ζωάρα κάνει!» που στην δείχνει την ζωάρα της έτσι; Εγώ δεν θα σου δείξω τον αστακό που θα φάω. Δεν υπάρχει λόγος, δεν πουλάω τέτοιο πράγμα. Θα τον φάω! Και νομίζεις τώρα ...». Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι η Κική δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην έννοια του ανταλλάγματος: «Ναι ναι! Μα είναι αντάλλαγμα. Που είναι ζωάρα έτσι; Στο λέω εγώ, δεν θα σου μιλήσω για την T... θα σου μιλήσω για εμένα. Ζούμε ζωάρα... και εγώ και η Φ... και όποιος είναι δίπλα στον υποφαινόμενο .. ζει

ζωάρα ! Οποιοσδήποτε, γείτονας να είναι ... θα περάσει καλύτερα! Αλλά είναι τόσο βαρύ το συναίσθημα... δηλαδή μαζεύονται πάρα πολλά, έρχονται πολλές προσδοκίες .. πρέπει να το κρατήσεις. Πρέπει να αλλάξεις το lifestyle σου θέλοντας και μη, γιατί είμαι μέσα στο εμπορικό κομμάτι». Διευκρινιστικά σε αυτό το κομμάτι ερωτήθηκε: «Όπως άλλαξε και τότε;» και η Κική απάντησε: «Ναι! Άλλαξε όλο! Δηλαδή θα είσαι αναγκασμένος να πιείς ναρκωτικά με έναν που θεωρείται ουαου στην πιάτσα, είσαι αναγκασμένος ότι και αν είναι αυτός! Οπότε εγώ που θα βγω με τον αχρείαστο έστω και μια φορά.. το υποσυνείδητο μου αποθηκεύει μια ακόμα ρυτίδα! Εκείνη την ώρα δεν το καταλαβαίνω ... λέω «έλα μωρέ τι είναι ένα φαγητό;!» Και όμως είναι... μαζεύονται! «Τι είναι να πάω στο μαγαζί της τάδε ή στην παράσταση που με κάλεσε ή το ένα ή το άλλο» Και αυτά είναι τα light που σου λέω... γενικά παίζει πάρα πολύ βρωμιά. Ειδικά.. εγώ νομίζω το βιώνω και σε άλλο βαθμό, δηλαδή αν είσαι και λίγο προσαρμοστικούλης την βρίσκεις την άκρη.»

Ο παραπάνω συνειρμός και παραλληλισμός που προέκυψε από την ίδια την Κική, μπορεί να ερμηνευθεί με την θεωρία της υποκουλτούρας, αφού μπορεί να γίνει εύκολα αντιληπτό από τους χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ότι έχει δημιουργηθεί η υποκουλτούρα των influencers, η οποία υποκουλτούρα μπορεί να μην έχει ουδεμία σχέση με το έγκλημα.

Πιο αναλυτικά, η **υποκουλτούρα** συνιστάται από ένα σύνολο οργανωμένης ομαδοποίησης αξιών που απέχουν από τις κυρίαρχες αξίες και συμπεριλαμβάνονται σε ένα ευρύτερο σύστημα προτύπων και αξιών. Η ύπαρξη της στηρίζεται σε συμβολισμούς του κοινωνικού συστήματος (λ.χ αξίες). Η δε αξία, προκύπτει από την

διαφοροποίηση είτε του υποκειμένου είτε του χαρακτηριστικού μιας ομάδας και επηρεάζει την επιλογή επιθυμητών μεθόδων, τρόπων και μέσων δράσης (Wolfgang/Feracutti, 1996:211). Επιπρόσθετα, οι αξίες γνωστοποιούνται διαμέσου των δράσεων ορισμένων κοινωνικών ομάδων, όπου τα μέλη που τα απαρτίζουν ενστερνίζονται κοινές πολιτιστικές αξίες, τρόπο ζωής και φυσικά διαφοροποιούνται από την υπόλοιπη κοινωνία. Τα τρία βασικά συστατικά της υποκουλτούρας είναι η γλώσσα, οι αξίες και η συμπεριφορά, ενώ παράλληλα παρατηρείται η μερική αποδοχή της υποκουλτούρας από την κυρίαρχη κουλτούρα εφόσον αυτή δεν κλονίζει τις βασικές αρχές. Αντίστροφα, η υποκουλτούρα δέχεται τις αξίες της κυρίαρχης κουλτούρας εφόσον και αν οι δικές της δεν επηρεάζονται. (Μενέτιαν, 2018:71-74)

Είναι φανερό λοιπόν η επαναληψιμότητα, ως προς την ένταξη και συμμετοχή σε υποκουλτούρες, με την διαφοροποίηση ότι φαινομενικά επί του παρόντος χρησιμοποιούνται νόμιμα μέσα. Ενώ στο κεφάλαιο που έγινε μεία στην υποπολιτισμικές ομάδες και στην συμμετοχή της Κικής στην συμμορία «LOCOS», η θεωρία του Merton, διαπιστώθηκε ότι δεν ήταν συμβατή. Κατά το παρόν όμως, φαίνεται ότι στην ζωή της Κικής βρίσκει τώρα εφαρμογή. Υπενθυμίζεται ότι ο Merton υποστήριξε την ύπαρξη κοινωνικά καθορισμένων στόχων - εμφατικά αναφέρθηκε ως προς την υλική επιτυχία - και των μέσων που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη αυτών και μπορεί να είναι είτε παράνομα είτε νόμιμα. (Χάιδου, 2019:22-23), (Merton,1957:193)

Το υποκείμενο μελέτης, κατά τις αναφορές που έκανε αφορομένη από την ζωή της επί του παρόντος φαίνεται να δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην επιδίωξη οικονομικής

ευημερίας, με οποιοδήποτε νόμιμο μέσο μπορεί να χρησιμοποιήσει. Παρακάτω θα παρατεθούν αποσπάσματα που το αποδεικνύουν.

«Θα μπορούσα να πω το όχι (σε μια δουλειά που της πρότειναν) και δεν θα γινόταν και τίποτα...αυτό όμως θα μου φέρει δουλειές. Και επειδή εγώ δεν έχω σκοπό να γίνω συνάδελφος πάλι με τον Φώτη (σερβιτόρος) που χαιρέτησα τώρα μόλις ... που είναι από τους αγαπημένους μου συνάδελφους.», *«! Όχι δεν γίνεται να αλλάξεις δουλειά! Όχι δεν υπάρχει το να αλλάξω δουλειά... να πάω που; που θες να πάω; Εεε θα κάτσω και θα παλέψω να προσαρμοστεί το σύστημα σε εμένα.»* Και το ίδιο έκανα και στον Α... . Το ντύσιμο ήταν επίσης εσκεμμένο! Κίτρινη μπλούζα, λερωμένη κάτω-κάτω... που όλη μέρα παίρνω ρούχα και μάρκες, και και και! Ε, έβαλα μία μπλούζα που την είχα πέντε χρόνια από τα Β..., ξεθωριασμένη, καλτσούλα από μέσα Ντόναλντ, V... που δεν φοράω V... ποτέ! Ήξερα πως πήγα! Άβαφτη εντελώς, μόνο για να μην γυαλίζω(πούδρα), κοκαλάκι παιδικό... φιλάκια!» Όταν ρωτήθηκε για ποιο λόγο επέλεξε αυτή την στάση, απάντησε: *«Τον λόγο τον αναλύω στο βιβλίο, αλλά μέχρι να το γράψεις αυτό θα έχει βγει το βιβλίο οπότε θα στο πω! Ο λόγος ήταν το ότι όταν ξεκίνησα στην τηλεόραση, παρότι δεν μου άρεσε, έγινε ο καβγάς με τη Κ..... Πέσανε όλοι να με φάνε, τα πρωινάδικα και το επόμενο βήμα ήταν να μην ξανά έχω ποτέ βήμα στην τηλεόραση! Το πιο σίγουρο. Και λέω δεν θα γίνει έτσι. Εγώ πρέπει να εδραιωθώ στην τηλεόραση και ο μόνος τρόπος για να εδραιωθώ είναι να παρουσιαστώ! Προφανώς και θα κρατήσουν τον παλιό. Βέβαια, με αυτό που πήγα και έκανα ήταν αναγκασμένοι πλέον να με κρατήσουν! Όλοι! Οποιοδήποτε, όποιο κανάλι. Πάω στο Γ... του λέω «έχω να σου πω ιστορία!»*, μου λέει *«Για πες...»* του λέω *«φυλακές, ναρκωτικά, ότι γουστάρεις»* του

λέω, απλά πρέπει να με βάλεις να κάτσω στην γκρι καρέκλα! Μου λέει εννοείται. Την άλλη μέρα με παίρνουν από την παραγωγή και μου λένε σε θέλουν καλεσμένη και λέω «Μην τον είδατε! Τώρα θα σας φτιάξω καλά όλους!» Όλη η Ελλάδα έκλαιγε! Όλη η Ελλάδα! Από εκεί που με σιχαινότουσαν όλοι, γιατί βγαίνανε πρωινατζούδες και λέγανε ξέρουμε την Super_Kiki που μιλάει άσχημα και δεν έχει τρόπους και, και, και ... ξαφνικά έκλαιγαν όλοι... και έτσι δουλεύω και φέτος στην τηλεόραση! (ελαφρύ γέλιο) Και θα δουλεύω ακόμα και για πολύ καιρό γιατί μετά από αυτό τώρα, σκάει το βιβλίο! Δηλαδή φροντίζω να πηγαίνει... Η καριέρα μου θεωρώ για να πηγαίνει καλά πρέπει να είναι καρδιογράφημα. Ανεβαίνουμε, χαλαρά, μας ξεχνάνε, ξανά πάλι γεια σου ξανάρθα! Οπότε Just, βιβλίο και πάει λέγοντας και μετά θα έρθουν και άλλα. Ξέρω 'γω θα γίνει ταινία το βιβλίο... το πιο πιθανό! ... Ναι ρε θέλει ... Το πιο πονηρό πράγμα που μπορώ να κάνω είναι αυτό! Δεν μπορώ ούτε να κάνω αυτό, που ας πούμε κάνουν οι συμπαίκτες μου, πού φέρονται μονοπανίστικα και με τους ψήφους, και με από δω, και με από εκεί και μεταξύ τους ψου ψου ψου ! Δεν μπορώ να το κάνω αυτό. Πάω με το σταυρό στο χέρι. Αλλά να χρησιμοποιήσω το μυαλό μου θετικά, αλλά χωρίς να πειράζω κανέναν... δεν ενοχλώ άνθρωπο ούτε ψέματα λέω!

Επιπρόσθετα, ένα συμβάν, που έλαβε χώρα κατά την διάρκεια της συνέντευξης είναι σημαντικό να αναφερθεί και να ερμηνευθεί. Το υποκείμενο μελέτης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχει αναφέρει πολλακίς ότι συνηθίζει να παίρνει από μαγαζιά εστίασης διάφορα αντικείμενα αλλά να αφήνει το αντίστοιχο αντίτιμο σε φιλοδώρημα. Έτσι λοιπόν, οι θαυμαστές της Κικής όταν έκαναν την αντίστοιχη πράξη την βιντεοσκοπούσαν και την δημοσίευαν στην διαδικτυακή πλατφόρμα του

«Instagram» προσθέτοντας την Κική, ούτως ώστε να το δει. Έτσι λοιπόν, κατά την διάρκεια της συνέντευξης, πλησίασε ένα νεαρό κορίτσι το οποίο έδειξε έντονα το θαυμασμό της και στο τέλος χάρισε στην Κική το τασάκι που είχε πάρει από το τραπέζι που καθόταν. Θα μπορούσε να λεχθεί λοιπόν, ότι οι παραβατικές πράξεις, έστω και μικρές, συνεχίζουν να υπάρχουν στην ζωή της, όμως το σημαντικότερο όλων βρίσκεται στην ερμηνεία που δίνει η ίδια στην συγκεκριμένη πρακτική. *«Το κάνουν συνέχεια. Κλέβουν οι γλυκούλιδες (οι θαυμαστές της), (έντονο γέλιο). Επίσης υπάρχει λόγος να ξέρεις ...Υπάρχει πολύ σοβαρός λόγος, γιατί εγώ τρώω π..., αλλά δεν έχω βγει μια φορά να πω γιατί τους βάζω να κλέβουν. Είναι το λιγότερο που μπορώ να τους βάλω να κάνουν! Αλλά είναι και το πιο συνηθισμένο που κάνει ο κόσμος από κακές πράξεις. Είναι η βία... λεκτική, είτε σωματική και η κλεψιά από αυτά που δεν είναι σωστά. Αλλά είμαι της άποψης ότι ακόμα και αυτά που δεν είναι σωστά ...τα λέμε! Τα λέμε και δημόσια πάρ' το repost Super_Kikii με είδαν όλοι να κλέβω... φιλάκια!»* Υπογραμμίζεται λοιπόν από την ίδια, η διαφοροποίηση από εγκληματική πράξη σε παραβατική, θεωρώντας ότι η δεύτερη είναι σχεδόν ασήμαντη μπροστά σε άλλες πρακτικές.

τῶνδε δὲ οὐπω ἄξιον τοῦτο κατηγορεῖν·
ἔτι γὰρ ἐν αὐτοῖς εἰσιν ἐλπίδες· νέοι γάρ.

Πλάτωνας

Συμπεράσματα Έρευνας

Εν κατακλείδι σε σχέση με την μελέτη περίπτωσης, η παρούσα έρευνα εκκίνησε με την αφετηρία και την υπόθεση που σχετιζόταν με την «ορθή» κοινωνική επανένταξη και τον εκμηδενισμό των στιγματιστικών συνεπειών, κάτι το οποίο απεδείχθη μερικώς εσφαλμένο. Μέσα από την βιογραφία του υποκειμένου μελέτης αναδύονται πολλές παθογένειες. Είναι σημαντικό λοιπόν και αναγκαίο να προβληματίσει τον επιστημονικό κόσμο, και δη της εγκληματολογίας το γεγονός της μη ανεξαρτητοποίησης και ικανότητας των κρατουμένων, πρώην κρατουμένων, τοξικοεξαρτημένων, πρώην τοξικοεξαρτημένων ως προς τον αυτοπρογραμματισμό και αυτοέλεγχο, βασικό χαρακτηριστικό ορθής κοινωνικής επανένταξης. Προτείνεται λοιπόν ένα εγχείρημα- καλή πρακτική, η οποία να ενισχύει το αίσθημα ευθύνης στους συγκεκριμένους πληθυσμούς. Με αυτό τον τρόπο δεν είναι διόλου απίθανο να αντιμετωπιστεί εν μέρη και το φαινόμενο της ιδρυματοποίησης, που τόσο ταλανίζει την συγκεκριμένη μερίδα ατόμων. Επιπροσθέτως, το πως χρησιμοποιήθηκε και πως έγινε αποδεκτή η ιστορία ζωής της Κυριακής Λιτσάκη αναδεικνύει ακόμα μια κοινωνική παθογένεια. Αφενός γιατί η ίδια χρησιμοποιεί τα τραυματικά βιώματα της για να προκαλέσει το αίσθημα συμπόνιας και συγκίνησης ώστε κατ' επέκταση να γίνει κοινωνικά αποδεκτή αναδεικνύοντας την δυσκολία που ενδόμυχα αντιμετωπίζει και μετέπειτα να επιβιώσει στο τηλεοπτικό- διαδικτυακό στερέωμα και αφετέρου γιατί το κοινό δέχτηκε μια ιστορία ζωής που κατά ένα μεγάλο ποσοστό εμπεριέχει

την θυματοποίηση του υποκειμένου μελέτης, με αποτέλεσμα εξαιτίας αυτού, το ίδιο να γίνεται αγαπητό.

Η Κική παρά τις δυσκολίες, οι οποίες υπήρξαν αναμφισβήτητά τραυματικές και παρόλα τα υπολείμματα της προηγούμενης στάσης ζωής έχει καταφέρει με τον όποιο νόμιμο τρόπο και με τα όποια νόμιμα μέσα (ίσως και περιθωριακές πρακτικές) να επιβιώνει και να φέρει πιο κοντά έστω και κάτω από τις προαναφερόμενες συνθήκες και προαναφερόμενους λόγους, τους κοινωνούς με ομάδες περιθωριοποιημένες, δη μάλλον των πρώην κρατουμένων και των ιστοριών τους.

Εν είδει επιλόγου

Συνοψίζοντας, υπενθυμίζεται ότι η παρούσα εργασία έχει στόχο την ανάδειξη της σημαντικότητας της βιογραφικής μεθόδου στην εγκληματολογική έρευνα, κάτι που απεδείχθη θεωρητικά αλλά και επί του πρακτέου.

Σε σχέση με την συμβολή της βιογραφικής μεθόδου, όπως αποδείχθηκε η αλλαγή ενός επιστημονικού παραδείγματος φέρει και απαιτεί μία **διαφορετική τοποθέτηση**, ένα **νέο προσδιορισμό της επιστήμης**. Θέματα, με τα οποία το προηγούμενο επιστημονικό παράδειγμα ουδέποτε ασχολήθηκε, μπορούν να αναδειχθούν με τη νέα τοποθέτηση. Ο Feyerabend ανέδειξε ιδιαίτερα την αναγκαιότητα του **πλουραλισμού**, ενώ παράλληλα **απέρριψε τον θετικισμό**. Το τελευταίο συνέβη, καθώς θεωρούσε ότι όταν χρησιμοποιείται μόνο **ένας** τρόπος έρευνας είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα οδηγηθείς στην τυποποίηση και τη συρρίκνωση της επιστημονικής γνώσης. (Λυδάκη, 2016: 37) (Crotty, 1998:12-17)

Η ποιοτική προσέγγιση απορρέει από την πεποίθηση του ερευνητή ότι τόσο ο **άνθρωπος** όσο και οι ανθρώπινες **ομάδες**, χρήζουν μιας διαφορετικής προσέγγισης, που έχει ως στόχο να **κατανοήσει** και να **ερμηνεύσει** τα κοινωνικά φαινόμενα, τα οποία έχουν διαφορετική σημασία για τα υπό μελέτη υποκείμενα από ότι για τον ίδιο τον ερευνητή. Ο ερευνητής οφείλει να κατανοήσει, ότι μελετώντας άλλους ανθρώπους θα προκύψουν διαφορές αλλά και ομοιότητες ως προς τα **πολιτισμικά στοιχεία**, ότι το περιβάλλον **επιηρεάζει** τις κοινωνικές ομάδες και αυτές με την σειρά τους ορίζουν την κοινωνική πραγματικότητα με έναν διαφορετικό τρόπο, που **δεν** θα

μπορούσε να χαρακτηριστεί «αντικειμενικός». Έτσι, προσπαθεί να κατανοήσει (verstehen) τα λανθάνοντα νοήματα, τις σημασίες και τα κίνητρα που επηρεάζουν την δράση τους. (Λυδάκη, 2016: 24-25)

Οι **θετικές επιστήμες** από τις επιστήμες του ανθρώπου διαφέρουν, πόσο μάλλον σε ότι αφορά στην αναγνώριση των πορισμάτων και των ερευνών τους. Στην περίπτωση των κοινωνικών επιστημών υπάρχει η ιδιομορφία, ότι το αντικείμενο μελέτης δεν είναι άλλο παρά το **υποκείμενο που έχει κρίση και λογική**. Έτσι λοιπόν, η ιδιαιτερότητα του κοινωνικού επιστήμονα είναι **«ο στοχασμός πάνω στον στοχασμό του υπό μελέτη υποκειμένου»**. Ο δε Bourdieu υποστήριξε ότι το έργο του κοινωνικού επιστήμονα είναι να τριγυρίζει στους δρόμους σαν τον Σωκράτη **«να παρατηρεί και να καταγγέλλει»** (Μπουρντιέ, 1994:13-19), (Λυδάκη, 2001: 70). Ο στοχασμός αυτός για να επιτευχθεί χρειάζεται **τρία** δομικά συστατικά: **ενέργεια, χρόνο και αποστασιοποίηση** από την καθημερινότητα. Τα παραπάνω εργαλεία μπορεί να τα χειριστεί κατάλληλα ένας επιστήμονας ή φιλόσοφος, ο οποίος ενασχολείται με τον κόσμο των ιδεών και μπορεί να καταλήξει σε συμπεράσματα που καταγράφει, αλλά και ανακοινώνει. (Λυδάκη, 2012: 71)

Κάθε επιστήμη, εκτός από τον **προσδιορισμό του αντικειμένου μελέτης**, έχει την υποχρέωση να προτείνει μια **συγκεκριμένη μέθοδο**, για την κατάλληλη διερεύνηση του. Στην προκειμένη περίπτωση, **«ο τρόπος που φαίνεται να προτείνεται είναι η προσπάθεια του να χρησιμοποιείς την ικανότητα κάθε λογικού ανθρώπου να μπορεί να επικεντρώνει την προσοχή του, να παρατηρεί, να κατανοεί, να αρθρώνει λόγο, να ομιλεί και να εκφράζεται με λέξεις και σύμβολα, που απομακρύνονται από το**

συγκεκριμένο για να αποδώσουν το νόημα και την ουσία των πραγμάτων». (Λυδάκη, 2012:73)

Η κοινωνιολογία έχοντας κατανοήσει την ύπαρξη του πλουραλισμού στις απόψεις, τροποποιεί τη μεθοδολογία της και θεωρώντας ότι η αντικειμενικότητα είναι μία ρευστή έννοια, επιδιώκει να κατανοήσει αντί να μετρήσει και να αποδείξει, να ερμηνεύσει, αντί να γενικεύσει και να αντικειμενικοποίηση τους ανθρώπους. Οι κοινωνικές επιστήμες φαίνεται ότι διεκπεραιώνουν το ρόλο τους από τη στιγμή που πλησιάζουν τα δρώντα υποκείμενα και προσπαθούν να παρουσιάσουν λύσεις στα προβλήματα.

Επιπροσθέτως, η ποιοτική έρευνα πραγματοποιείται σε **πραγματικές** και όχι σε τεχνικές, πειραματικές ή ελεγχόμενες συνθήκες. Ο Perker (1995), θεωρούσε πως η καταλληλότητα των ερευνών **προκύπτει από το αντικείμενο μελέτης**. Πιο συγκεκριμένα, οι ποσοτικές έρευνες ενδείκνυνται σε ελεγχόμενες, πειραματικές εργαστηριακές συνθήκες, σε αντίθεση με τις ποιοτικές που είναι κατάλληλες για την μελέτη των ανθρώπων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορούν να γίνουν ποιοτικές έρευνες εντός εργαστηριακών συνθηκών και ποσοτικές που έχουν αντικείμενο μελέτης το άτομο. (Πούρκος, Δάφερμος, 2010:30)

Ο ερευνητής μολονότι είναι άνθρωπος που μελετά ανθρώπους και αναπτύσσει αλληλεπίδραση με αυτούς δεν μπορεί να αποποιηθεί πλήρως το φυσικό, κοινωνικό, πολιτισμικό, οικογενειακό, οικονομικό κ.λπ. υπόβαθρό του. Από την **επιλογή** κιάλας του **θέματος** υπάρχει ο υποκειμενισμός, καθώς επιλέγεται ένα θέμα που ενδιαφέρει

τον ίδιο τον ερευνητή, τις αναζητήσεις του, τα ερωτήματα του και την στάση του σε σχέση με το υπό μελέτη φαινόμενο. (Λυδάκη, 2016: 25)

Η βιογραφία δε, έχει μια παραπάνω ιδιαιτερότητα. «Μπορούμε εμφανώς να υποστηρίξουμε ότι οι προσωπικές καταγραφές του βίου (*personal life-records*), όσο το συνιστούν πιο πλήρες, συνιστούν τον τέλειο τύπο κοινωνιολογικού υλικού». (Thomas και Znaniecki, 1958II: 832)

Θα μπορούσε κανείς εσφαλμένα να θεωρήσει πως η νέα προσέγγιση που προσπάθησαν να εισάγουν παραπέμπει περισσότερο στην ψυχολογία παρά στην κοινωνιολογία. Κάτι τέτοιο όμως **δεν συνέβη**, καθώς δεν επεδίωξαν να αναδείξουν τις ατομικές ιδιαιτερότητες, αλλά το **πως μια περίπτωση μπορεί να λειτουργήσει αντιπροσωπευτικά για μια ομάδα ή μια κουλτούρα**. (Τσιώλης, 2006:32)

Καταληκτικά λοιπόν, αποδείχθηκε τόσο θεωρητικά όσο και επί του πρακτέου διαμέσου της μελέτης περίπτωσης και μέσω της τοποθέτησης της θεωρίας παράλληλα με την συνέντευξη, η σημαντικότητα της βιογραφίας στις κοινωνικές επιστήμες στο σύνολο τους. Ειδικότερα όμως ως προς την επιστήμη της εγκληματολογίας, καθότι πρόκειται για μια επιστήμη που εξετάζει κοινωνικά σύνολα και ανθρώπινες συμπεριφορές οφείλει να λαμβάνει υπόψη της την νοηματοδότηση των ίδιων των συμπεριφορών από τα υποκείμενα μελέτης που την αφορούν. Στην υπό εξέταση περίπτωση αναδείχθηκε ότι ακόμη και απο την ιστορία ζωής ενός και μόνο κοινωνικού υποκειμένου προκύπτουν αβίαστα πληθώρα εγκληματολογικών θεωριών, η μελέτη των οποίων βοηθάει την επιστήμη της εγκληματολογίας, την μελέτη και την εξέλιξή της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Βλάχου, Β., (2008). *Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Γεωργούλας, Σ., Κασιμάτη, Ρ., Παπαϊωάννου. Μ. & Πράνταλος Ι. (χ.χ). *Κοινωνιολογία*. Αθήνα: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΑΦΑΝΟΣ».

Γιοβάνογλου, Σ., (2018). *Κοινωνική επανένταξη*. Σε Σπινέλλη, Κ., Δ., Κουράκης, Ν., Ε., Κρανιδιώτη, Μ., Π., (Επιμ.) Λεξικό εγκληματολογίας, Αθήνα: Τόπος.

Δασκαλάκης, Δ., (2014). *Εισαγωγή στην σύγχρονη κοινωνιολογία*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Δασκαλάκης, Η., (1985). *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*. Αθήνα: Σάκκουλας.

Ζαραφωνίτου, Χ., (2004). *Εμπειρική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζαραφωνίτου, Χ., Τσίγκανου, Ι., (2020). *Πλαίσιο κανόνων ηθικής και δεοντολογίας της εγκληματολογικής έρευνας*. Αθήνα: Διόνικος.

Θεμέλη, Ο., (2018). *Σωφρονιστική εκπαίδευση/εκπαίδευση κρατουμένων*. Σε Σπινέλλη, Κ., Δ., Κουράκης, Ν., Ε., Κρανιδιώτη, Μ., Π., (Επιμ.) Λεξικό εγκληματολογίας, Αθήνα: Τόπος.

Κυριακοπούλου, Ο., (2018). *Ανήλικος*. Σε Σπινέλλη, Κ., Δ., Κουράκης, Ν., Ε., Κρανιδιώτη, Μ., Π., (Επιμ.) Λεξικό εγκληματολογίας, Αθήνα: Τόπος.

Λάζος, Γ., (2002). *Πορνεία και διεθνή σωματεμπορία στην σύγχρονη Ελλάδα*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Λάζος, Γ., (2007). *Κριτική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Λάζος, Γ., (2011). *Ταξικές θεωρήσεις για τις εργατικές τάξεις κατά τον 19^ο αιώνα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Λαμπροπούλου, Ε., (1994). *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Λαμπροπούλου, Ε., (2012). *Κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης*. Αθήνα: Σίδηρης Ι.

Λαμπροπούλου, Ε., Π., (2018). *Κοινωνικός έλεγχος*. Σε Σπινέλλη, Κ., Δ., Κουράκης, Ν., Ε., Κρανιδιώτη, Μ., Π., (Επιμ.) Λεξικό εγκληματολογίας, Αθήνα: Τόπος.

Λυδάκη, Α., (2012). *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα: Καστανιώτη.

- Λυδάκη, Α., (2016). *Αναζητώντας το χαμένο παράδειγμα: Επιτόπια έρευνα-κατανόηση-ερμηνεία*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Μαγγανάς, Α., (2004). *Το εγκληματικό φαινόμενο στην πράξη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Μενέτιαν, Λ., (2018). *Αξίες υποπολιτισμικές/υποκοουλτούρας*. Σε Σπινέλλη, Κ., Δ., Κουράκης, Ν., Ε., Κρανιδιώτη, Μ., Π., (Επιμ.) *Λεξικό εγκληματολογίας*, Αθήνα: Τόπος.
- Μουζέλης, Ν., Ν., Π. (1997). *Επιστροφή στην κοινωνιολογική θεωρία: η έννοια της ιεραρχίας και το πέρασμα από τη μικρο- στη μακρο-κοινωνιολογία*. Αθήνα: Θεμέλιο
- Πανάγος, Κ., (2018). *Εγκλήματα χωρίς θύματα*. Σε Σπινέλλη, Κ., Δ., Κουράκης, Ν., Ε., Κρανιδιώτη, Μ., Π., (Επιμ.) *Λεξικό εγκληματολογίας*, Αθήνα: Τόπος.
- Σπινέλλη, Κ., Δ., (2018). *Ανήλικος παραβάτης*. Σε Σπινέλλη, Κ., Δ., Κουράκης, Ν., Ε., Κρανιδιώτη, Μ., Π., (Επιμ.) *Λεξικό εγκληματολογίας*, Αθήνα: Τόπος.
- Σταθοπούλου, Ε., (2018). *Συμμορίες Ανηλίκων*. Σε Σπινέλλη, Κ., Δ., Κουράκης, Ν., Ε., Κρανιδιώτη, Μ., Π., (Επιμ.) *Λεξικό εγκληματολογίας*, Αθήνα: Τόπος.
- Τσίγκανου, Ι., & Τσατσαρώνη, Χ., & Καρακούλα, Π., Κίτσιου, Α., (2020). *Όψεις ουσιοεξάρτησης στην Ελλάδα της κρίσης*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Τσιλωλης, Γ., (2006). *Ιστορίες ζωής και βιογραφικές αφηγήσεις*. Αθήνα: Κριτική.
- Τσιώλης, Γ., (2014). *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.
- Φαρσεδάκης, Ι., (2005). *Στοιχεία εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Φαρσεδάκης, Ι., (2012). *Ανακριτική: Δικαιώματα του ανθρώπου και Εγκληματογένεση*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Χάιδου, Α., (1996). *Θετικιστική εγκληματολογία: αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Χάιδου, Α., (2013). *Εγκληματικότητα ανηλίκων: Αιτιολογικές προσεγγίσεις και κοινωνικός έλεγχος*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Χάιδου, Α., (2016). *Ναρκωτικά*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Χάιδου, Α., (2018). *Ποινολογία- Σωφρονιστική*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Χάιδου, Α., (2019). *Εγκληματικότητα ανηλίκων: Αιτιολογικές προσεγγίσεις και κοινωνικός έλεγχος*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Becker H., (2000). *Οι περιθωριοποιημένοι: Μελέτες στην κοινωνιολογία της παρέκκλισης*. Κουτζόγλου Α., Μπουρλιάσκος Β., μετάφραση. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Heidegger, M., (1970) *Είναι και ο χρόνος*. Βαγενάς, Α., Α., μετάφραση. Μετρινός, Κ., επιμέλεια. Αθήνα: Αναγνωστίδης

Ritzer, G., (2012). *Σύγχρονη κοινωνιολογική θεωρία*. Αθήνα: Κριτική.

Wright Mills C., (1985) *Η κοινωνιολογική φαντασία*. Μακρυνικόλα, Ν., Τσακνιάς, Σ., μετάφραση. Χάρης, Γ., Η., επιμέλεια. Αθήνα: Παπαζήσης.

Wright Mills C., N. M., (1985). *Η κοινωνιολογική φαντασία*. Στακνιάς, Σ., Χάρης, Γ., Η., μετάφραση. Αθήνα: Παπαζήσης.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Alheit, P. (1999). On a contradictory way to the 'Learning Society': A critical approach. *Studies in the Education of Adults*, 31(1), 66–82.

Aron, L., & Harris, A. (Eds.). (1993). *The legacy of Sándor Ferenczi*. Analytic Press, Inc.

Beck, U. (1992). From Industrial Society to the Risk Society: Questions of Survival, Social Structure and Ecological Enlightenment. *Theory, Culture & Society*, 9(1), 97–123.

Blumer, H. (1954). What is Wrong with Social Theory? *American Sociological Review*, 19(1), 3.

Blumer, H. (1956). Sociological Analysis and the "Variable." *American Sociological Review*, 21(6), 683.

Bornat, J., & Wengraf, T. (2000). The turn to biographical methods in social science. P. Chamberlayne (Ed.). Abingdon, UK: Taylor & Francis.

Brodeur, J.-P. (1994). Policing appearances. *The Journal of Human Justice*, 5(2), 58–83.

Bryman, A., Bresnen, M., Beardsworth, A., & Keil, T. (1988). Qualitative Research and the Study of Leadership. *Human Relations*, 41(1), 13–29.

Cloward, R. A., & Ohlin, L. E. (1960). *Delinquency and Opportunity: A theory of delinquent gangs*. Free Press.

Crotty, M. (1998). *The foundations of social research: Meaning and perspective in the research process*. Sage Publications.

- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2005). Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (pp. 1–32). Sage Publications Ltd.
- Dilthey, W., & Dilthey, W. (1991). *Introduction to the human sciences* (R. A. Makkreel & F. Rodi, Eds.; 2. printing, and first Princeton paperback printing). Princeton Univ. Press.
- Flick, U. (1998). Everyday knowledge in social psychology. In *The psychology of the social*. (pp. 41–59). Cambridge University Press.
- Flick, U. (2017a). *Doing grounded theory* (1st edition). SAGE Publications.
- Flick, U. (Ed.). (2017b). *The Sage handbook of qualitative data collection*. Sage Reference.
- Gadamer, H.-G., Zerbas, A., & Gadamer, H.-G. (1998). *To problēma tēs istorikēs syneidēsēs*. Índiktos.
- Garfinkel, H. (1984). *Studies in ethnomethodology*. Polity Press.
- Geertz, C., & Paradelles, T. (2003). *Η ερμηνεία των πολιτισμών*. Alexandria.
- Giddens, A. (1976). *New rules of sociological method: A positive critique of interpretative sociologies*. Hutchinson.
- Giddens, A. (1993). *New rules of sociological method: A positive critique of interpretative sociologies*. Stanford University Press.
- Habermas, J., & Habermas, J. (1981). *Theorie des kommunikativen Handelns* (Vol. 2, pp. 1049-1054). Frankfurt: Suhrkamp.
- Hayes, N. (1997). Theory-led thematic analysis: Social identification in small companies. In *Doing qualitative analysis in psychology*. (pp. 93–114). Psychology Press/Erlbaum (UK) Taylor & Francis.
- Henwood, K., & Pidgeon, N. (1994). Beyond the qualitative paradigm: A framework for introducing diversity within qualitative psychology. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 4(4), 225–238.
- Hoffmann-Riem, W. (1980). Modellversuch als Scheintest: Zur geplanten Einführung der Kabelkommunikation in Ludwigshafen. *Zeitschrift Für Rechtspolitik*, 13(2), 31–38. <http://www.jstor.org/stable/23416852>
- Kohli, M. (1981). Wie es zur „biographischen Methode“ kam und was daraus geworden ist. Ein Kapitel aus der Geschichte der Sozialforschung. *Zeitschrift für Soziologie*, 10(3), 273-293.

- Labov, William and Joshua Waletzky. 1967. "Narrative analysis". Essays on the Verbal and Visual Arts, ed. J. Helm, 12-44. Seattle: U. of Washington Press. Reprinted in *Journal of Narrative and Life History* 7:3-38, 1997.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.
- Lund, T. (2005). The Qualitative–Quantitative Distinction: Some comments. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 49(2), 115–132.
- Merton, R., K., (1957). *Social Theory and Social Structure*. New York: Free Press
- Miller, W. B. (1958). Lower class culture as a generating milieu of gang delinquency.
- Miller, W. B. (1958). Lower Class Culture as a Generating Milieu of Gang Delinquency. *Journal of Social Issues*, 14(3), 5–19.
- Miller, W. B. (1959). Implications of urban lower-class culture for social work. *Social Service Review*, 33(3), 219-236.
- Parker, D., Manstead, A. S. R., & Stradling, S. G. (1995). Extending the theory of planned behavior: The role of personal norm. *British Journal of Social Psychology*, 34(2), 127–138.
- Phillipson, W. (1972). Review of Book: Conscience Decides. Letters and Prayers from Prison written by Sir Thomas More. *The Downside Review*, 90(300), 230–231.
- Schumaker, M. (1969). *The Chicago Pragmatists*. By Darnell Rucker. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1969. Pp. xii, 200. \$6.00. *Dialogue*, 8(3), 512–513.
- Schütz, A. (1971). Symbol, Wirklichkeit und Gesellschaft. In A. Schütz, *Gesammelte Aufsätze* (pp. 331–411). Springer Netherlands.
- Schütz, A. (1971). Wissenschaftliche Interpretation und Alltagsverständnis menschlichen Handelns. In *Gesammelte Aufsätze* (pp. 3-54). Springer, Dordrecht.
- Schütze, F (1982) Narrative Repräsentation kollektiver Schicksalsbetroffenheit. In: Lämmert, E (ed.) *Erzählforschung*. Stuttgart: JB Metzler.
- Schütze, F. (1983). Biographieforschung und narratives Interview. *Neue Praxis*, 13(3), 283–293.
- Schütze, F. (1984). Kognitive Figuren des autobiographischen Stegreiferzählens (M. Kohli & G. Robert, Eds.). SSOAR; Metzler.
- Shaw, C. R., & McKay, H. D. (1942). *Juvenile delinquency and urban areas*. University of Chicago Press.
- Shusterman, R., Shapiro, G., & Sica, A. (1984). Hermeneutics: Questions and Prospects. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 43(2), 216.

Sutherland, E., H., (1947). *Principles of Criminology*. Philadelphia Pa: J.B. Lippincott
Tannenbaum, F. (1938). *Crime and the Community*. Columbia University Press.

Thomas, W. I., & Znaniecki, F. (1958). *The Polish peasant in Europe and America*.
In *Open WorldCat*. Dover Publications.

Weber, M. (1949). " Objectivity" in social science and social policy. *The methodology
of the social sciences*, 49-112.

Weber, M. (1994). *Weber: political writings*. Cambridge University Press.

Willig, C. (2008). *Introducing qualitative research in psychology: Adventures in
theory and method* (Second ed). Open university press.

Wolfgang, M. E., & Ferracuti, F. (2010). *The subculture of violence: Towards an
integrated theory in criminology*. Routledge.

Wolfgang, M. E., Figlio, R. M., & Sellin, T. (1972). *Delinquency in a birth cohort*.
Chicago: University of Chicago Press.

Παράρτημα

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL
SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ»

«Η συμβολή της βιογραφικής μεθόδου στην
εγκληματολογική έρευνα.»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ελπινίκη Κοιλού

Αθήνα, 2021

Τμήμα Ι: Ενημέρωση συμμετέχουσας στην ερευνητική μελέτη

Καλείστε να συμμετάσχετε στην ερευνητική μελέτη που έχει σαν αντικείμενο την βιογραφική έρευνα με περίπτωση μελέτης την ζωή της Κυριακής Λιτσάκη (Super_Kikii). Πριν αποφασίσετε αν θα συμμετάσχετε ή όχι, είναι σημαντικό να καταλάβετε γιατί γίνεται η συγκεκριμένη έρευνα. Αφιερώστε λίγο χρόνο για να διαβάσετε προσεκτικά τις παρακάτω πληροφορίες και να τις συζητήσετε με άλλους, εάν επιθυμείτε. Μπορείτε να με ρωτήσετε εάν υπάρχει κάτι που δεν είναι σαφές ή δεν καταλαβαίνετε ή αν θέλετε περισσότερες πληροφορίες για το παρόν ενημερωτικό κείμενο ή για το έντυπο συγκατάθεσης. Πάρτε χρόνο για να αποφασίσετε αν θέλετε ή όχι να συμμετάσχετε. Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τον χρόνο σας.

Ονομάζομαι Ελπινίκη Κοιλού, είμαι Κοινωνιολόγος και μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και στα πλαίσια της ολοκλήρωσης των σπουδών μου καλούμαι να εκπονήσω διπλωματική εργασία.

Ως θέμα της διπλωματικής μου εργασίας έχει επιλεγεί το: «Η συμβολή της βιογραφικής μεθόδου στην εγκληματολογική έρευνα» το οποίο και θα συγκεκριμενοποιήσω με μελέτη περίπτωσης. Αυτό σημαίνει, ότι δια μέσω της εξέτασης της προσωπικής ζωής ενός επιλεγμένου υποκειμένου, δύναται να δημιουργηθούν προβληματισμοί, οι οποίοι θα οδηγήσουν στην διατύπωση επιστημονικών συμπερασμάτων. Η πρότασή μου, την οποία και ήδη έχω καταθέσει στο Πάντειο Πανεπιστήμιο λαμβάνει έναυσμα και επιδιώκει να μελετήσει την ζωή της Κυριακής Λιτσάκη (Super_Kikii). Η παρούσα μελέτη έχει εκκινήσει από το Φεβρουάριο του 2021 και υπολογίζεται ότι θα ολοκληρωθεί με την υποστήριξη της διπλωματικής τον Ιανουάριο του 2022.

Ο λόγος της επιλογής του συγκεκριμένου υποκειμένου μελέτης προκύπτει από το ότι πρόκειται για πρόσωπο της

επικαιρότητας με έντονη επιρροή στο νεανικό κοινό και που έχει καταφέρει να ευαισθητοποιήσει, κατά πολύ μεγάλο μέρος του κοινωνικού συνόλου, σε θέματα που εμφανίζεται έντονα το κομμάτι των στιγματιστικών συνεπειών. Θεωρώ λοιπόν επιτακτικό η επιστήμη γενικότερα, πόσο μάλλον η δική μου, να απαντά στην επικαιρότητα και ειδικότερα όταν παρατηρείται μετατόπιση μιας στάσης της κοινωνίας. Επιπλέον, μέσω των προσωπικών εμπειριών και βιωμάτων του υπό μελέτη υποκειμένου θίγονται ποικίλα κοινωνικά ζητήματα, τα οποία άπτονται πλήρως του τομέα της Εγκληματολογίας αλλά και της Κοινωνιολογίας (παραβατικότητα ανηλίκων, ναρκωτικά, επίσημος κοινωνικός έλεγχος(αστυνομία, δικαστήρια, σωφρονιστικό ίδρυμα) και ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου (σχόλια από κοινωνικές ομάδες, αντιδράσεις της μικρής κοινωνίας που ζούσατε κλπ.) και φυσικά κοινωνική επανένταξη.

Σαν επιπρόσθετο υλικό που δύναται να πλαισιώσει την παρούσα επιστημονική συνέντευξη, έχει επιλεγεί η μακροσκελής συνέντευξη που έχει δοθεί στον Γρηγόρη Αρναούτογλου στα πλαίσια της εκπομπής του “The 2night Show”, τα σχόλια του κοινού επί αυτής αλλά και η κωμική παράστασή “Όλα είναι κωμωδία”, καθώς κύριο περιεχόμενο αυτής είναι βιοματικές σας ιστορίες.

Ειδικότερα, η έρευνα θα περιλαμβάνει τη συμμετοχή σας σε μία βιοματική αφήγηση που θα διαρκέσει περίπου δύο ώρες και θα ολοκληρωθεί με τυχόν ερωτήσεις που θα προκύψουν κατά τη διάρκεια της αφήγησης σας, σχετικά πάντα με τα ως άνω αναφερόμενα ζητήματα.

Η συμμετοχή σας στην ερευνητική μελέτη είναι εντελώς εθελοντική. Εάν αποφασίσετε να συμμετάσχετε, θα σας δοθεί αυτό το έντυπο ενημέρωσης και θα σας ζητηθεί να υπογράψετε ένα έντυπο συγκατάθεσης. Σας ενημερώνουμε πως μπορείτε να ανακαλέσετε την δοθείσα με τα ως άνω έντυπα, συγκατάθεσή σας ανά πάσα στιγμή, χωρίς αρνητικές συνέπειες και χωρίς να αιτιολογήσετε την απόφασή σας. Εάν επιθυμείτε

να αποχωρίσετε από την έρευνα, παρακαλώ επικοινωνήστε με την Ελληνική Κοιλού στον αριθμό τηλεφώνου 6956426863.

Καθώς στην εν λόγω έρευνα καλείστε να μοιραστείτε ορισμένες πολύ προσωπικές και εμπιστευτικές πληροφορίες μπορεί να αισθανθείτε άβολα, κατά την διάρκεια της συζήτησης για μερικά από αυτά τα θέματα. Δεν πρέπει να απαντήσετε σε καμία ερώτηση ή να συμμετάσχετε στη συζήτηση/συνέντευξη/έρευνα εάν δεν το επιθυμείτε και αυτό είναι απολύτως σεβαστό. Σημειώνεται επίσης σε αυτό το σημείο πως η άρνησης παροχής απάντησης σε οποιαδήποτε ερώτηση ή η γενικότερη άρνηση συμμετοχής στην εν λόγω συνέντευξη δεν χρειάζεται να είναι αιτιολογημένη.

Από την παρούσα έρευνα δεν θα υπάρξει κάποιο άμεσο όφελος για εσάς, αλλά η συμμετοχή σας θα βοηθήσει την επιστημονική κοινότητα να εξετάσει περαιτέρω μία ποικιλομορφία ζητημάτων που προκύπτει από την παρούσα μελέτη και την ζωή σας.

Όλες οι πληροφορίες που συλλέγουμε για εσάς και από εσάς κατά τη διάρκεια της έρευνας, αποτελούν αυστηρά εμπιστευτικές πληροφορίες και θα είναι προσβάσιμες μόνο στα μέλη της ερευνητικής ομάδας. Μετά την ολοκλήρωση της συνέντευξης θα πραγματοποιηθεί η απομαγνητοφώνηση της, ενώ υπάρχει πιθανότητα στην τελική μορφή να παραπέμπονται αυτούσιες φράσεις και τοποθετήσεις. Καθώς μιλάμε για μία επιστημονική έρευνα δεν θα μπορούσε να μην υπάρχει το αντίστοιχο θεωρητικό πλαίσιο. Έτσι λοιπόν, τα σημαντικά σημεία της συνέντευξης θα συνδυαστούν με θεωρίες, ούτως ώστε να προκύψει ένα άρτιο και άκρος επιστημονικό αποτέλεσμα.

Σύμφωνα με τη νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων, οφείλουμε να σας πληροφορήσουμε ότι η νομική βάση που εφαρμόζουμε για την επεξεργασία των προσωπικών σας δεδομένων είναι το άρθρο 6.1.ε. του Κανονισμού σύμφωνα με το οποίο «η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση ενός καθήκοντος που εκτελείται προς δημόσιο συμφέρον».

Επειδή θα συλλεχθούν και ορισμένα στοιχεία που ορίζονται στη νομοθεσία ως πιο ευαίσθητα, πρέπει επίσης να σας ενημερώσουμε ότι εφαρμόζουμε την ακόλουθη νομική προϋπόθεση, ότι η χρήση των δεδομένων σας είναι απαραίτητη για επιστημονικούς ή ιστορικούς ερευνητικούς σκοπούς. Περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να βρείτε στην επίσημη ιστοσελίδα της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων <https://www.dpa.gr/>.

Σε περίπτωση που έχετε ερωτήσεις σχετικά με την προστασία των δεδομένων σας και τα δικαιώματά σας ή πιστεύετε ότι παραβιάζονται τα προσωπικά σας δεδομένα από το Πάντειο Πανεπιστήμιο, μπορείτε να επικοινωνήσετε με τον υπεύθυνο προστασίας δεδομένων.

Υπεύθυνος προστασίας προσωπικών δεδομένων στον οποίο μπορείτε να απευθύνεστε για οποιαδήποτε απορία σας σχετικά με την πολιτική απορρήτου ή για την άσκηση κάθε δικαιώματός σας, πηγάζον από τον ΓΚΠΔ, είναι:

Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Τομέας Εγκληματολογίας

- κτήριο Κεντρικής Διοίκησης, 3^{ος} όροφος
- Λ. Συγγρού 136, 17167 Καλλιθέα,
- Τηλέφωνο/ Fax: +30 2109201458
- E – mail: criminology@panteion.gr

Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα

Εάν θεωρείται ότι παραβιάζονται τα προσωπικά σας δεδομένα, επικοινωνήστε πρώτα με τον υπεύθυνο προστασίας δεδομένων (DPO). Εάν δεν επιλυθεί το ζήτημα σας, μπορείτε να κάνετε καταγγελία στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (www.dpa.gr), η οποία είναι η αρμόδια εποπτική αρχή για την προστασία των θεμελιωδών

δικαιωμάτων και ελευθεριών των φυσικών προσώπων έναντι
της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων.

Υπογραφή του Ε.Υ

Ιωάννα Τσιγκανού

Ονοματεπώνυμο

Υπογραφή

Τόπος, Ημερομηνία

Τμήμα II: Συγκατάθεση

Συγκατάθεση/Συναίνεση συμμετέχοντα στην έρευνα

Έχω διαβάσει τις παρεχόμενες πληροφορίες ή μου τις έχουν διαβάσει. Είχα την ευκαιρία να κάνω ερωτήσεις σχετικά με το περιεχόμενο της ενημέρωσης και όλες οι ερωτήσεις μου απαντήθηκαν ικανοποιητικά. Γνωρίζω ότι θα μου δοθεί αντίγραφο αυτής της φόρμας συγκατάθεσης και ο ερευνητής θα φυλάξει ένα άλλο αντίγραφο στο αρχείο. Συμφωνώ οικειοθελώς να συμμετάσχω σε αυτή την μελέτη/έρευνα.

Λιτσακη Κυριακη

Όνοματεπώνυμο Συμμετέχοντα

29/9/21

Ημερομηνία

Υπογραφή

Επιπροσθέτως αναφέρουμε πως αυτή η μελέτη περιλαμβάνει βιντεοσκοπήσεις / ηχογραφήσεις/ φωτογραφήσεις. Αν δεν συμφωνείτε να / βιντεοσκοπηθείτε/ ηχογραφηθείτε / φωτογραφηθείτε, μπορείτε ακόμα να λάβετε μέρος στη μελέτη χωρίς να βιντεοσκοπηθείτε/ ηχογραφηθείτε / φωτογραφηθείτε.

ΝΑΙ Ναι συμφωνώ να [βιντεοσκοπηθώ / ηχογραφηθώ / φωτογραφηθώ].

Όχι, δεν συμφωνώ να [βιντεοσκοπηθώ / ηχογραφηθώ / φωτογραφηθώ].

Λιτσακη Κυριακη

Όνοματεπώνυμο Συμμετέχοντα

Λιτσακη
Υπογραφή

29/9/21
Ημερομηνία

Συγκατάθεση για την χρήση / κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων για μελλοντικές μελέτες/έρευνες

Οι ερευνητές θα ήθελαν να χρησιμοποιήσουν τα προσωπικά σας δεδομένα για μελλοντική έρευνα που μπορεί να είναι παρόμοια ή εντελώς διαφορετική από αυτό το ερευνητικό πρόγραμμα. Προσωπικά δεδομένα σημαίνει οποιαδήποτε πληροφορία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την άμεση αναγνώρισή σας. Η ομάδα μελέτης δεν θα επικοινωνήσει μαζί σας για πρόσθετη συγκατάθεση σε αυτή τη μελλοντική έρευνα. Υπάρχει επίσης το ενδεχόμενο να μοιραστούμε τα προσωπικά σας δεδομένα με άλλους ερευνητές. Μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μας ανά πάσα στιγμή για να μας ζητήσετε να σταματήσουμε να χρησιμοποιούμε τις πληροφορίες που σας αφορούν. Ωστόσο, δεν θα μπορέσουμε να πάρουμε πίσω τα στοιχεία σας από ερευνητικά προγράμματα που τα έχουν ήδη χρησιμοποιήσει.

 Ναι, συμφωνώ να επιτρέψω στους ερευνητές να χρησιμοποιούν ή να μοιράζονται τα προσωπικά μου δεδομένα για μελλοντική έρευνα.

____ Όχι, δεν συμφωνώ να αφήσω τον ερευνητή (-ες) να χρησιμοποιήσει ή να μοιραστεί τις προσωπικές μου πληροφορίες για μελλοντική έρευνα

Ονοματεπώνυμο Συμμετέχοντα

Υπογραφή

29/9/21
Ημερομηνία

Δήλωση του ερευνητή / προσώπου που λαμβάνει τη συγκατάθεσή του συμμετέχοντα

Έχω διαβάσει με ακρίβεια το έντυπο ενημέρωσης στο δυνητικό συμμετέχοντα με όσο καλύτερο τρόπο και είμαι σίγουρη ότι ο συμμετέχων τα έχει κατανοήσει.

Επιβεβαιώνω ότι δόθηκε στον συμμετέχοντα η ευκαιρία να υποβάλει ερωτήσεις σχετικά με τη μελέτη και ότι όλες οι ερωτήσεις που τέθηκαν από τον συμμετέχοντα έχουν απαντηθεί σωστά και με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Επιβεβαιώνω ότι το άτομο δεν έχει εξαναγκαστεί να δώσει τη συγκατάθεσή του και ότι η συγκατάθεση δόθηκε ελεύθερα και οικειοθελώς.

Ένα αντίγραφο της φόρμας συγκατάθεσης έχει δοθεί στον συμμετέχοντα.

Χομού Ελιβική

Όνομα ερευνητή / προσώπου που λαμβάνει τη συγκατάθεση

Αθηνά

Υπογραφή ερευνητή / προσώπου που λαμβάνει τη συγκατάθεση

29/09/21

Ημερομηνία